

VILNIAUS UNIVERSITETAS
TEISĖS FAKULTETAS
TARPTAUTINĖS IR EUROPOS SĄJUNGOS TEISĖS KATEDRA

Donato Parulio,
dieninio skyriaus, V kurso
Tarptautinės ir ES teisės
studijų atšakos studento

Magistro darbas

VALSTYBĖS ATSAKOMYBĖS PAGAL EB TEISĘ PROBLEMATIKA

Vadovė: Doc. Dr. Skirgailė Žalimienė
Recenzentė: Dokt. Agnė Gobytė

Vilnius 2008

Turinys:

Įvadas.....	3 psl.
I. Valstybės atsakomybės įgyvendinimo priemonės pagal EB teisę.....	6 psl.
1. Valstybės atsakomybės samprata EB teisėje	6 psl.
2. Atsakomybės įgyvendinimo priemonės – Valstybė prieš ES:.....	9 psl.
2.1 Tiesioginiai ieškiniai.....	9 psl.
2.1.1. Komisijos ieškiniai	10 psl.
2.1.2 Komisijos veiksmai dėl ETT sprendimo nevykdymo ir <i>baudų</i> taikymas..	12 psl.
2.2 Ieškiniai – „Valstybė narė prieš Valstybę narę“	16 psl.
3. Valstybės atsakomybės principo atsiradimas ir raida ginant privataus asmens teises	17 psl.
4. Valstybė prieš privačius asmenis – Francovich doktrina:.....	20 psl.
4.1 Susikūrimo prielaidos	20 psl.
4.2 ETT suformuluotos valstybės atsakomybės sąlygos.....	23 psl.
4.3 Sąvokos „viešojo valdžia“ ypatumai EB teisėje	26 psl.
4.4 ETT jurisprudencija papildanti <i>Francovich</i> doktriną	29 psl.
4.5 „Trečiojo direktyvų veikimo“ problematika	35 psl.
II. Privačių asmenų procesinės gynybos priemonės prieš valstybės teisės pažeidimus.....	37 psl.
1. Asmenų interesų gynyba.....	39 psl.
2. Nacionalinių institucijų veiksmų analizė.....	40 psl.
3. Veiksmingos asmens teisinės gynybos procesinės priemonės.....	43 psl.
4. Valstybės atsakomybė už nacionalinių teismų sprendimus - <i>Köbler</i>	47 psl.
III. Valstybės atsakomybės institutas Lietuvos praktikoje	53 psl.
1. Pirmoji byla – <i>Lietuva prieš Komisija</i>	53 psl.
2. Teisminių procedūrų problematika.....	56 psl.
Išvados.....	59 psl.
Summary.....	63 psl.
Santrauka.....	65 psl.
Literatūros sąrašas.....	67 psl.
Priedai.....	73 psl.

Įvadas

Lietuvos Respublika yra pilnateisė Europos Sąjungos (darbe taip pat įvardijama kaip – Sąjunga, ES) narė. Lietuva sėkmingai įvykdė stojimo į Sąjungą procedūrą, valstybės institucijos įgavo patirties dirbant su partneriais ES institucijose. Glaudus bendradarbiavimas ir dalinimasis įgyta patirtimi vyksta ne tik euro-instituciniu, tarpvalstybiniu lygmeniu, bet ir akivaizdžiai matomas privačiame sektoriuje. Ne tik verslo atstovai, bet ir pavieniai fiziniai asmenys itin aktyviai domisi ir stengiasi pasinaudoti Sąjungos teikiamomis galimybėmis, kurios labai išsiplėtė Lietuvai įstojus į ją. Aišku ne visi džiaugiasi tokios narystės teikiama „nauda“, kadangi buvimas nare ne tik suteikė naujų laisvių, teisių, bet ir reikalauja vykdyti sunkiai įgyvendinamus įsipareigojimus (mūsų valstybei – Ignalinos AE uždarymas), laikytis naujų – Europos Bendrijų (darbe toliau taip pat įvardijama kaip – Bendrija, EB) teisės nustatytų taisyklių (pvz.: atitinkami fiskaliniai, aplinkosaugos reikalavimai ir kt.), kurie būtų neprivalomi, jeigu valstybė nebūtų pasiryžusi stoti į Bendriją..

Siekiant užtikrinti, kad būtų visiškai laikomasi ES teisės aktų nustatytų reikalavimų valstybės narės institucijos turi tinkamai įgyvendinti ir taikyti ES teisę, kas ne visada pavyksta, kadangi tai sudėtingas procesas – tiek tiesiogiai veikiančių ES teisės normų taikymas, tiek direktyvų perkėlimas, tiek veiksminga teisminė ES suteiktų teisių apsauga. Ne tik naujųjų valstybių narių, bet dažnai ir „senųjų“ narių daromi teisės pažeidimai gali susilaukti teisinių padarinių, kurie yra, visų pirma, teisiniai (būna ir politiniai). EB institucijos, kitos valstybės narės, o taip pat ir Europos Sąjungos piliečiai gali imtis atitinkamų veiksmų siekdami užtikrinti ir ginti savo interesus vadovaujantis EB teise.

Tyrimo tikslas – Kadangi EB steigiamosiose ir stojimo į EB sutartyse (pirminėje EB teisėje) nėra aiškiai įtvirtintas valstybės atsakomybės už EB teisės pažeidimus institutas, todėl darbe sieksiu atskleisti ir apibrėžti valstybės atsakomybės pagal EB teisę problematiką. Darbe akcentuosiu atsakomybės įgyvendinimo priemonių visumą siekdamas iširti jų funkcionalumo ir veiksmingumo aspektu. Sieksiu nustatyti atitinkamos priemonės taikymą todėl, kad tinkamas jos pasirinkimas ginant interesus nuo valstybės daromų pažeidimų užtikrina efektyvią EB teisės apsaugą ir žalos atlyginimą, baudmės valstybei skyrimą. Magistriniame darbe analizuojama Europos Bendrijos teisės sistema, Europos Teisingumo Teismo (toliau Teismas, ETT, EB pirmos instancijos teismas - PTI) jurisprudencija, teisės mokslininkų nuomonės aptariama valstybės narės atsakomybės pagal EB teisę tema, siekiant apibrėžti: kokios buvo valstybės atsakomybės principo formavimosi sąlygos, jo atsiradimo priežastys, nustatyti, ar ETT pagrįstai šį principą kildino iš EB sutarties, apsvarstyti

atsakomybės sąlygas, kurioms esant valstybei gali kilti atsakomybė, nustatyti, ar gali kilti atsakomybė valstybei net nesant jos kaltei.

Svarbu nustatyti už kokius pažeidimus ir kokius tikslus veiksmus bus siekiama kreiptis dėl žalos atlyginimo prieš valstybę, kuri pažeidė EB bendrijos teisę (ar neįgyvendino direktyvos, ar netinkamai įgyvendino, ar už nacionalinių teismų „netinkamus sprendimus“, ar už vyriausybės ar kitų administracinių institucijų sprendimus, ar kt.). Tai būtina atlikti todėl, kad kiekvienu atveju bus siekiama nustatyti atitinkamas sąlygas ir kriterijus, kuriais bus vadovaujama siekiant nustatyti ar valstybė pažeidė EB teisę ir, ar už pažeidimą ji atsako.

Darbo objektu pasirinktas praktinis valstybės atsakomybės instituto pasireiškimas – atsakomybės įgyvendinimo priemonių – Europos Komisijos (toliau Komisija, EK), kitų valstybių narių iniciatyva pradėdamų procedūrų dėl Europos Bendrijų teisės pažeidimų (įsipareigojimų nevykdymo) problematika. Taip pat nagrinėsiu „privataus ieškinio“ prieš valstybę sąlygas – asmens (darbe „privatus asmuo“ ir „asmuo“ suprantama – fizinis ir juridinis asmuo.) veiksmų „arsenalą“ ginant teises įtvirtintas EB teisėje ir siekiant žalos atlyginimo už valstybės padarytus EB teisės pažeidimus. Nagrinėsiu ETT praktikos išvestų valstybės atsakomybės sąlygų pakankamumą nustatant EB teisės pažeidimą ir jų taikymą atitinkamo pažeidimo (pirminės, antrinės EB teisės) metu.

Darbe peržvelgiama privačių asmenų teisių gynimo prieš valstybes problematika, kadangi ši sritis yra dar pakankamai nauja, o ir ypač aktuali Lietuvos piliečiams nes reikalingas laiko tarpas per kurį nauja valstybė ir jos piliečiai susipažintų bei suprastų Europos Bendrijos sistemos funkcionavimą ir teisių joje gynimo galimybes. Todėl tirsiu valstybės atsakomybės institutą bandydamas nustatyti veiksmingiausias gynybos priemones ir tinkamų procesinės gynybos priemonių taikymą.

Temos **naujumas** – Lietuva, nors ir yra ES „naujokė“, tačiau ilgametis EB teisės reikalavimų „svoris“ nėra nesiskiria nuo „senųjų“ – Prancūzijos, Belgijos ar kitų valstybių narių, kurios turi ilgametę EB teisės įgyvendinimo ir taikymo praktiką. Nauja valstybė turi vykdyti ir laikytis visų priimtų įsipareigojimų, todėl darbe aptariami pirmieji EB teisės pažeidimai, kuriuose Lietuva pažeidė EB teisę. Nagrinėjama teisės taikymo problema susikirtus Europos Sąjungos ir nacionalinei teisei, atkreipiant dėmesį į ES teisės ir Lietuvos Respublikos Konstitucijos galimų prieštaravimų problematiką, kadangi vengdamos atsakomybės valstybės remiasi suvereniteto ir nacionalinės teisės viršenybės principais.

Valstybės atsakomybė yra sąlyginai naujas, EB teisės normomis aiškiai nedetalizuotas teisės institutas, todėl manau, kad būtina tiksliai nustatyti jo sampratą ir taikymo ypatybes, kadangi Europos Teisingumo Teismas nėra padėjęs baigtinio „taško“ šioje bylų kategorijoje. Kilus EB teisės pažeidimui Teismas turės nustatyti ar valstybė tinkamai

vykdo įsipareigojimus ar ne. EB teisės subjektai turės savo darbe vadovautis, vykdydami atitinkamas jiems pavestas funkcijas remdamiesi vis besiplėtojančia ETT jurisprudencija ir teismo formuojamais EB teisės principais, atidžiai sekti valstybės atsakomybės instituto jurisprudencijos raidą, kadangi valstybės atsakomybės klausimas išlieka problemiškas tol, kol pati valstybė ar jos institucijos turi įsipareigojimus pagal EB teisę.

Naudojami **metodai** – istorinio, loginio, lyginamojo ir sisteminio metodo pagalba nagrinėjama ETT jurisprudencijos įtaka valstybės atsakomybės instituto formavimuisi EB teisės sistemoje. Taip pat naudojami bendrųjų principų tyrimo bei kiti pagrindiniai mokslinei analizei būdingi metodai.

Svarbiausi **šaltiniai** – Nagrinėjamos Europos Sąjungos sutarties (toliau – ES sutartis), Europos Bendrijos steigimo sutarties (toliau – EB steig. sutart., EB sutartis, Sutartis) nuostatos, Europos Teisingumo teismo jurisprudencija ir vienas iš esminių – ETT *Franchovich*¹ ir vėliau sekusios kitos Teismo bylos, kadangi tai esminis nagrinėjamos temos šaltinis, nes remiantis ETT sprendimais buvo formuojamas valstybės atsakomybės „precedentas“ ir jo taikymo probleminiai aspektai.

Šio klausimo aptarimas yra svarbus todėl, kad prieš Lietuvos valstybę kol kas buvo pradėti tik pirmi teisminiai procesai, todėl tiriant atsakomybės taikymo kriterijus siekiama susipažinti su teisinėmis galimybėmis ir veiksmingomis teisminėmis priemonėmis: atskleidžiant kokiais pagrindais, kokie subjektai, kokiomis procedūromis, normomis remiantis ir už kokius EB teisės pažeidimus valstybei grėstų teisinės sankcijos pažeidus Europos Bendrijos teisę, ko pagalba būtų įmanoma ginti pažeistus tiek institucinius, tiek asmeninius – ES piliečių interesus.

---

¹ ETT sprendimas bylose C-6/90 and C9/90 Andrea Francovich and others, Danila Bonifaci and others vs Italian Republic: <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:61990J0006:EN:HTML>> [žiūrėta 2007 rugsėjo 20 d.]

I. Valstybės atsakomybės įgyvendinimo priemonės pagal EB teisę

1. Valstybės atsakomybės samprata EB teisėje

Europos Bendrijos kūrimasis buvo skatinamas ekonominio intereso. Pačioje proceso pradžioje tai labiau aprėpė stambiosios pramonės sritis, tačiau metams bėgant Europos integraciniai ir bendradarbiavimo kriterijai vis kito – inicijuojant vis glaudesnę ir siauresnę atitinkamų sričių reglamentavimą. Šiomis dienomis sunku būtų tiksliai ir išsamiai apibrėžti visas Europos Bendrijų kompetencijos ribas, kadangi nėra jokių tikslų nuostatų kuriose jų apimtis būtų išvardinta galutinai. Europos Sąjungos sistema šiandieninėje Bendrijoje įtakoja ne tik valstybių narių, kaip tarptautinių subjektų, bendradarbiavimą su EB ir atskirų valstybių narių institucijomis, bet ir paveikia juridinio ir fizinio asmens gyvenimą. Europos Teisingumo Teismas siekdamas EB teisės veiksmingumo efektyviai užtikrinant EB teisės subjektų interesus, asmenų veiksmų laisvę ir garantijas, būtinas sekant pasinaudoti Bendrijų teikiamomis „gėrybėmis“, savo jurisprudencijoje metams bėgant įtvirtino valstybės atsakomybės institutą, kylantį valstybėms narėms pažeidžiant EB teisę. ETT palaipsniui formavo ir detaliau aiškino teisinių priemonių taikymą, kuriomis Komisija, valstybės narės, privatūs asmenys galėtų remtis esant ginčui, susijusiam su EB teisės veikimu ar taikymu, kuomet atitinkamu valstybės veikimu ar neveikimu yra pažeidžiama EB teisė.

Tarptautinės teisės prasme – *Tarptautinė teisinė atsakomybė suprantama kaip juridiniai padariniai, atsirandantys tarptautinės teisės subjektams pažeidus tarptautinius teisinius įsipareigojimus*. Bendras valstybės tarptautinės teisinės atsakomybės pagrindas yra tarptautinės teisės pažeidimas. Tarptautinės teisės pažeidimas – tai valstybės veikimas arba neveikimas, pažeidžiantis tarptautinės teisės normas nustatytą jos tarptautinį įsipareigojimą.²

ETT ne kartą pabrėžė konstitucinį EB pirminės teisės pobūdį, teigęs, kad EB sutartis, kaip ir valstybių narių Konstitucijos, turi aukščiausią teisinę galią. Teismas pažymėjo, kad taip, kaip visi valstybės jurisdikcijoje esantys subjektai turi laikytis valstybės Konstitucijos nuostatų, valstybės narės ir EB institucijos yra įpareigosotos veikti vadovaujantis EB sutartimi ir iš jos kylančiais konstituciniais teisiniais principais – ETT byla *Parti ecologiste “Les Verts” prieš European Parliament*.³ Pripažinus, kad valstybės atsakomybės principas kyla

²Pranas Kūris ir Mykolas Požarskas, *Tarptautinės teisės apybraižos*, Vilnius, Mintis, 1985m. psl.185-187

³ ETT sprendimas byloje C-294/83, *Parti ecologiste “Les Verts” v. European Parliament*, ECR 1339: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:61983J0294:EN:HTML> [žiūrėta 2008 kovo 20 d.]

tiesiogiai iš konstitucinio teisės akto, būtų galima teigti, kad šis principas yra konstitucinis, t.y. įpareigoja visas be išimties valstybes nares.⁴

Kad būtų galima konstatuoti, jog minėtas principas yra konstitucinės prigimties, būtina nurodyti nuostatas, kuriose išreiškiama valstybių steigėjų valia įtvirtinti asmens teisę kreiptis į nacionalinį teismą dėl žalos, atsiradusios valstybei narei pažeidus EB teisę. Aiškindamas Sutartį ETT tiesiogiai ir netiesiogiai įvardija tokius pagrindus, kurie suteikia valstybės atsakomybės principui konstitucinio principo statusą:

- EB sutarties „dvasia“. Reikia pabrėžti, kad pagrindinis EB sutarties *tikslas* – gerinti EB piliečių gyvenimo sąlygas ir gyvenimo kokybę. Tokia išvada daroma atsižvelgiant į EB sutarties preambulėje įtvirtintą esminį susitariančių šalių siekį nuolat gerinti savo tautų gyvenimo ir darbo sąlygas bei EB sutarties 2 str. iškeltus uždavinius, skirtus šiam siekiui įgyvendinti. ETT taip pat nurodė, kad teisės ir pareigos atsiranda ne tik tada, kai tai aiškiai numato EB sutartis, bet ir vienareikšmių įsipareigojimų, kuriuos EB sutartis priskiria asmenims, valstybėms narėms bei Bendrijos institucijoms, pagrindu. Tik pripažinimas, kad naudojimasis teise turi būti užtikrinamas tam tikrų pareigų vykdymu, ir atvirkščiai, teisės vertinimas kaip teisių ir pareigų visumos, garantuoja EB teisės normų veiksmingumą.
- Valstybių narių įsipareigojimas atlyginti žalą taip pat remiasi **EB sutart. 10 str. (ex 5)**, pagal kurią valstybės narės turi imtis visų tinkamų bendrų ir specialiųjų priemonių savo įsipareigojimams pagal Bendrijos teisę įvykdyti. Šiems įsipareigojimams taip pat priskiriama pareiga pašalinti neteisėtus Bendrijos teisės pažeidimo padarinius.
- Teisės principai, *bendri* valstybių narių teisės sistemoms – nesant nuostatų, aiškiai ir konkrečiai numatančių EB teisės pažeidimo padarinius valstybėms, Teismas vykdydamas jam Sutarties patikėtą užduotį užtikrinti, kad aiškinant ir taikant Sutartį būtų laikomasi teisės, sprendžia šį klausimą taikydamas visuotinai priimtus aiškinimo metodus, ypač atsižvelgdamas į Bendrijos teisės sistemos esminius principus ir, kai tai būtina, principus, bendrijos valstybių narių teisės sistemoms. Atsakomybė už padarytą žalą principas yra kiekvienos teisinės valstybės teisės sistemos sudedamoji dalis, būtinas elementas. Tačiau valstybė suvokiama ne tik kaip teisinės atsakomybės garantas, bet ir kaip jos subjektas. Teisės viršenybės principas vienodai *įpareigoja ir valstybę, ir kitus teisės subjektus savo veikloje vadovautis teise, todėl pažeidę šią pareigą visi teisės subjektai privalo pašalinti dėl to kilusius neigiamus padarinius*. Šis principas, ETT įsitikinimu, yra įtvirtintas **EB sutarties 288 str. (ex 215)**,

---

⁴ R. Drakšas, R. Valutytė, Valstybės atsakomybės pagal privataus asmens ieškinį principo samprata ir įgyvendinimo sąlygos, Justitia, 2007 m. Nr. 2 (64) psl.69

numatančiame Bendrijos nesutartinės atsakomybės galimybę. Ši nuostata taip pat išreiškia viešųjų institucijų pareigą atlyginti žalą, atsiradusią vykdant pareigas. **ETT konstatuoja, kad valstybės atsakomybės principas turi sutartinį pagrindą.**⁵ Valstybės narės turi pareigą laikytis įsipareigojimų pagal *EB sutarties 10 str. (ex 5)* - „kad užtikrintų šios Sutarties...nustatytų pareigų vykdymą, valstybės narės imasi visų...priemonių. Jos nesūma jokių priemonių, kurios gali trukdyti siekti šios Sutarties tikslų“. Būtent EB Sutarties 10 straipsnis (bendra norma, nustatanti lojalumo ir bendradarbiavimo principus, pagal kuriuos valstybės narės imasi visų atitinkamų bendrų ar specialių priemonių, kurių reikia nustatytų pareigų vykdymui užtikrinti ir EB Sutarties tikslams pasiekti) ir 249 straipsnis (speciali norma, skirta atskiroms ES teisės aktų rūšims apibūdinti) ir yra ES teisės įgyvendinimo valstybėse narėse teisinis pagrindas.⁶

Valstybės įstojusios į Europos Sąjungą įgyja ne tik teises, bet kaip viena iš Sutarties šalių privalo prisiimti ir įsipareigojimus. Nesilaikant ar pažeidžiant Sutartyje nustatytus reikalavimus valstybei narei, kaip ir bet kuriam kitam Sutarties subjektui kyla atsakomybės už padarytus teisės pažeidimus klausimas. Todėl ETT pakankamai detalai išnagrinėjo valstybės atsakomybės kildinimą iš Sutarties, bei konstatavo jos sutartinį pagrindą.

Taigi valstybei tapus Europos Sąjungos nare ir pripažinus Europos Bendrijų *aquis communautaire*, ji privalo laikytis EB teisės reikalavimų ir stengtis tinkamai įgyvendinti ir taikyti Sutarties nuostatas tiek prieš Bendriją, tiek prieš asmenis, kadangi valstybės atsakomybė kildinama iš EB sutarties nuostatų, o sutarties šalys privalo vykdyti įsipareigojimus ir jų nepažeisti.

EB steigiamosiose sutartyse yra išvardinti būdai – teisminės gynybos priemonės, kurios gali būti veiksmingai panaudojamos, kuomet kokia nors valstybė narė pažeidžia EB teisę, tačiau praktiškai šie instrumentai kalba tik apie EB Komisijos ir apie valstybės narės galimybes jais remtis (pareiškiant tiesioginius ieškinius pagal EB steig. sutarties 226-228 str.), tačiau nekalbama apie privačių asmenų galimybes patraukti valstybę atsakomybėn už EB teisės pažeidimus.

---

⁵ R. Drakšas, R. Valutytė, Valstybės atsakomybės pagal privataus asmens ieškinį principo samprata ir įgyvendinimo sąlygos, *Justitia* 2007 m. Nr. 2 (64) psl.69-70

⁶ D. Kriaučiūnas, Europos Sąjungos teisės įgyvendinimas ir taikymas Lietuvoje, [interaktyvus], ISSN 1392-1681, *Politologija*, 2007/4 (48):<<http://www.leidykla.eu/fileadmin/Politologija/48/133-164.pdf>>

2. Atsakomybės įgyvendinimo priemonės – *Valstybė prieš ES*

2.1 Tiesioginiai ieškiniai

Valstybės atsakomybės už žalą padarytą Bendrijos teisės pažeidimu nustatymas priklauso Europos Teisingumo teismo jurisdikcijai. Teismas sprenddamas tokį klausimą remtųsi pagrindiniais Bendrijos teisinės sistemos principais ir, jei to reikia, valstybių narių teisinėms sistemoms būdingais bendraisiais principais. Pastaruoju aspektu ETT nurodė, kad Bendrijos institucijų nesutartinės atsakomybės pagrindas pagal EB sutarties 288 str. (ex 215(2)) yra tiesiog bendrojo principo, būdingo valstybių narių įstatymams, išraiška, pagal kurią neteisėtas veikimas arba neveikimas įpareigoja nukentėjusiajam atlyginti padarytą žalą. Šis principas taikomas visoms valstybės institucijoms, t.y. įstatymų leidybos, vykdomosios ir teisminėms instancijoms, kurių veikimas arba neveikimas buvo konkretaus pažeidimo priežastis.⁷

Europos Bendrijos steigimo sutarties 226 str. (ex 169) - „*Jei Komisija mano, kad kuri nors valstybė narė neįvykdė kokios nors pareigos pagal šią Sutartį, ji šiuo reikalu pareiškia pagrįstą savo nuomonę, pirma suteikusi atitinkamai valstybei narei galimybę išdėstyti savo samprotavimus. Jei atitinkama valstybė narė per Komisijos nustatytą laiką neatsižvelgia į tą nuomonę, Komisija gali perduoti šį reikalą svarstyti Teisingumo Teismui.*” Komisija nesidomi, kas patyrė žalą. Europos Teisingumo teismas – nesugebėjimo įgyvendinti savo įsipareigojimus pagal Bendrijos teisę.

Laikotarpyje nuo 1953-81m. pagal EB sutarties 226 str. (ex 169) buvo pradėtos 166 procedūros. Net 163 procedūros buvo pradėtos per du metus – 1988 ir 1989m. Tokių Komisijos veiksmų intensyvėjimas siejamas su tuo, kad tai yra jos pareiga remiantis EB sutarties 211 str. (ex 155) užtikrinti, kad „*šios sutarties nuostatos ir priemonės, kurių jomis vadovaudamosi imasi institucijos, būtų taikomos*”. Priešingai kitai pusei – valstybės narės turi pareigą pagal EB sutarties 10 str. (ex 5). Todėl tinkamas ir efektyvus EB teisės taikymas turi būti užtikrinamas aktyvia valstybės narės atsakingų institucijų veikla.⁸

Valstybės institucijos turi būti aktyvios EB teisės normų įgyvendinimo ir taikymo praktikoje, kadangi jos atlieka didžiausią darbą perkeliančią EB antrinę teisę į nacionalinės teisės sistemą.

ES valstybė narė, kaip bet kuri viešuosius įgaliojimus turinti ar valstybės patikėtas funkcijas vykdanči institucija, įstaiga ar įmonė, turi pareigą laiku priimti direktyvas įgyvendinančius privalomojo pobūdžio teisės aktus, suderinti savo nacionalinę teisę su visais ES teisės reikalavimais, suteikiamas teises ir pareigas suformuluodama konkrečiai, tiksliai ir

⁷ Allan Tatham „Europos sąjungos teisė“. Vilnius. Eugrimas. 1999 psl.-87-88.

⁸ John Tillotson Ba(Wotm). „European Community Law text, cases and materials” second edition. Cavendish publishing limited. 1996. psl.-460-463.

aiškiai, taip pat užtikrinti, kad valstybės institucijos, be kitų, nacionaliniai teismai, veiksmingai ir tinkamai taikytų ES teisę praktikoje, o privatūs subjektai laikytųsi jos nustatytų reikalavimų.⁹

Europos Komisija įprastai ES teisės pažeidimus klasifikuoja į keturias grupes: nepranešimas apie direktyvų įgyvendinimą (*non communication*), nacionalinių teisės aktų neatitiktis / nesuderinamumas su direktyvomis (*non conformity*), netinkamas taikymas (*bad application*) ir sutarčių bei kitų teisės aktų pažeidimas. Panašiai ir Europos Teisingumo Teismas Bendrijos teisės įgyvendinimą (atitinkamai ir ES teisės pažeidimus) skirsto į tris grupes, būtent įgyvendinimas laiku priimant nacionalines priemones (*adoption of implementing measures before a specified deadline*), nacionalinės teisės ir ES teisės atitikties užtikrinimas (*conformity*) ir teisingas taikymas (*correct application*).¹⁰

Minėtame valstybės veikime arba atvirkščiai neveikime, gali kilti teisės pažeidimai, todėl tik EB institucijai – EK gali tekti peržvelgti valstybių narių veiksmus tinkamo EB teisės taikymo aspektu. Valstybinėms institucijoms netgi nustatyta pareiga pačioms pranešinėti apie atitinkamus veiksmus, kurių ji ėmėsi įgyvendindama EB teisę. To neatlikus, Komisija gali inicijuoti procesą dėl EB teisės pažeidimo, todėl būtina gerinti valstybės institucijų administracinius gebėjimus ir tinkamai vykdyti išipareigojimus siekiant išvengti galimo atsakomybės klausimo kilimo.

2.1.1. Komisijos ieškiniai

EB sutarties 249 str. (ex 189), apibūdina direktyvas kaip privalomas kiekvienai valstybei narei, kuriai jos skirtos, siekiant jose keliamų tikslų, bet nacionalinei valdžiai paliekama teisė pasirinkti atitinkamas jų įgyvendinimo formas ir būdus. Komisija, būdama Sutarties „sergėtoja“, prižiūri ir kontroliuoja, kaip valstybės narės inkorporuoja Bendrijos direktyvas. Šiuo tikslu yra reikalaujama, kad valstybės narės Komisijai smulkmeniškai nurodytų, kokių priemonių jos ėmėsi direktyvai perkelti. Jei direktyvos neįgyvendinamos ar įgyvendinamos prastai, Komisija gali pagal EB sutarties 226 str. (ex 169) pradėti ETT procesą prieš tokią valstybę narę. Iš esmės direktyvos negali būti tiesiogiai taikomos, bet atitinkamomis sąlygomis jos priskirtinos prie tiesiogiai veikiančių aktų.¹¹ Taipogi už netinkamą direktyvos įgyvendinimą, kuris įtakojo asmenims atsiradusią žalą ir jei nustatoma valstybės atsakomybė, valstybė yra įpareigota atlyginti žalą, nes neįgyvendino direktyvos.

⁹ S. Prechal. „Directives in EC Law, 2nd ed. Oxford University Press, 2006.

¹⁰ D. Kriauciūnas, Europos Sąjungos teisės įgyvendinimas ir taikymas Lietuvoje [interaktyvus] ISSN 1392-1681, Politologija, 2007/4 (48), : <<http://www.leidykla.eu/fileadmin/Politologija/48/133-164.pdf>>

¹¹ Walter Cairns. „Europos Sąjungos teisės įvadas“. Vilnius. Eugrimas. 1999. psl-104-105

Kadangi EB pirminė teisė nedaro jokių nuorodų į tiesioginį direktyvų taikymą, todėl jos negali būti tiesiogiai taikomos, nes veikti reikalingos nacionalinės įgyvendinimo priemonės. Nors EB Sutartis šiuo klausimu nieko nenurodo, byloje *Van Duyn prieš Home Office*¹² Teisingumo Teismas pripažino, kad direktyvos gali veikti tiesiogiai. Valstybės narės prieštaravo tiesioginiam direktyvų veikimo pripažinimui, Prancūzijos *Conseil d'Etat* (pranc. kalb. – Valstybės Taryba) ir Vokietijos Federalinis mokestinių ginčų teismas iš pradžių neigė, kad direktyvos gali veikti tiesiogiai. Teisingumo Teismas atsižvelgė į šią reakciją ir papildydamas reikalavimą atitikti tiesioginio veikimo kriterijus nustatė dar du svarbius tiesioginio direktyvų veikimo apribojimus:

1. Jos negali veikti tiesiogiai iki pasibaigs joms įgyvendinti nustatytas laikotarpis,
2. Joms nepripažįstamas horizontalus tiesioginis veikimas (plačiau skaityti darbo 4.6 skyriuje).¹³

Taigi vykdant EB teisės „priežiūrą“ Komisijos ieškiniai teikiami tiesiogiai ETT arba pagal jurisdikciją – Pirmosios instancijos teismui (PIT). EB sutarties 226 str. suteikia Komisijai išimtinę teisę pradėti teisinę procedūrą prieš valstybę, kuri jos nuomonę pažeidė EB teisę, bet nebūtinai Komisija turi paduoti ieškinį prieš valstybę narę, nes pagal 226 str. formuluotę Komisija savo nuožiūra „gali“ pateikti arba nepateikti šio klausimo svarstyti ETT.

Ši procedūra yra 2 pakopų. Viena procedūra vyksta iki perdavimo ETT, tai yra diplomatinis, neformalus Komisijos ir valstybės narės pasikeitimas nuomonėmis. Iš pradžių Komisija per atitinkamą generalinį direktoratą informuoja atitinkamą valstybės narės atstovybę prie Europos Bendrijų apie tai, kad valstybė narė pažeidė tam tikrą teisės aktą, ir valstybė narė per tą laiką, dažniausiai per du mėnesius, turi pateikti atsakymą. Jei valstybė narė per tą laiką, kai vyksta toks diplomatinis dialogas, nesiima priemonių ištaisyti padėtį, Komisija pateikia valstybei narei pagrįstą nuomonę, kurioje nurodoma, kokį teisės aktą, Komisijos nuomone, valstybė narė pažeidė, ir priežastys, suteikiančios teisę Komisijai kreiptis į ETT. Tai tarsi tam tikra teisinė nuomonė, suteikianti teisę kreiptis į teismą ir paduoti ieškinį prieš valstybę narę. Valstybė per du mėnesius gali ištaisyti padėtį ir pašalinti pažeidimą. Tik po tokio neformalaus etapo, jei valstybė narė neištaiso padėties, Komisija gali paduoti ieškinį ETT prieš valstybę narę. Statistika rodo, kad 75 procentų atvejų bylos nepasiekia ETT, nes Komisija, nurodydama pažeidimus, skatina valstybes imtis pataisų. Ši 226 str. numatyta procedūra yra gana populiarai Komisijos taikoma priemonė priversti

¹² ETT sprendimas byloje C-41/74, *Yvonne van Duyn v Home Office*:
<<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:61974J0041:EN:HTML>> [žiūrėta 2008-kovo-2]

¹³ Europos sąjungos teise, Eugrimas, (Routledge-Cavendish) Vilnius 2007 psl. 37-38

valstybes nares laikytis ES teisės nuostatų. ETT, gavęs tokį skundą iš Komisijos, vadovaudamasis savo procedūrinėmis taisyklėmis turi priimti sprendimą, ar valstybė narė iš tikrųjų pažeidė teisės aktą. Deja, šio straipsnio įgyvendinimas buvo gana plačiai suvokiamas, iki buvo atliktos steigimo sutarčių pataisos. Iki 228 str. pataisymo priėmus Suvestinį Europos aktą sutartis teigė, kad jeigu ETT nustato, jog valstybė narė pažeidė sutartį, ji turi imtis priemonių įgyvendinti teismo sprendimą dėl tokio pažeidimo. Ši formuluotė buvo panaši į deklaraciją. Pagal 228 str. ETT prašydavo, kad valstybė narė imtųsi priemonių ištaisyti pažeidimą. Kai šita Komisijos ieškinių padavimo procedūra buvo panaudota pirmą kartą ir buvo pripažinta, kad valstybė narė pažeidė ES teisę, Europos Teisingumo teismo sprendimo pakako, kad valstybės narės imtųsi pataisų. Tačiau labai greitai valstybės narės suprato, kad teisinės priemonės, kurias gali taikyti Komisija ir ETT, nėra labai griežtos, todėl manė galinčios toliau pažeidinėti ES teisės aktus.¹⁴

Komisija, būdama Sutarties „sergėtoja“ turi pakankamai svertų imtis atitinkamų veiksmų prieš valstybę pažeidėją. Nors anksčiau ši procedūra kartais labai užtrukdavo, tačiau konsoliduojant ir vis tobulinant EB teisę, yra pasiekiamas efektyvesnis valstybės atsakomybės klausimo iškėlimas į viešumą – aišku, jei pati valstybė, Komisijai vykdant „diplomatines“ procedūras nesiima priemonių išgyvendinti EB teisės pažeidimus, taip išvengiant galimų atsakomybės taikymo padarinių.

2.1.2 Komisijos veiksmai dėl ETT sprendimo nevykdymo ir *baudų* taikymas

Komisija analizuoja valstybių narių veiksmus įgyvendinant direktyvas, todėl išvelgus rimtus pažeidimus EK pradedamas teisminis procesas turėtų efektyviai užtikrinti EB teisės laikymąsi ir įsipareigojimų vykdymą. Komisija gali svarstyti ir asmenų ar jų organizacijų skundus ir vertinti, ar jie turi būti perduoti ETT. Šis procesas gali baigtis bylos valstybei narei iškėlimu, bet tai nereiškia, kad bus kompensuojama valstybių dėl ES teisės numatytų reikalavimų nesilaikymo padaryta žala. Čia jau reikėtų pradėti teisminį procesą dėl įsipareigojimų nevykdymo ir jei nevykdomas ir ETT sprendimas Komisijai pakartotinai kreiptis į Teismą ir reikalauti baudos valstybei skyrimo.

Valstybės, garsėjusios kaip „pažeidėjos“, labai nustebė, kad Komisija taiko pakartotiną ieškinių padavimo procedūrą. Jos buvo pradėjusios nepaisyti ETT sprendimų, todėl 1986 m. sutarta papildyti 228 str., kuriuo remiantis EK kelia bylas sprendimų nevykdančioms, t.y. toliau pažeidžiančioms ES teisę, valstybėms. Šis straipsnis suteikia Komisijai teisę kreiptis į

¹⁴ Europos sąjungos teisės seminarų medžiaga, Lietuvos administracinių teismų mokymo programos sukūrimas ir įgyvendinimas/ 2004 m. Phare dvynių projekto nr. LT2002/IB/JH/05 - Teisinės Informacijos centras, Vilnius 2004, psl. 26

ETT, kad šis nustatytų arba vienkartinę piniginę baudą, arba baudą už kiekvieną dieną, kai nustatomas pažeidimas. Komisija baudos dydį nustato pagal tam tikrą formulę. Baudos sumai taikomi įvairūs koeficientai, priklausomai nuo pažeidimo rimtumo, ilgumo ir kitų veiksnių, nes šiuo požiūriu valstybė narės nėra lygios. Pažymėtina, kad ETT nagrinėdamas ieškinius pagal EB Sutarties 228 str. ir nusprendęs skirti baudą, jos dydį nustato atsižvelgdamas į valstybės narės pajėgumą mokėti. Numatomi koeficientai, taip pat atsižvelgiama į valstybės narės finansinį pajėgumą mokėti baudą. Ši apskaičiavimo metodą sudaro geometrinė progresija, kuri priklauso nuo valstybės narės BVP, valstybės narės balsų skaičiaus Taryboje.

Kalbant apie pažeidimo pobūdį, Komisija įvertindama pažeidimo rimtumą remiasi įvairiais kriterijais. Yra atsižvelgiama į pasekmes:

- Ar Bendrija netenka lėšų;
- Ar pažeidimas nedaro žalos ES funkcionavimui;
- Ar valstybės narės neturėjo finansinės naudos neįgyvendindamos direktyvos;
- Ar direktyvos neįgyvendinimas nepadarys žalos žmonėms;
- Atsižvelgiama, ar tai vienkartinis, ar nuolatinis pažeidimas.¹⁵

Nors nuostata skirti pinigines nuobaudas sprendimo dėl pareigos neįvykdymo nesilaikančiai valstybei narei pirmą kartą buvo numatyta *Mastrichto* sutartyje, Europos Komisija gana ilgai buvo pasyvi ir tokio pobūdžio ieškinių neteikdavo. Situacija gerokai pasikeitė 1997 metais, kai Komisija pagal 228 str. inicijavo devynias bylas. Visos kitos toliau vardinamos aplinkybės tik patvirtina, kad pažeidimus darančioms valstybėms vis sunkiau išvengti atgrasančių sankcijų taikymo.

1) 1997–2006 m. Komisija šioje srityje buvo itin aktyvi ir pagal EB Sutarties 228 straipsnį iškėlė 51 bylą dešimčiai senųjų valstybių narių;

2) laikotarpis nuo pažeidimo pradžios (oficialaus pranešimo pagal 226 straipsnį) iki sprendimo pateikti ieškinį pagal 228 straipsnį sutrumpėjo 3 metais, vidutiniškai iki 5–7 metų, o atskirų pažeidimų atvejais jis truko tik 2–3 metus¹⁶;

3) 2006 m., atsižvelgdama į Europos Teisingumo Teismo sprendimą byloje C–304/02 *Komisija prieš Prancūziją*, Europos Komisija priėmė komunikatą¹⁷, kuriame pranešė, kad taikys naują praktiką ir Europos Teisingumo Teismo sprendimų, kuriais valstybės narės pripažįstamos pažeidusios ES teisę, nevykdančioms valstybėms narėms siūlys skirti ir

¹⁵ Europos sąjungos teisės seminarų medžiaga, Lietuvos administracinių teismų mokymo programos sukūrimas ir įgyvendinimas/ 2004 m. Phare dvynių projekto nr. LT2002/IB/JH/05 - Teisinės Informacijos centras, Vilnius 2004, psl. 30

¹⁶ ETT sprendimas byloje C-219/06, *Komisija v Liuksemburgą*: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2006:165:0019:0020:EN:PDF> [žiūrėta 2008-kovo 12d.]

¹⁷ Komisijos komunikatas [interaktyvus] *EB sutarties 228 straipsnio įgyvendinimas*, SEK(2006) 1658: http://ec.europa.eu/community_law/docs/docs_infringements/sec_2005_1658_lt.pdf >

vienkartinę baudą (už praėjusį laikotarpį iki ETT [antrojo] sprendimo priėmimo), ir periodinius baudos mokesčius (mokamus nuo [antrojo] Teisingumo Teismo sprendimo priėmimo). Tokiu atveju kai kurių valstybių narių naudojama taktika – įgyvendinti Europos Teisingumo Teismo sprendimą paskutiniu momentu ir taip išvengti baudos mokesčio mokėjimo ateityje – daugeliu atvejų nebetenka prasmės;

4) Komisija minėtame Komunikate dar nurodė, kad ji nebetaikys praktikos atsiimti ieškinių tuo atveju, kai iki Teisingumo Teismo sprendimo paskelbimo valstybės narės ištaiso pažeidimą;

5) Reformų sutartimi, kuri, kaip numatyta, turėtų įsigaliooti 2009 m. sausio 1 d., keičiamas EB Sutarties 228 straipsnis, kurio nauja 3 dalis numato, kad, nagrinėjant bylą pagal EB Sutarties 226 straipsnį, Komisija jau šiame etape galės prašyti ETT, kad paskirtų vienkartinį ar baudos mokėjimą valstybei narei, kuri neįvykdė savo įsipareigojimų pranešti apie direktyvą į nacionalinę teisę perkeliančias nuostatas. Tokiu atveju laikotarpis iki finansinių sankcijų taikymo gali sutrumpėti iki 1–1,5 metų.

6) Europos Teisingumo Teismas savo sprendimuose yra išaiškinęs, kad valstybė narė privalo atlyginti žalą privatiems asmenims, padarytą jai priskiriamais bet kokio pobūdžio Bendrijos teisės pažeidimais, nesvarbu, kurios šios valstybės institucijos veiksmai arba neveikimas lėmė šį pažeidimą (*Francovich, Köbler*). Daugeliu atvejų tokia atsakomybė gali būti daug didesnė negu ta, kuri būtų skirta pagal EB Sutarties 228 straipsnį, be to, nereikia pamiršti, kad konkretaus pažeidimo atveju valstybei narei gali būti taikomos abi atsakomybės rūšys.¹⁸

Byloje *Komisija prieš Graikija*¹⁹ kurioje Graikijai buvo nustatytas mokestis už dieną, o kitoje byloje dėl *maudyklių direktyvos*²⁰, kurioje Ispanija buvo apkaltinta, kad nesilaiko minėtos direktyvos, todėl jai buvo nustatyta bendra suma per metus. Pirmojoje byloje Kretos gyventojai padavė skundą dėl to, kad greta upės buvo rasti nelegalūs sąvartynai, kurie teršė upę. Gyventojai kreipėsi į vietos valdžią, vėliau į Komisiją, kuri turėjo ištirti aplinkybes. Graikija buvo apkaltinta, kad nevykdė bendrosios atliekų tvarkymo direktyvos.. Šioje byloje pirmą kartą buvo pritaikyta minėtoji procedūra, tačiau jokių priemonių nebuvo imtasi, pavojus žmonių sveikatai išliko ir Komisija kreipėsi į teismą dėl baudos, kuri siekė 20 000 eurų už dieną. Teismas pritarė tokios baudos nustatymui. Graikija privalėjo mokėti 20 000 eurų už kiekvieną iš 140 dienų dėl nesugebėjimo veikti pagal direktyvą. Antrojoje byloje

¹⁸ D. Kriaučiūnas, Europos Sąjungos teisės įgyvendinimas ir taikymas Lietuvoje, [interaktyvus], ISSN 1392-1681, Politologija, 2007/4 (48):<<http://www.leidykla.eu/fileadmin/Politologija/48/133-164.pdf>>

¹⁹ETT sprendimas byloje C-387/97, Commission of the European Communities against the Hellenic Republic: <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:61997J0387:EN:HTML>> [žiūrėta 2008 kovo 6d.]

²⁰ 1975 m. gruodžio 8 d. Tarybos Direktyva dėl maudyklų kokybės (76/160/EEB):*Oficialusis leidinys L 031 , 05/02/1976*

ETT pirmą kartą Ispanijai priėmė nepalankų sprendimą, o antrą kartą buvo nustatyta, kad Ispanija nepakankamai įgyvendino kokybės reikalavimus. Komisija kreipėsi į ETT, kad būtų nustatyta 45 600 eurų bauda už vieną pažeidimo dieną, bet ETT pasielgė kitaip. Kadangi ataskaita pateikiama tik tų pačių metų gruodžio mėnesį, tai jeigu Ispanija sugebėtų išvalyti maudyklas iki tų metų vasario pabaigos susidarytų 10 mėnesių laikotarpis, už kurį turi būti skaičiuojama bauda. Buvo atsižvelgta į koeficientus, pagal kuriuos buvo skaičiuojama bauda. Atsižvelgdamas į kai kuriuos kitus veiksnius, ETT nustatė metinę baudą - 624 150 eurų už vieną procentą maudyklų Ispanijos pakrančių vandenyse, nustačius, kad jos neatitinka maudyklų direktyvoje nustatytų kokybės kriterijų. 1999m. 25% maudyklų neatitiko kriterijų, vėlesniais metais tas procentas mažėjo, 2000 m. jis buvo tik 20%, 2001 m. tik 15%, bet vis tiek direktyvos pažeidimo faktas liko. Buvo nustatytas veiksmingas mechanizmas, kuris įtikina valstybes nars laikytis nustatytų reikalavimų.²¹

Keliamas klausimas, kokių pasekmių susilauks valstybė jeigu ji atsisakys mokėti baudą, ar yra papildomų priemonių, suteikiančių galimybę priversti ją mokėti? Visos valstybės narės moka metinį įnašą į ES biudžetą, gauna pakankamai lėšų iš įvairių fondų. Viena iš galimybių yra nesumokėti tokiai valstybei narei visos jai priklausančios sumos iš atitinkamo fondo. Tokio atvejo dar nebuvo, bet teoriškai tokia galimybė yra. Dabar kalbama ir apie balsų perskaičiavimą Taryboje; pavyzdžiui, jeigu valstybės narės sistemingai pažeidinėja žmogaus teises, yra procedūra, kuri gali būti taikoma kaip sankcija. Situacija Austrijoje parodė, kad tai įmanoma – ekstremistinė, radikali partija per laimėtus rinkimus sudaro koalicinę vyriausybę, yra galimybė laikinai sustabdyti valstybės narės balsavimą Taryboje; tai numatyta ES sutarties 7 str., tačiau tai labiau politinė atsakomybės išraiška, nei ekonominio pobūdžio ir kokių nors finansinių nuostolių tokiu atveju valstybė nepatirtų (baudos požiūriu).

EB teisės pažeidimus darančioms valstybėms vis sunkiau pavyksta išvengti atsakomybės. Teisminė praktika ir EB teisės vystymasis tik patvirtina, kad pažeidimus darančioms valstybėms yra ir bus dar sunkiau išvengti atgrasančių sankcijų taikymo, kadangi siekiant užtikrinti pakankamai efektyvų ir svarbiausia veiksmingą procesą už EB teisės pažeidimus ir norint, kad valstybės narės nė nemėgintų vadovaujantis nacionaliniais ar kokiais kitais interesais pažeidinėti Bendrijos teisę, turi egzistuoti pakankamai griežtos baudos, kurios ne tik atlygintų Bendrijai padarytą žalą, bet ir drausmintų valstybes nuo pakartotinių pažeidimus.

---

²¹ Europos sąjungos teisės seminarų medžiaga, Lietuvos administracinių teismų mokymo programos sukūrimas ir įgyvendinimas/ 2004 m. Phare dvynių projekto nr. LT2002/IB/JH/05 - Teisinės Informacijos centras, Vilnius 2004, psl. 26-27

Sprendžiant privačių asmenų interesų apsaugą Teisingumo Teismas nurodė, jog privatūs asmenys turi kitas galimybes įgyvendinti savo teises per netiesioginį veikimą arba remtis *Francovich* byloje įtvirtintu principu.

2.2 Ieškiniai – „Valstybė narė prieš Valstybę narę“

Kalbant apie ieškinių rūšis, paminėtina, kad yra ir kita galimybė, kurią numato EB sutarties 227 str. – viena valstybė narė gali paduoti į teismą kitą valstybę narę. Šiame straipsnyje numatytos procedūros: prieš imdamasi tokių veiksmų, valstybė narė pirmiausia turi paduoti skundą, tada Komisija parengia pagrįsta nuomonę ir sudaro galimybę kiekvienai susijusiai valstybei narei pateikti paaiškinimą tiek raštu, tiek žodžiu. Jeigu Komisija per tris mėnesius nepateikia jokios nuomonės, valstybė narė gali kreiptis į ETT. Pažymėtina, kad Komisija negali būti kliūtis, kad valstybės narės ieškinys būtų priimtas nagrinėti iš esmės. Valstybės narės pateikto tiesioginio ieškinio procedūra vyksta toliau, o 227 str. tik numatyta Komisijos pareiga pateikti pagrįsta nuomonę. Komisija *de jure* negali būti kliūtis, nėra būtina, kad Komisija remtų ieškinį, tačiau *de facto*, neremiant Komisijai yra mažai galimybių byla laimėti.²²

Sutarties 227 str. numato nepopuliarius veiksmus, nes yra laikoma mažiausiai nemandagu ir nediplomatiška vienai valstybei kreiptis dėl kitos valstybės narės į ETT. Ši procedūra buvo pritaikyta, kai Prancūzija padavė Jungtinę Karalystę į teismą.²³ Prancūzija labai prieštaravo JK stojimui į EB. 1969 m. Prancūzijoje pasikeitus valdžiai jos vyriausybė palankiau pradėjo žiūrėti į Jungtinės Karalystės stojimą į ES. 1973 m. įvyko naujas EB plėtros etapas, kurio metu Jungtinė Karalystė įstojo į Europos Bendrijas. Taigi Prancūzija išskėlė Jungtinei Karalystei bylą dėl nevykdymo labai banalios direktyvos, reglamentavusios žvejybos tinklų akių dydį. ETT nusprendė, kad Jungtinė Karalystė pažeidė Romos sutarties 241 str., nes neperkėlė į nacionalinę teisę šios direktyvos reikalavimų. Valstybės narės nedažnai svarsto tokio ieškinio galimybę, be to, bylos išsprendimo pasekmės nebūtų tokios rimtos, palyginti su pasekmėmis, kai į teismą paduoda Komisija dėl ES sutarties nuostatų nesilaikymo.²⁴

---

²²Europos sąjungos teisės seminarų medžiaga, Lietuvos administracinių teismų mokymo programos sukūrimas ir įgyvendinimas/2004m.Phare dvynių projekto nr.LT2002/IB/JH/05-Teisinės Informacijos centras,Vilnius 2004,psl.30

²³ETT sprendimas byloje C-141/78, French Republic v United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland: <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:61978J0141:EN:HTML>> [žiūrėta 2008 kovo 6d.]

²⁴Europos sąjungos teisės seminarų medžiaga, Lietuvos administracinių teismų mokymo programos sukūrimas ir įgyvendinimas/2004m.Phare dvynių projekto nr.LT2002/IB/JH/05-Teisinės Informacijos centras,Vilnius 2004,psl.29

Siekiant gerų diplomatinių santykių tarp valstybių narių ir vis labiau vystantis tarpusavio bendradarbiavimui patartina kuo rečiau naudotis šia procesine galimybe, kuomet valstybės narės iškeltos ieškinius prieš kitas nares. Esant Sutarties nuostatų ar įsipareigojimų pažeidimams geriau iškilusius klausimus spręsti diplomatinio keliu, taip pat patartina, jei tai gali būti naudinga nešališku arbitru pasirinkti EB Komisiją, kuri pateiktų savo nuomonę iškilusiam ginčui.

3. Valstybės atsakomybės principo atsiradimas ir raida ginant privataus asmens teises

Pirmiausia svarbu pabrėžti, kad EB sutartyje nėra nė vienos aiškios nuostatos, reglamentuojančios privačių asmenų teisę kreiptis į teismą su ieškiniu prieš valstybę dėl EB teisės pažeidimu padarytos žalos atlyginimo (skirtingai nei Komisijos ar valstybės narės). Dėl to tradiciškai manyta, kad tokia „*asmens teisė gali būti reglamentuojama tik nacionalinės teisės nuostatomis*“.²⁵ ETT suprasdamas, kad *galiojantis valstybių narių „priežiūros mechanizmas“*, numatytas EB sutarties 226-228 str. (ex 169-171) nėra pakankamai efektyvus, kad apsaugotų privačių asmenų teises,²⁶ ne kartą savo ankstyvojoje praktikoje pabrėžė, kad EB teisės pažeidimas gali būti ieškinio prieš valstybę pagrindas pagal nacionalinę teisę 1960 m. byloje *Jean-E. Humblet prieš Belgian State*, ETT siūlo valstybei narei panaikinti su EB teise nesuderinamą priemonę ir atlyginti dėl to kilusių žalą.²⁷ Tačiau kartu ETT 1981 m. byloje *Rewe prieš Hauptzollamt Kiel* pažymėjo, kad EB sutartis neleidžia kurti naujų EB sutartimi suteikiamų teisių gynbos būdų, taigi reikia naudotis tomis priemonėmis, kurias suteikia nacionalinė teisė.²⁸ Paminėtina, kad 1975 m. Teismo prašyta pareikšti nuomonę, kokių EB sutarties pakeitimų reikėtų norint kurti Europos Sąjungą. ETT, *inter alia*, pasiūlė, kad EB sutartis būtų papildyta nuostata, numatančia neginčijamą privačių asmenų teisę kreiptis dėl žalos, patirtos valstybei pažeidus EB teisę, atlyginimo.²⁹ Taigi, ETT, manoma, laikėsi nuomonės, kad tokios teisės EB sutartis nenumato. Tik 1991 m. *Francovich* byloje Teismas pakeitė savo nuomonę – pripažino, kad, be EB teisės nuostatų

²⁵ Tridimas T., *The General Principles of EC Law*, Oxford: Oxford University Press, 1999. P.321

²⁶ Rochere J.D., *Member State Liability for Infringement of European Community Law*. Tulane European & Civil Law Forum, 1996, vol. 11, No. 1. P.2.

²⁷ ETT sprendimas byloje C 6/60, *Jean-E. Humblet v Belgian State*, P 569:

<<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:61960J0006:EN:HTML>> [žiūrėta 2007 rugsėjo 25 d.]

²⁸ ETT sprendimas byloje C 158/80, *Rewe-Handelsgesellschaft Nord mbH et Rewe-Markt Steffen v Hauptzollamt Kiel*:<<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:61980J0158:EN:HTML>> [žiūrėta 2007 rugsėjo 25 d.]

²⁹ Reports on European Union. European Parliament, Court of Justice, Economic and Social Committee:<http://aei.pitt.edu/5590/01/002291_1.pdf> [žiūrėta 2007-rugsėjo 25d.]

tiesioginio ir netiesioginio veikimo, egzistuoja trečiasis teisių gynbos būdas, kylantis tiesiogiai iš EB sutarties, - galimybė pareikšti ieškinį prieš EB teisę pažeidusią valstybę nacionaliniame teisme ir reikalauti atlyginti tokiu pažeidimu padarytą žalą.³⁰ *Francovich* byloje ginant privačių asmenų teises ši byla tapo „precedentu“ vėliau sekusiems Teismo sprendimams prieš valstybes nares, kuriose buvo nagrinėjamas valstybės atsakomybės pagal EB teisę klausimas. Tokiu būdu ETT išaiškino „galimybę pareikšti ieškinį prieš EB teisę pažeidusią valstybę nacionaliniame teisme ir reikalauti atlyginti tokiu pažeidimu padarytą žalą“.³¹

EB mastu minimaliai suderintos sąlygos valstybės atsakomybei dėl EB teisę pažeidžiančių veiksmų atsirasti. Įdomu, kas pasikeitė EB nuo 1975 m., kai Teismas pripažino, kad EB sutartis neįgalioja kurti naujų teisių gynimo priemonių, iki 1991 m., kai ETT pakeitė savo poziciją paskelbęs, jog valstybės atsakomybės principas išplaukia tiesiogiai iš EB sutarties. *T. Tridimas* teigia, kad tokį pokytį galėjo nulemti trys veiksniai:

- 1) 1985 m. Europos Komisijos baltojoje knygoje³² įtvirtinta vidaus rinkos programa skelbė naują iššūkį – baigti vidaus rinkos kūrimo procesą – ir dar labiau pabrėžė neįgyvendintomis direktyvomis suteikiamų teisių gynimo priemonių svarbą;
- 2) sprendime *Factortame*³³ byloje numatant, kad nacionalinis teismas privalo atidėti bet kurią nacionalinės teisės nuostatą, trukdančią užtikrinti veiksmingą EB suteikiamų teisių apsaugą, sudarytos sąlygos dar didesnei ETT intervencijai teisių gynbos priemonių srityje;
- 3) be to, *Francovich* bylos faktinės aplinkybės, t.y. valstybė laiku neįgyvendino direktyvos nuostatų, o tai buvo ypač aktualu kuriant vidaus rinką, prisidėjo prie Teismo išvados *ubi jus, ibi remedium* (įstatymui sukuriant teisę, jis duoda ir priemonę ją apginti).³⁴

Teisės mokslininkas *J. Steiner* pabrėžė, kad vidaus rinką siekiant sukurti daugiausia remiantis direktyvomis 1990 m. šių teisės aktų įgyvendinimo problema tapo labai aktuali. Nepaisydamas EB sutart. 228 str. (ex 171) pakeitimų valstybės narės nevykdė savo pareigos

---

³⁰ *Deards E., Hargreaves S., European Union Law. New York: Oxford University Press, 2004. P. 91*

³¹ *ten pat. P. 92*

³² Completing the Internal Market: White Paper from the Commission to the European Council, COM/85/0310:<http://europa.eu/documents/comm/white_papers/index_en.htm>

³³ ETT sprendimas byloje C-221/89 *The Queen v Secretary of State for Transport, ex parte Factortame Ltd and others*:<<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:61989J0221:EN:HTML>> [žiūrėta 2007 kovo 15d.]

³⁴ *Tridimas T., The General Principles of EC Law. Oxford: Oxford University Press, 1999. P.324.*

įgyvendinti direktyvas. Taigi norint sėkmingai baigti vidaus rinkos kūrimą reikėjo imtis naujų priemonių.³⁵

Todėl galima teigti, kad ir politinė situacija, ir teisinė atmosfera pastūmėjo ETT pripažinti, kad asmuo turi teisę reikalauti žalos, padarytos EB teisę pažeidžiančios valstybės veiksmais ar neveikimu, atlyginimo.

Tokia Teismo pozicija, be abejonės, sulaukė nemažai kritikos akademinėje visuomenėje. Kai kurie mokslininkai laikėsi pozicijos, kad tokiu sprendimu ETT gerokai peržengė savo kompetencijos ribas ir priskyrė įstatymų leidžiamosios valdžios funkcijas. Anot G.F. Mancini, „valstybės atsakomybės principu EB sutartis gali būti papildyta tik pakeičiant EB sutartį, o ne įstatymų nuostatomis iš teisėjų suolo.“³⁶ Antai R. Caranta teigė, kad valstybių narių išimtinė teisė priimti procesines teisės nuostatas, kurios padėtų užtikrinti individų teises, kylančias iš EB teisės (tokią taisyklę ETT suformulavo byloje *Rewe prieš Hauptzollamt Kiel*), po ETT sprendimo Francovich byloje jau yra *ne taisyklė, o veikiau išimtis, taikoma tik tada, kai nėra dėl to priimtų EB teisės nuostatų (įskaitant ir ETT sprendimus)*.³⁷

Tačiau net ir kritikuotas ETT neatsisakė savo misijos užtikrinti privačių asmenų teises, kylančias iš EB teisės. Atremdamas priešiškus argumentus ETT pareiškė, kad valstybės atsakomybės dėl EB teisės pažeidimų kaip gynybos priemonės egzistavimas, ir jos apimtis yra EB sutarties aiškinimo klausimai, neabejotinai patenkantys į ETT jurisdikciją. Nurodydamas EB sutarties 220 str. (ex 164) ETT pabrėžė, kad EB sutartyje nesant nuostatos, reglamentuojančios padarinius valstybei dėl EB teisės nuostatų pažeidimo, vienintelis ETT turi teisę pasisakyti šiuo klausimu.³⁸

Taip pat pažymėtina, kad Europos Bendrijas reglamentuojančiose sutartyse galima aptikti bausmės taikymą (sanction – pranc. kalb.) tik ES sutarties 31 (ex K.3) ir EB steig. sutart. 229 (ex 172) straipsniuose, tačiau nei viename iš jų neužsimenama apie valstybės atsakomybę, o juo labiau apie jai taikomas bausmes.³⁹ Galima būtų teigti, nėra teisės normos, konkretaus straipsnio, pagal kurią valstybei būtų paskirta bausmė, tačiau taip manyti yra klaidinga, kadangi tai padarytų EB teisę neveiksmingą, nes valstybėms narėms padarius EB

---

³⁵ Steiner J., From Direct Effects to Francovich: Shifting Means of Enforcement of Community Law// European Law Review. 1993, vol. 18, No 1, p. 3-22

³⁶ Mancini G.F., Keeling D.T. Democracy and the European Court of Justice// The Modern Law Review. 1994, vol 57, psl. 175

³⁷ Caranta R., Governmental Liability after Francovich// Cambridge Law Journal. 1993, vol. 52, p. 272-297

³⁸ Romualdas Drakšas, Regina Valutytė, Valstybės atsakomybės pagal privataus asmens ieškinį principo samprata ir įgyvendinimo sąlygos, Justitia 2007 m. Nr. 2 (64), psl. 67-69

³⁹ Isabelle Pingel et Dominique Rosenberg, Les sanctions contre les Etats en Droit communautaire, Editions A. PEDONE, Paris, 2006. psl. 5

teisės pažeidimus negrėstų jokia teisinė atsakomybė. Apibrėžimo nebuvimas konkrečiame tekste nereiškia, kad tuo remiantis bausmių skyrimas yra negalimas.

4. Valstybė prieš privačius asmenis – Francovich doktrina:

4.1 Susikūrimo prielaidos

Europos Bendrija kelia didelius reikalavimus valstybėms narėms užtikrinant tinkamą iš EB teisės kylančių įsipareigojimų vykdymą. Ypatingas vaidmuo tenka nacionaliniams teismams, kurie tapę Europos Sąjungos teismais, turi *inter alia* užtikrinti veiksmingą EB teisės taikymą, EB teisę atitinkantį nacionalinės teisės aiškinimą ir taip garantuoti asmens teisių gynimą. ETT vykdydamas EB teisės aiškinimo ir taikymo funkciją, savo jurisprudencija išgyvendina egzistuojantį EB teisės nepakankamumą. Kaip antai, atsižvelgdamas į EB teisėje egzistuojančią ribotą asmenų galimybę kreiptis į ETT siekiant apginti savo teises bei siekdamas apsaugoti EB teise garantuojamas asmenų teises, kartu prevenciškai sudrausminti valstybes nares, ETT išplėtojo savo praktikoje valstybės atsakomybės už EB teisės pažeidimus doktriną.⁴⁰

EB teisinis reglamentavimas turėtų efektyviai užtikrinti kiekvieno asmens veiksmų laisvę ir garantijas, būtinas siekiant naudotis Bendrijų teikiamomis „gėrybėmis“. Nors EB sutartyje nėra nė vienos aiškios nuostatos, reglamentuojančios privačių asmenų teisę kreiptis į teismą su ieškiniu prieš valstybę, tačiau tai nėra pagrindas valstybėms likti nenubaustoms už EB teisės pažeidimus, todėl būtina atidžiai išanalizuoti ETT jurisprudenciją, kadangi tik kompleksiška valstybės atsakomybės instituto analizė leidžia atskleisti teisių gynimo prieš valstybę problematiką.

Teisingumo Teismas iškėlė valstybės atsakomybės už žalą asmeniui, padarytą dėl įsipareigojimų, kylančių iš EB teisės, pažeidimo, t.y. EB direktyvos neįgyvendinimo, klausimą. Kadangi EB steigimo sutartyje nebuvo nuostatų, suteikiančių asmenims teisę į žalos atlyginimą už EB teisės pažeidimus, ETT pagrindė savo aiškinimą jau esamomis teisės normomis.

Direktyvų tiesioginis veikimas yra susijęs su žala, atsirandančia dėl to, kad valstybė narė neįgyvendino direktyvos. Pirmą kartą su šia problema Europos Teisingumo Teismas susidūrė *Francovich* byloje. ETT teigė, *kad valstybės atsakomybės principas yra neatsiejama EB sutarties sistemos dalis ir valstybė narė yra atsakinga už privatiems*

---

⁴⁰ A. Samuilytė, Valstybės atsakomybė: išbandymas Europos Bendrijos teise, Justitia. Nr. 4 (62) 2006 m, psl.55

asmenims padarytą žalą jai priskiriamais EB teisės pažeidimais.⁴¹ Teismas, siekdamas pagrįsti savo aiškinimą, teigė, kad EB teisės veiksmingas vykdymas susilpnėtų, jei asmenys negalėtų tiesiai iš valstybės, padariusios EB teisės pažeidimą, reikalauti žalos atlyginimo. Atsižvelgdamas į tai, kad EB steigimo sutartyje nėra jokios specialios nuostatos, reglamentuojančios valstybės atsakomybę už direktyvų neįgyvendinimą, Teismas rėmėsi EB sutarties 220 str. (ex 164), pagal kurią jis turi užtikrinti, kad aiškinant ir taikant šią sutartį, būtų laikomasi teisės. Atitinkamai daroma nuoroda į EB sutarties 10 str. (ex 5), pagal kurią valstybės narės yra įpareigosos imtis visų atitinkamų bendrų ir specialių priemonių, kad užtikrintų EB teisės įgyvendinimą ir panaikintų neigiamus padarinius, kylančius dėl EB teisės pažeidimo. Francovich byloje buvo keletas valstybei priklausančių įsipareigojimų neįvykdymo, t.y. EB Tarybos direktyvos 80/987/EEB⁴² neįgyvendinimo, klausimas. Pagal šią direktyvą valstybės narės *inter alia* turėjo pasirūpinti garantinių fondų, kurie užtikrintų darbuotojų interesų apsaugą tuo atveju, kai nemoki įmonė tampa nepajėgi atsiskaityti su darbuotojais, įsteigimu.⁴³

Direktyva valstybes įpareigojo įsteigti garantinius fondus, iš kurių būtų kompensuojama dirbantiesiems darbdavio nemokumo atveju. Italijos dirbantieji, vienas iš kurių buvo p. Francovich, neįgijo garantijų, kurias numatė direktyva, ir kurios nebuvo perkeltos į Italijos teisę. Iškilo klausimas, ar dirbantieji iš Italijos valstybės tiesiogiai gali reikalauti savo teisių įgyvendinimo. Jie pateikė ieškinį Italijos teismams, kurie savo ruožtu kreipėsi į Europos Teisingumo Teismą dėl preliminarus nutarimo pagal EB steig. sutarties 234 (ex 177) str. dėl EEB 189 str. 3 paragrafo – dabar EB steig. sut. 249 str. 3d.. bei minėtos direktyvos išaiškinimo.⁴⁴ EB Tarybos direktyva EB teisės lygiu numato minimalias darbuotojo apsaugos garantijas darbdavio nemokumo atveju, neribodama valstybių narių teisės numatyti geresnes darbuotojų garantijas tokioje situacijoje, taip pat numato ypatingas garantijas nesumokėtų reikalavimų (atlyginimų už darbą) apmokėjimui. Pagal direktyvos 11 str. valstybės narės buvo įpareigosos įstatymais ir kitais teisės aktais įtvirtinti nuostatas, būtinas, kad šios direktyvos būtų pradėta laikytis ne vėliau kaip iki 1983 m. spalio 23 d. (per 36 mėn. nuo pranešimo dienos). Italija neįvykdė šios pareigos ir šis pažeidimas jau prieš tai buvo

---

⁴¹ Francovich Follow-Up. State Liability for Breach of EC

Law:<www.eel.nl/documents/Francovich%20Follow-Up_Sept04.pdf> [žiūrėta 2007 kovo 20 d.]

⁴² 1980 m. spalio 20 d. Tarybos direktyva 80/987/EEB dėl valstybių narių įstatymų, susijusių su darbuotojų apsauga jų darbdaviui tapus nemokiam, suderinimo, *EUROPOS BENDRIJŲ OFICIALUSIS LEIDINYS*, L 283/23, 1980 10 28

⁴³ A. Samuilytė, Valstybės atsakomybė: išbandymas Europos Bendrijos teise, *Justitia*. Nr. 4 (62) 2006 m, psl.55-56

⁴⁴ Allan Tatham „Europos sąjungos teisė“. Vilnius. Eugrimas. 1999 P-78-79

užfiksuotas byloje *Komisija prieš Italiją*.⁴⁵ Kitoje byloje *Francovich ir Danila Bonifaci* ir kiti 33 darbuotojai kreipėsi į teismą, teigdami, kad jie dirbo pas Gaia Confezioni SRL, kuris buvo paskelbtas nemokiu dar 1985 04 05. Kai darbo santykiai nutrūko, ieškovams priklausė daugiau kaip 253 mln. lirų, kas kompanijai bankrutuojant buvo pripažinta kaip kompanijos skola. Daugiau kaip per penkis metus darbuotojams dar vis nebuvo nieko išmokėta. Bankrutavusio skolininko turto likvidatorius/administratorius pareiškė, kad net ir dalinis skolos sumokėjimas yra visiškai neįmanomas. Dėl to, ieškovai kreipėsi į teismą atsakovu įvardindami Italijos valstybę, ir teigė, kad atsižvelgiant į valstybės pareigą perkelti Direktyvos 80/987 nuostatas iki 1983 spalio 10 d., valstybė dabar turi sumokėti jiems skolas dėl nesumokėtų atlyginimų, arba sumokėti kompensaciją (alternatyva).⁴⁶

Europos Teisingumo teismas pirmiausia išnagrinėjo, ar galima nustatyti ratą asmenų, kuriuos aprėpia minėta garantija. Šia prasme egzistavo pakankamas aiškumas ir besąlygiškumas, leidžiantis nacionalinį teismą nustatyti, ar tam tikras asmuo patenka, ar nepatenka į tą asmenų ratą, kuriems taikoma Direktyva, net ir nesant Direktyvą įgyvendinančio nacionalinės teisės akto. Antrasis žingsnis buvo garantijos turinio išaiškinimas. Direktyvoje numatytas neišmokėtų sumų mokėjimas už laikotarpį iki tos datos, kokią iš trijų variantų pasirenka Direktyvą įgyvendinanti valstybė narė. Valstybės savo nuožiūra galėjo nustatyti ir mokėjimų aukščiausią ribą bei imtis reikiamų priemonių tam, kad užkirtų kelią piktnaudžiavimams šia schema. Šis valstybėms narėms suteiktas savarankiškas pasirinkimas galėjo pasirodyti nesuderinamas su besąlygiškų asmens teisių samprata, kuri pagrįstų neišmokėtų sumų apmokėjimą. Pasirinkimo galimybė nesužvelpinė šio numatomo rezultato tikslaus ir besąlygiško pobūdžio. Svarbu tai, kad ETT turėjo galimybę apibrėžti minimalias Direktyvoje numatytos garantijos ribas, grindžiamas pasirinkimu, kuris garantuojančiai institucijai leistų priimti mažiausią naštą. Tas faktas, kad egzistuoja pasirinkimų spektras, iš Direktyvos neatima tiesioginio veikimo pobūdžio, jeigu egzistuoja galimybė nustatyti minimumą, kurį valstybė bet kuriuo atveju privalo užtikrinti. Tačiau klausimas dėl pasirinktos aukščiausios mokėjimų ribos bei galimybės imtis priemonių užkirsti kelią piktnaudžiavimui liko atviras. ETT šioje byloje buvo radikalus, ypač esant tokiai situacijai, kai valstybė nesugeba įgyvendinti Direktyvos. Valstybė tokiu atveju negalėjo teisintis pasirinktų variantų buvimu – ji neįgyvendino Direktyvos ir neįgyvendino dėl to, kad atimtų iš asmens galimybę pasinaudoti tiesiogiai galiojančia teise. Tačiau Teismas ir šį kartą buvo priverstas pripažinti, kad direktyva negali turėti tiesioginio veikimo. Jis taip

---

⁴⁵ ETT sprendimas byloje Case 22/87, Commission of the European Communities v Italian Republic: <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:61987J0022:EN:HTML>> [žiūrėta 2007 kovo 21 d.]

⁴⁶ Allan Tatham „Europos sąjungos teisė“. Vilnius. Eugrimas. 1999 P-79

pat pripažino, kad plati pasirinkimo laisvė, suteikta valstybėms narėms dėl garantijų institucijų veiklos, buvo esminė priežastis to, kad tiesioginis veikimas negalėjo būti realizuotas. Šia prasme trūko tikslumo ir besąlygiškumo. ETT nusprendė, jog iš esmės asmenys turi teisę gauti kompensaciją, jei jų teisės buvo pažeistos dėl to, kad valstybės narės yra kaltos dėl Bendrijos teisės nesilaikymo. Buvo atverta galimybė privačiam asmeniui reikalauti nuostolių atlyginimo iš valstybės, kuri yra kalta dėl tų nuostolių, kadangi neįgyvendino direktyvų. Teismas neatsisakė savo misijos – užtikrinti privačių asmenų teises. Nors dirbantieji negalėjo tiesiogiai pasinaudoti iš direktyvos kylančiomis teisėmis, Teismas *Francovich* byloje pripažino, jog Bendrijos teisė pripažįsta valstybės atsakomybę ir pareigą atlyginti šiems dirbantiems nuostolius, patirtus dėl to, kad jiems nebuvo suteikta apsauga, kuri, kaip numatė Direktyva, turėjo būti. Tai svarbu plėtojant konstitucinę struktūrą, kuri užtikrintų, kad Bendrijos teisė suteiktų veiksmingą apsaugą nacionaliniu lygiu - „*Bendrijos taisyklių visiškas veiksmingumas, taip pat teisių, kurias tos taisyklės suteikia, apsauga susilpnėtų, jeigu privatūs asmenys negalėtų gauti kompensacijos, kai jų teisės yra pažeidžiamos pažeidžiant Bendrijos teisę, už ką valstybė narė gali būti pripažįstama atsakinga*“.⁴⁷ Jeigu taip nebūtų, būtų sumažintas visas Bendrijos teisės veiksmingumas ir susilpninta Bendrijos teisės normų suteiktų teisių apsauga.⁴⁸

Remdamasis EB teisės sistema ir siekdamas Bendrijos teisės veiksmingumo Europos Teisingumo Teismas išvedė *Francovich* doktriną, kuria toliau rėmėsi plėtodamas šį institutą, kadangi praktikoje dar buvo neatsakyta į daug klausimų, kuriuos teismas aiškino bei plėtojo tolesnėse bylose. Svarbu yra tai, kad Teismas nustatė atitinkamas sąlygas, kurioms esant valstybei kyla atsakomybė už įsipareigojimų nesilaikymą, todėl asmenys įgyja teisę į nuostolių atlyginimą, net jei pažeidėjas yra valstybė. Būtina tinkamai identifikuoti pažeidimą, nustatyti tinkamas atsakomybės kilimo sąlygas ir joms esant reikalauti, kad valstybė vykdytų savo įsipareigojimus.

4.2 ETT suformuluotos valstybės atsakomybės sąlygos

Europos Teisingumo Teismas sprendime *Marschall*⁴⁹ išaiškino, kad valstybių narių piliečiai gali tiesiogiai remtis tam tikromis direktyvų nuostatomis palaikydami santykius su valstybėmis narėmis, jų įstaigomis ir teismais (nesvarbu, ar valstybė konkrečiu atveju yra viešosios, ar privatinės teisės subjektas). Beje *ar darbe jau minėtos EB direktyvos*

⁴⁷ Allan Tatham „Europos sąjungos teisė“. Vilnius. Eugrimas. 1999 P-78-80.

⁴⁸ Walter Cairns „Europos Sąjungos teisės įvadas“. Vilnius. Eugrimas. 1999 P-136-138

⁴⁹ ETT sprendimas byloje C-152/84, M. H. Marshall v Southampton and South-West Hampshire Area Health Authority (Teaching), P.723:

<<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:61984J0152:EN:HTML>> [žiūrėta 2007-kovo 27 d.]

80/987/EEB nuostatos, nustatančios darbuotojų teises, nėra įgyvendinamos nacionalinėje teisėje per nustatytą laikotarpį, suinteresuoti asmenys (šiuo atveju – suinteresuoti darbuotojai) gali nacionaliniuose teismuose reikšti ieškinius prieš tokią valstybę su reikalavimu įgyvendinti direktyvoje nustatytas teises? ETT nagrinėjant *Francovich* bylą nuo atsakymo į šį klausimą priklausė, ar ieškovai galės tiesiogiai iš Italijos valstybės reikalauti kompensacijų, kurias, jei direktyva būtų įgyvendinta, jiems išmokėtų specialūs garantijų fondai. Direktyva numato, kad šie fondai būtų remiami darbdavių, arba, valstybei narei nusprendus, finansuojami išimtinai iš valstybės biudžeto.

Atsakydamas į minėtą klausimą, Teisingumo Teismas pasirinko jau anksčiau jo praktikoje nustatytomis direktyvų tiesioginio taikymo (*“direct effect”*) sąlygomis. Konkrečia Direktyvos nuostata asmuo nacionaliniame teisme gali tiesiogiai remtis, jei:

- 1) direktyvos nuostata yra *pakankamai aiški* (*“sufficiently precise”*), t.y. joje nedviprasmiškai įtvirtina valstybės narės pareiga;
- 2) direktyvos nuostata yra *pakankamai apibrėžta*;
- 3) direktyvos nuostata yra *besąlyginė* (*„unconditional“*), t.y. jai įgyvendinti nekeliama jokia speciali sąlyga ir nereikia Europos Bendrijų ar valstybių narių papildomų priemonių;
- 4) Šia nuostata remiamasi arba prieš nacionalinės teisės nuostatas, nesuderinamas su Direktyva, arba **ginant tokias teises, kurias užtikrinti privalo būtent valstybė**. Kitaip tariant, asmuo negali remtis direktyvos tiesioginiu veikimu reikalaujamas atlikti veiksmus, kuriuos atlikti pagal direktyvą privalo kiti privatūs subjektai.
- 5) valstybė narė *laiku neperkėlė direktyvos nuostatų į nacionalinę teisę ar nepakankamai ją įgyvendino*,⁵⁰ t.y. pasibaigė direktyvos įgyvendinimo terminai.⁵¹

ETT jau ankstesniame sprendime buvo konstatavęs, kad Italija neįgyvendino direktyvos 80/987/EEB per nustatytus terminus. Dėl to šiame sprendime dėl (5) sąlygos klausimų nekilo. Kalbėdamas apie (1), (2) ir (3) sąlygas, ETT pasakė, kad aptariamos direktyvos nuostatos dėl garantijų darbuotojams galėtų būti laikomos besąlyginėmis ir pakankamai aiškiai apibrėžtomis, jei jos besąlygiškai ir pakankamai aiškiai apibrėžtų **tris elementus**:

Asmenų, turinčių teisę į garantijas, tapatybę. ETT konstatavo, kad šių asmenų tapatybė direktyvoje apibrėžta besąlygiškai ir pakankamai aiškiai. Įgyvendinus direktyvą,

⁵⁰ ETT sprendimas byloje C-70/83 Gerda Kloppenburg v Finanzamt Leer: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:61983J0070:EN:HTML> [žiūrėta 2006 kovo 13 d.]

ir ETT sprendimas byloje C-8/81 Ursula Becker v Finanzamt Münster-Innenstadt: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:61981J0008:EN:HTML> [žiūrėta 2006 kovo 13 d.]

⁵¹ *Francovich Follow-Up. State Liability for Breach of EC Law*: www.eel.nl/documents/Francovich%20Follow-Up_Sept04.pdf [žiūrėta 2006 kovo 13 d.]

teisę į garantijas būtų įgiję visi darbuotojai, kurie turi tokį statusą pagal nacionalinę teisę, nepatenka į vieną iš direktyvoje ir jos priede nurodytų kategorijų, ir kurių darbdavių būseną atitinka direktyvoje nurodytą nemokumo sąvoką.

Garantijos turinį. Garantijos direktyvoje taip pat pakankamai aiškiai ir besąlygiškai apibrėžtos. Pagal direktyvą turi būti sukurta garantija, kad neapmokėti darbuotojų reikalavimai jų darbdavių nemokumo atveju bus apmokami. ETT čia taip pat pastebėjo, kad valstybei narei gali būti palikta tam tikra diskrecija, teisė rinktis tarp kelių galimų direktyvos įgyvendinimo būdų; tačiau tai savaime nereiškia, kad direktyvos nuostatos tampa nepakankamai aiškiomis ar sąlyginėmis. Pavyzdžiui, šiuo atveju direktyva leido valstybėms narėms iki 3 mėnesių ar 8 savaitių apriboti laikotarpį, už kurį darbuotojams būtų apmokami jų reikalavimai; ETT pažymėjo, kad, nepaisant tokių apribojimų, garantijos turinys direktyvoje tebėra besąlygiškai ir pakankamai aiškiai apibrėžtas, nes galima nustatyti minimalų garantijos turinį. ETT taip pat atkreipė dėmesį į tai, kad direktyva 80/987/EEB leidžia ją įgyvendinusioms valstybėms konkrečiais atvejais nukrypti nuo direktyvoje nurodyto reguliavimo, kai to reikalauja direktyvos tikslai, piktnaudžiavimo vengimas. ETT išaiškino, kad tokios valstybių teisės atsiradimas priklauso nuo pačios valstybės veiksmų – direktyvos įgyvendinimo. Valstybė negali šia teise remtis tol, kol direktyvos neįgyvendino. Todėl neįgyvendinusi direktyvos valstybė negali užginčyti asmenų, kuriems suteikiamos tam tikros garantijos direktyvos nuostatomis, teisių, nuroydama į galimybę tokias teises riboti, kurią valstybė būtų įgijusi dėl direktyvos įgyvendinimo.

Atsakingų už garantijos suteikimą asmenų tapatybę. Būtent čia ETT išvelgė direktyvos nuostatų aiškumo ir besąlygiškumo trūkumus. Direktyva konkrečiai neįvardija asmenų, kurie atsakingi už išmokų darbuotojams mokėjimą. Buvo nuomonių, kad pagal reikalavimus, kylančius iš garantijų, atsakinga gali būti laikoma valstybė, nes direktyvoje numatyta galimybė finansuoti šias garantijas teikiančius fondus išimtinai iš valstybės lėšų. Tačiau ETT pabrėžė, kad tokio finansavimo modelio pasirinkimas direktyvoje yra valstybės teisė, o ne pareiga. Garantijų fondų finansavimo atžvilgiu valstybėms narėms palikta itin plati diskrecija, nenustatant konkrečiai neapibrėžiant už garantijos suteikimą atsakingų asmenų.

Taigi, trečiasis garantijos elementas (atsakingų asmenų tapatybė) direktyvoje nėra besąlygiškai ir pakankamai aiškiai apibrėžtas. Dėl to ir pačios direktyvos nuostatos, nustatančios tokias garantijas, negali būti laikomos pakankamai aiškiai ir besąlygiškai apibrėžtomis; todėl jos negali būti taikomos tiesiogiai. Taigi, į iškeltą klausimą ETT atsakė, kad jei direktyvos 80/987/EEB nuostatos, nustatančios darbuotojų teises, nėra įgyvendinamos nacionalinėje teisėje per nustatytą laikotarpį, suinteresuoti asmenys (šiuo atveju –

suinteresuoti darbuotojai) negali nacionaliniuose teismuose reikšti ieškinių prieš tokią valstybę su reikalavimu įgyvendinti direktyvoje nustatytas teises.⁵²

Direktyvos gali būti tik vertikalios tiesioginio veikimo, t. y. asmuo, gali pareikšti ieškinį dėl žalos atlyginimo valstybei, kuri neįgyvendino direktyvos, jeigu ši direktyva atitinka tiesioginio veikimo sąlygas ir egzistuoja priežastinis ryšys tarp direktyvos neįgyvendinimo ir patirtų nuostolių. Tokie ieškiniai prieš valstybę daug efektyviau garantuoja direktyvų įgyvendinimą, kadangi, pasibaigus direktyvos, kuri nebuvo įgyvendinta, įgyvendinimo terminui, fiziniai ir juridiniai asmenys turi galimybę išsireikalauti patirtą žalą iš valstybės narės (jeigu direktyva ir tiesiogiai veikianti).

4.3 Sąvokos „viešojo valdžia“ ypatumai EB teisėje

Sąvoka „viešojo valdžia“ aiškinta *Foster prieš British Gas plc*⁵³ byloje: ETT nusprendė, kad kiekviena įstaiga, kuriai yra pavesta teikti viešąsias paslaugas, kuri yra prižiūrima valstybės ir kuri dėl to turi specialias teises, palyginti su tomis, kurios paprastai taikomos asmenų tarpusavio santykiuose, yra viešojo įstaiga. Valstybės įstaiga taip pat buvo aptarta byloje *Marshall* (Nr.1)⁵⁴, kurioje Jungtinė Karalystė įrodinėjo, kad jei valstybė veikia kaip darbdavys, jos padėtis nesiskiria nuo privataus darbdavio. Teisingumo Teismas atmetė šį argumentą ir nurodė, kad nesvarbu, kokį vaidmenį atliko valstybė – direktyvomis galima remtis prieš ją. Byloje *Foster prieš British Gas plc* Teisingumo Teismas apibrėžė „valstybės įstaiga“ kaip teikiančią viešąsias paslaugas prižiūrint valstybei ir turinčią šiam tikslui suteiktus ypatingus įgaliojimus. Taikydami šį kriterijų Lordų Rūmai pripažino British Gas (iki privatizavimo) „valstybės įstaiga“. Byloje *Johnston prieš Chief Constable of the Royal Ulster Constabulary*⁵⁵ buvo nuspręsta, kad direktyva galima remtis policijos viršininko atžvilgiu, nes jis vadovauja policijai. Kadangi policijai valstybė pavedė užtikrinti viešąją tvarką ir saugumą, ji neveikia kaip privatus asmuo. Šia prasme ji laikytina valstybės įstaiga. Byloje *Jimenez Melgar*⁵⁶ ieškovas ketino remtis Direktyva 92/85 prieš Pietų Ispanijos

⁵² Francovich Follow-Up. State Liability for Breach of EC Law: www.eel.nl/documents/Francovich%20Follow-Up_Sept04.pdf [žiūrėta 2006 kovo 15]]

⁵³ ETT sprendimas byloje Case C-188/89, A. Foster and others v British Gas plc: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:61989J0188:EN:HTML> [žiūrėta 2007 balandžio 2d.]

⁵⁴ ETT sprendimas byloje C-152/84, M. H. Marshall v Southampton and South-West Hampshire Area Health Authority (Teaching); <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:61984J0152:EN:HTML> [žiūrėta 2008 vasario 26d.]

⁵⁵ ETT sprendimas byloje C-222/84, Marguerite Johnston v Chief Constable of the Royal Ulster Constabulary: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:61984J0222:EN:HTML> [žiūrėta 2008 vasario 27d.]

⁵⁶ ETT sprendimas byloje C-438/99, Maria Luisa Jiménez Melgar v Ayuntamiento de Los Barnios:

miestelio Los Barnios savivaldybę. Teisingumo Teismas nurodė, kad „pagal nusistovėjusią teismų praktiką iš direktyvos kylanti valstybių narių pareiga pasiekti joje nurodytą rezultatą ... saisto visas valstybių narių valdžios įstaigas, kaip antai savivaldybes“. Byloje *Doughty prieš Rolls-Royce* Anglijos apeliacinis teismas atsisakė pripažinti bendrovę Rolls-Royce (net veikiančią kaip Karališkosioms oro pajėgoms tiekiamų variklių gamintoja) valstybės įstaiga. Nors *Foster* byloje bendrovė British Gas buvo pripažinta valstybės įstaiga, tačiau tik todėl, kad tai buvo nacionalizuota pramonės šaka. Vis dėlto byloje *Griffin prieš South-West Water Services Ltd.* Aukštasis teismas (High Court) pripažino atsakove esančią komunalinių paslaugų įmonę valstybės įstaiga, nors ji ir buvo privatizuota. Šį sprendimą patvirtino Darbo ginčų apeliacinis teismas (Employment Appeal Tribunal) byloje *Rastall prieš Midlands Electricity plc.*⁵⁷

Kitų bylų, kur buvo nagrinėjami ieškiniai dėl valstybės atsakomybės, sąrašė yra *Rechberger prieš Austriją*⁵⁸ ir *Stockholm Lindöpark prieš Švediją*.⁵⁹ *Rechberger* byloje ieškovai teigė, kad Austrija apribojo vartotojų teises įgyvendindama Direktyvos 90/314 7 straipsnį. Teisingumo Teismas sutiko, kad įgyvendinančio teisės akto formuluočių atžvilgiu nebuvo suteikta jokios „veiksmų laisvės“, todėl Austrijos teisės aktas „aiškiai pažeidė“ direktyva nustatytas pareigas ir tai buvo pakankamai rimtas Bendrijos teisės pažeidimas. Byloje *Stockholm Lindöpark prieš Švediją* kilo klausimas, ar Švedija teisingai įgyvendino Šeštąją PVM direktyvą. Teisingumo Teismas atsakė neigiamai nuroydamas: „Atsižvelgiant į aiškų Šeštosios direktyvos tekstą, valstybė narė neturėjo laisvės rinktis teisės aktą...“.

Byloje *Haim prieš Kassenzahnärztliche Vereinigung Nordrhein* buvo nuspręsta, kad ieškiniai dėl žalos atlyginimo pažeidus Bendrijos teisę gali būti reiškiami dėl viešųjų įstaigų veiksmų lygiai kaip ir dėl pačios valstybės narės veiksmų. Maža to, buvo pripažinta, kad kompensacijos galima reikalauti tiesiogiai iš šių viešųjų įstaigų. Dėl šios priežasties viešoji įstaiga gali būti laikoma finansiškai atsakinga už pažeidimą net jei jos pačios veiksmus riboja nacionalinės teisės aktai.⁶⁰

ETT svarstytas klausimas: ar valstybė narė turi pareigą atlyginti už žalą, kurią individai patiria dėl direktyvos 80/987/EEB neperkėlimo į nacionalinę teisę? Neigiamai atsakius į pirmąjį klausimą, nacionaliniuose teismuose ieškovai nebegalėjo reikalauti pagal direktyvą

<<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:61999J0438:EN:HTML>> [žiūrėta 2008 vasario 27d.]

⁵⁷ Europos sąjungos teise, Eugrimas, Vilnius 2007m.(Routelage-Cavendish), psl. 39-40

⁵⁸ ETT sprendimas byloje C-140/97, Walter Rechberger and Others v Republik Österreich.:

<<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:61997J0140:EN:HTML>> [žiūrėta 2008 kovo 1d.]

⁵⁹ ETT sprendimas byloje C-150/99, Stockholm Lindöpark AB v Svenska staten (Swedish State):

<<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:61999J0150:EN:HTML>> [žiūrėta 2008 kovo 1d.]

⁶⁰ Europos sąjungos teise, Eugrimas, Vilnius 2007m.(Routelage-Cavendish), psl. 50-51

priklausiusių išmokų iš Italijos remdamiesi tiesioginiu direktyvos taikymu. Kita vertus, jei būtų teigiamai atsakyta į antrą klausimą, jie būtų galėję analogiškų sumų iš Italijos reikalauti kaip atlyginimo už žalą, atsiradusią dėl garantijų fondų sistemos nesukūrimo.

ETT į antrąjį klausimą atsakė teigiamai. ETT išvystė bendresnio pobūdžio principą, kad valstybė privalo atsakyti individams už Bendrijos teisės pažeidimus. EB sutartis sukūrė savarankišką teisinę sistemą, kuri yra integruota į valstybių narių teises sistemas, ir kurią jų teismai privalo taikyti. Nacionaliniai teismai savo jurisdikcijos ribose privalo užtikrinti, kad Bendrijos teisės nuostatos būtų visiškai efektyvios, taip pat ginti šiomis nuostatomis individams suteikiamas teises. Bendrijos teisės nuostatų visiškas efektyvumas būtų susilpnintas, o jų garantuojama teisių apsauga būtų sumažinta, jei individai negalėtų gauti atlyginimo už Bendrijos teisių pažeidimus, už kuriuos atsakinga valstybė narė. Remdamasis šiais samprotavimais, ETT priėjo išvados, kad neatsiejama EB Steigimo sutartimi sukurtos teisinės sistemos dalis yra **valstybės prievolė atsakyti individams už Bendrijos teisės pažeidimus**, už kuriuos ji atsakinga. Tokios prievolės buvimą ETT dar parėmė ir EB sutarties 10 str. (ex 5), pagal kurią valstybė narė privalo imtis visų būtinų priemonių įgyvendindama savo įsipareigojimus pagal Bendrijos teisę.

ETT taip pat nurodė **valstybės atsakomybės sąlygas** tais atvejais, kai neįgyvendinama direktyva:

- direktyvos numatomas rezultatas turi sukelti individų teisių atsiradimą;
- šių teisių turinį turi būti įmanoma nustatyti remiantis direktyvos nuostatomis;
- priežastinis ryšys tarp valstybės įsipareigojimo pažeidimo ir asmenų patirtos žalos.⁶¹

Taigi, čia nebėra reikalavimo, kad direktyvos nuostatos pakankamai aiškiai ir besąlygiškai apibrėžtų už konkrečių garantijų suteikimą atsakingus asmenis. Atsižvelgdamas į savo ankstesnes išvadas dėl direktyvos 80/987/EEB nurodomų garantijų turinio, ETT konstatavo, kad minėtose bylose prieš Italiją valstybės atsakomybės sąlygos išpildytos.

Taip pat pabrėžta, kad nacionaliniai teismai, sprenddami klausimus dėl valstybės įsipareigojimų pagal Bendrijos teisę pažeidimais padarytos žalos, privalės remtis valstybės vidaus teisės materialinėmis (išskyrus aukščiau minėtas EB teisės nuostatas) ir procedūrinėmis taisyklėmis. Be to, šios vidaus teisės taisyklės turi būti ne mažiau palankios ieškovui nei taisyklės, taikomos nacionalinėje teisėje analogiško pobūdžio reikalavimams. Jos taip pat negali būti tokios, kad gauti atlyginimą už žalą taptų praktiškai neįmanoma ar pernelyg sunku.

---

⁶¹ Francovich Follow-Up. State Liability for Breach of EC Law:
< www.eel.nl/documents/Francovich%20Follow-Up_Sept04.pdf > [žiūrėta 2006-birželio 20]

4.4 ETT jurisprudencija papildanti *Francovich* doktriną

Svarbu nustatyti už kokius pažeidimus ir kokius tikslus veiksmus bus siekiama kreiptis dėl žalos atlyginimo prieš valstybę, kuri pažeidė EB bendrijos teisę (ar neįgyvendino direktyvos-Francovich, ar netinkamai įgyvendino, ar už nacionalinių teismų „netinkamus sprendimus“, ar už vyriausybės ar kitų administracinių institucijų sprendimus, ar kt.). Tai būtina atlikti todėl, kad kiekvienu atveju bus siekiama nustatyti atitinkamas sąlygas ir kriterijus (*Francovich/Factortame*), kuriais bus vadovaujamasi siekiant nustatyti ar valstybė pažeidė EB teisę ir, ar už pažeidimą ji atsako.

*Brasserie du Pecheur ir Factortame*⁶² byloje ETT buvo paprašytas nuspręsti, ar valstybė gali, ar negali būti atsakinga už nuostolius, padarytus asmenims jos teisės aktais, priimtais pažeidžiant tiesioginio veikimo EB sutarties straipsnius.

Iš esmės šis sprendimas yra svarbus tuo, kad byloje suformuluoti valstybės atsakomybės kriterijai yra taikytini ne tik neįgyvendinus direktyvų, bet ir kitais EB teisės pažeidimo atvejais. Sujungtose bylose Teismas, nagrinėdamas valstybės atsakomybės klausimą, rėmėsi ne tik EB sutarties 10 str. (ex 5), kuris buvo juridinis pagrindas *Francovich* byloje, bet ir darė nuorodą į EB sutarties 288 str. (ex 215), kuriame įtvirtintas Europos Bendrijos nesutartinės atsakomybės principas, pagal kurį Europos Bendrija turi atlyginti žalą, kurią, eidami pareigas, padaro jos institucijos ar tarnautojai. Teismas teigė, kad tai yra valstybių narių teisės sistemų bendrojo atsakomybės principo, pagal kurį dėl neteisėtos veikos ar neveikimo kyla pareiga atlyginti žalą, išraiška.⁶³

Byloje Prancūzijos alaus darykla *Brasserie du Pecheur* teigė, kad 1981 metais ji buvo priversta nutraukti alaus eksportą į Vokietiją, kadangi jos alus, nors ir pagamintas pagal Prancūzijos įstatymais nustatytus standartus, neatitiko Vokietijos įstatymais nustatytų reikalavimų dėl grynumo. Teismas 1987 m. priimtame sprendime *Commission prieš Germany*⁶⁴ pripažino, kad tos nuostatos, kuriomis tose valstybėse narėse teisėtai, tačiau kitokiais būdais pagamintą alų buvo neleista pardavinėti su „Bier“ etikete Vokietijoje, ir kuriomis nebuvo leista importuoti alaus su priedais, yra nesuderinamos su EB sutarties 30 str.. Po to įmonė *Brasserie du Pecheur* pateikė ieškinį Vokietijos vyriausybei dėl nuostolių atlyginimo, siekdama išieškoti nuostolius, jos patirtus nuo 1981 iki 1987 metų. *Factortame*

⁶² ETT sprendimas byloje C-46/93 ir C-48/93, *Brasserie du Pêcheur SA v Bundesrepublik Deutschland and The Queen v Secretary of State for Transport, ex parte: Factortame Ltd and others*: <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:61993J0046:EN:HTML>> [žiūrėta 2006 birželio 20d.]

⁶³ A. Samuilytė, Valstybės atsakomybė: išbandymas Europos Bendrijos teise, *Justitia*. Nr. 4 (62) 2006 m, psl. 56

⁶⁴ ETT sprendimas byloje C-178/84, *Commission of the European Communities v Federal Republic of Germany*: <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:61984J0178:EN:HTML>> [žiūrėta 2006 birželio 20d.]

byloje ieškovai siekė išieškoti nuostolius, jų patirtus ginčijamo teisės akto galiojimo metu, t.y. nuo 1989 m. balandžio iki lapkričio mėnesio.

Atramos taškas ETT buvo jo sprendimas *Francovich* byloje, pagal kurį valstybės narės privalo kompensuoti nuostolius ar žalą, padarytą asmenims dėl Bendrijos teisės pažeidimų, už kuriuos jos pripažįstamos atsakingomis. Šis principas, kaip pareiškė Teismas, taikomas ir pažeidus tiesioginio veikimo nuostatas (tokias kaip EB sutarties 28 str. (ex 30) ir 43 str. (ex 52)), kadangi to fakto, jog asmuo remtis šiomis nuostatomis gali nacionaliniame teisme, nepakanka tam, kad užtikrintų visišką ir veiksmingą Sutarties įgyvendinimą. Tiesioginio veikimo principo paskirtis yra užtikrinti Bendrijos teisės nuostatų viršenybę nacionalinėms nuostatoms. Teisė į kompensaciją yra Bendrijos nuostatų tiesioginio veikimo neišvengiamas padarinys tuo atveju, kai tų nuostatų pažeidimas nulėmė žalos padarymą, ir leidžia, konkrečiai kalbant, asmeniui gauti kompensaciją už žalą, sukeltą Bendrijos teisės pažeidimo, dėl kurio kaltė tenka valstybei narei.

Francovich byloje ETT pareiškė, kad sąlygos, kurioms esant iš valstybės atsiranda teisė reikalauti žalos atlyginimo, priklauso nuo konkretaus Bendrijos teisės nuostatos pažeidimo pobūdžio. Jeigu valstybė narė veikia tokioje srityje, kurioje ji turi plačią laisvę veikti savo nuožiūra, sulyginamą su Bendrijos institucijų turima laisve įgyvendinant Bendrijos politiką, ETT pripažino, jog šios sąlygos turi būti tos pačios kaip ir tos, kurios taikomos Bendrijos atsakomybei panašiais atvejais. Šiuo aspektu Teismas, manydamas, kad teisės aktų leidybos funkcijai realizuoti neturi trukdyti potenciali ieškinio dėl žalos atlyginimo pateikimo grėsmė, užėmė ribojančią poziciją dėl Bendrijos atsakomybės teisės aktų leidybos srityje, „atsižvelgiant, inter alia, į reguliuotinių klausimų sudėtingumą, tekstų taikymo arba aiškinimo sunkumus, ir galiausiai – į konkretaus akto autorių turimas galimybes veikti savo nuožiūra”.⁶⁵ Dėl tos priežasties Bendrijos institucijai aptariamojo pobūdžio atsakomybė netaikoma, nebent ši institucija akivaizdžiai ir grubiai pažeistų savo įgaliojimų vykdymo ribas. Kadangi tiek Vokietijos, tiek Jungtinės Karalystės vyriausybės minėtose bylose turėjo plačią veiksmų laisvę priimant atitinkamų sričių teisės aktus, teisė į kompensaciją abiejuose bylose priklausė nuo šių sąlygų:

- 1) pažeidžiama EB teisė;
- 2) „pažeista teisės norma turėjo būti skirta suteikti teises asmenims”;
- 3) „pažeidimas turėjo būti pakankamai rimtas”, t.y. valstybė narė turėjo akivaizdžiai ir grubiai peržengti savo veiksmų laisvės ribas (“sufficiently serious breach”, “manifest and serious breach”);

---

⁶⁵ John Tillotson Ba(Wotm). „European Community Law text, cases and materials” second edition. Cavendish publishing limited. 1996. psl-484

- 4) turi kilti žala;
- 5) „turėjo egzistuoti tiesioginis priežastinis ryšys tarp valstybei tenkančios pareigos pažeidimo ir patirtos žalos”.⁶⁶

Pažeidimas bus **pakankamai rimtas** jeigu valstybės narės akivaizdžiai ir svariai nepaisė savo diskrecijos/ kompetencijos veikimo ribų. Tokie pagrindai gali būti:

- a) pažeistos normos aiškumas ir tikslumas;
- b) valstybei narei tenkančios kompetencijos apimtis;
- c) ar pažeidimas buvo tyčinis ar ne;
- d) ar teisės klaida atleistina ar ne;
- e) ar EB institucija suteikė galimybę valstybei narei veikti;
- f) ar pasirinkimo ar susilaikymo praktika priešinga EB teisei.⁶⁷

Kriterijai taikomi tais atvejais, kai konkretus pažeidimas padaromas tokioje srityje, kurioje valstybė narė turi plačią veiksmų laisvę, sulyginamą su ta, kurią turi Bendrijos teisės aktų leidėjai. Taip yra ne visada, nes kartais valstybių narių turimos laisvės veikti savo nuožiūra ribos yra susiaurinamos, pavyzdžiui, EB sutarties 249 str. (ex 189) atveju, pagal kurią valstybės narės privalo imtis visų reikiamų priemonių tam, kad pasiektų direktyvoje reikalaujamą rezultatą. *Francovich* byla kaip tik tokia ir buvo.⁶⁸ Valstybė narė negali remtis savo vidaus teisės sistemos sunkumais pateisindama direktyva nustatytų pareigų ir terminų nesilaikymą. Bet kuriuo atveju Bendrijos teisės pažeidimas bus tikrai „pakankamai rimtas“, jei jis išliks nepriklausomai nuo sprendimo, kuriuo jis konstatuojamas, ar prejudicinio sprendimo arba nusistovėjusios Teisingumo Teismo praktikos šiuo klausimu, iš kurių aišku, kad konkretus elgesys yra pažeidimas.

Pradėdamas smulkiai nagrinėti trijų minėtų sąlygų egzistavimą aptariamose bylose, ETT pirmiausia pripažino, jog EB sutarties 28 str. (ex 30) ir 43 str. (ex 52)) buvo skirti suteikti teises asmenims. Be to, nuspręsti, ar konkretus Bendrijos teisės pažeidimas buvo pakankamai rimtas, kad pagrįstų teisę į kompensaciją, tenka nacionaliniams teismams. Teismas nurodė, kad nacionaliniai teismai turėtų atsižvelgti į tokius kriterijus:

- a) pažeistos normos aiškumą ir konkretumą;
- b) veiksmų laisvės apimtį, kurią atitinkama Bendrijos taisyklė suteikė nacionalinėms institucijoms;
- c) ar pažeidimas buvo sąmoningas, ar ne;
- d) ar pažeidimas yra atleistinas ar ne;

⁶⁶ John Tillotson Ba(Wotm). „European Community Law text, cases and materials” second edition. Cavendish publishing limited. 1996. psl-484-485

⁶⁷ Sylvia Hargreaves, Elspeht Dears. „European Union Law“ Textbook. Oxford. Univ. Press. 2004 P-94-95.

⁶⁸ Allan Tatham „Europos sąjungos teisė”. Vilnius. Eugrimas. 1999 psl.-88-89.

e) ar prie to, kad įvyko priešingas Bendrijos teisei neveikimas, buvo priimtos arba nepanaikintos Bendrijos teisei prieštaraujančios nacionalinės priemonės, prisidėjo Bendrijos institucijos užimta pozicija.⁶⁹

ETT taip pat pareiškė, jog nėra abejonių, kad Bendrijos teisės pažeidimas būtų pakankamai rimtas tuo atveju, jeigu jis būtų tęsiamas nepaisant tuo klausimu priimto Teismo sprendimo arba nusistovėjusios precedentinės teisės (tačiau vėliau ETT pabrėžė, jog Teismo sprendimas šiuo klausimu nėra esminis).

Nors teisė į kompensaciją pagal Bendrijos teisę atsiranda tuo atveju, jeigu egzistuoja visos trys aukščiau minėtos sąlygos, ETT nurodė, kad ši teisė turi būti įgyvendinama pagal nacionalinės teisės normas, reguliuojančias atsakomybės klausimus – su mums jau žinoma išlyga, kad nacionalinėje teisėje įtvirtintos teisės į kompensaciją sąlygos negali būti mažiau palankios nei tos, kurios taikomos panašaus pobūdžio ieškiniams pagal nacionalinę teisę; taip pat šios sąlygos negali būti tokios, kad kompensaciją gauti taptų faktiškai neįmanoma arba tai būtų nepagrįstai apsunkinta. Iš esmės, siekiant užtikrinti realią apsaugą, kompensacija turi atitikti patirtus nuostolius ar žalą, tačiau kriterijus, nulemiančius galimą kompensaciją, taip pat atskiras žalos rūšis, dėl kurių galima pareikšti pretenzijų, turi teisę nustatyti pati valstybė narė – ir vėlgi remdamasis principu, kad minėtieji kriterijai nebūtų mažiau palankūs už tuos, kurie taikomi panašaus pobūdžio pretenzijoms pagal nacionalinę teisę, ir kad kompensacijos gavimo nedarytų faktiškai neįmanomu arba nepagrįstai apsunkintu.⁷⁰ Beje nors EB steig. sut. nėra tiesioginių nuostatų dėl žalos atlyginimo privatiems asmenims, ETT pasakė, kad žala turi būti atlyginama nepaisant to, kokia institucija padarė žalą. Jei valstybės narės nesilaikys atsakomybės doktrinos, gali būti pritaikytos sankcijos – baudos, mokėjimai.

Brasserie du Pêcheur ir Factortame byloje valstybė buvo įpareigota atlyginti žalą, nes neįgyvendino direktyvos. ETT pateikė tokius argumentus:

- 1) Tokio principo nėra steigiamosiose sutartyse. Tokia atsakomybė būtina užtikrinant EB teisės veiksmingumą.
- 2) Valstybių veikimo ar neveikimo faktas – nėra ar netinkamai perkelta direktyva.
- 3) Jei ETT sprendimo nebus laikomasi, tai gali būti pritaikytos baudos, periodiniai mokėjimai už direktyvų neįgyvendinimą. Turi būti panaikinta EB teisės spraga. Tokie ieškiniai turėtų būti priimami net jei nėra nacionalinės teisės sistemoje galimybės dėl nesilaikymo EB teisės ir valstybės atsakomybės. Valstybė turi imtis įgyvendinti galimybes, kreiptis dėl valstybės pažeidimų.⁷¹

⁶⁹ Allan Tatham „Europos sąjungos teisė“. Vilnius. Eugrimas. 1999 psl. 89-90

⁷⁰ ten pat, psl. 90

⁷¹ ETT sprendimas byloje *C-46/93 ir C-48/93- Brasserie du Pêcheur SA v Bundesrepublik Deutschland and The Queen v Secretary of State for Transport, ex parte: Factortame Ltd and others:*

Byloje *Komisija prieš Graikija*⁷² buvo paminėta, kad už pirminės teisės neįgyvendinimą skiriamos baudos; valstybės narės privalo atlyginti žalą privatiems subjektams, jei jie ją patyrė dėl laiku neįgyvendintos nuostatos. Taigi pagal doktriną – FA ir JA gali išieškoti žalą nacionaliniame teisme, teikdami ieškinį dėl žalos atlyginimo. Valstybės narės atsakomybė nepriklauso nuo ETT sprendimo – teismas nustato, ar asmeniui buvo padaryta žala.

Nacionaliniai teismai sprendžiantys valstybės atsakomybės klausimą, tokia pačia procedūra, kaip ir sprenddami panašius ieškinius dėl faktų nustatymo pagal vidaus teisę turi imtis priemonių ir nustatyti ar valstybės pažeidimas yra pakankamai rimtas, kad sukeltų jos atsakomybę. Nacionaliniu lygiu valstybės atsakomybės bylos turi būti inkorporuotos į vidaus privatinės (*tort law*) ar panašios teisės sistemą.⁷³

Reikalavimas, kad valstybės įvykdytas Bendrijos teisės pažeidimas būtų pakankamai rimtas (“sufficiently serious breach”, “manifest and serious breach”), pirmą kartą paminėtas *Brasserie/Factortame* sprendime, iš pradžių kėlė painiavos, nes manyta, kad ETT praktikoje egzistuoja du skirtingi valstybės atsakomybės už Bendrijos teisės pažeidimus sąlygų rinkiniai (nustatyti *Francovich* ir *Brasserie/Factortame* sprendimais). Vėlesnės bylos *Dillenkofer*⁷⁴ sprendime ETT šią painiavą pašalino: jis naujai interpretavo *Francovich* sprendimą, teigdamas, kad jame sąlygos, kad pažeidimas turi būti pakankamai rimtas, taip pat buvo laikomasi, nors tai tiesiogiai ir neminima.

ETT byloje *The Queen prieš British Telecommunication*⁷⁵ nagrinėjamas netinkamas – klaidingas direktyvos įgyvendinimas, kurios pasekoje ir atitinkant jau minėtas sąlygas tiek *Francovich* byloje, tiek ją papildančias *Brasserie/Factortame* suformuluotus kriterijus, valstybės narės atsako už teisės pažeidimus privatiems asmenims. Šioje byloje sutinkant, kad buvo kažkiek peržengtos jos galios pagal EB steig. sutarties 234 str. (ex 177) teismas nutarė, kad nebuvo pakankamai rimto EB teisės pažeidimo ir nėra atsakomybės kompensuoti *British Telecommunication* „patirtiems nuostoliams, kaip valstybės padarytos klaidos rezultatas“. Kitu pagrindu principas, kad nacionaliniai teismai bet kuriuo atveju būtų patikrinę

<<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:61993J0046:EN:HTML>>[žiūrėta 2008 vasario 25 d.]

⁷² ETT sprendimas byloje C-214/98 *Commission v Greece*:

<<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:61997J0243:EN:HTML>>[žiūrėta 2007 sausio 23]

⁷³ John Tillotson Ba(Wotm). „European Community Law text, cases and materials” second edition. Cavendish publishing limited. 1996. P-489

⁷⁴ ETT sprendimas byloje C-188-190/94, *Dillenkofer and others v Germany*:

<<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:61994J0178:EN:HTML#SM>>[žiūrėta 2006-vasario25]

⁷⁵ ETT sprendimas byloje C-392/93, *The Queen v H. M. Treasury, ex parte British Telecommunications plc*:

<<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:61993J0392:EN:HTML>>[žiūrėta 2008-sausio 15d.]

pagrindines sąlygas sukeliančias valstybės atsakomybės kilimą ir atitikimą už EB teisės pažeidimą, byloje teismas turėjo visą būtiną informaciją įvertinti ar faktai turėjo reikšmės pakankamai rimtam EB teisės pažeidimui. *British Telecommunication* bylos sprendime Teismas netinkamos direktyvos įgyvendinimo atvejui pritaikė tas pačias sąlygas, kurios buvo išvestos *Brasserie/Factortame* sprendime. Vis dėlto, perkeltant EB Tarybos direktyvą 90/531 į nacionalinę teisę, Jungtinės. Karalystės vyriausybė nepakankamai paisė įstatymų leidybos galios ribų ir dėl to neįsipareigojo pakankamai rimtam pažeidimui, kuris užkrautų atsakomybę. Valstybė paprasčiausiai nepaisė klaidos, kuri neparodė atsakomybės.⁷⁶ Byloje direktyva įgyvendinta su trūkumais, kurie buvo pagrįsti aplinkybėmis. Nebuvo atitinkamai jokios teisinės praktikos Didžiajai Britanijai konsultuotis ir EB Komisija nekėlė klausimo, kai Jungtinė Karalystė priėmė įgyvendinimo priemones. Dėl to jai neužtraukiama atsakomybė už nuostolius.⁷⁷

ETT priėjo panašios išvados byloje *Denkavit International BV and VITIC Amsterdam BV and Voormeer BV prieš Bundesamt für Finanzamt*.⁷⁸, kurioje Vokietijos vyriausybė neteisingai perkėlė mokestinę ir dukterinių įmonių direktyvą. ETT teigė, kad valstybė nėra atsakinga už nuostolius dėl EB teisės pažeidimo todėl, kad pažeista norma buvo neaiški ir neapibrėžta. Beveik dauguma valstybių narių priėmė taip pat – neteisingą inkorporavimą – kaip ir Vokietija, todėl nėra teisės praktikos ETT kaip ši direktyva turėjo būti įgyvendinta.⁷⁹

Be to ETT praktikoje valstybės atsakomybės, o tiksliau atitinkamų jos institucijų atsakomybės veikimo apimtis yra platus, t.y. ne tik administracinių-viešojo sektoriaus veiksmai, bet atitinkamos valstybės viešųjų paslaugų teikimas privačiame sektoriuje (darbdavio, sutartinių santykių subjektas). Todėl asmuo galės ginti savo teises prieš valstybę net ir tuo atveju, kai valstybės funkcijos bus įgyvendinamos privačiame sektoriuje ir iškilus EB teisės pažeidimo faktui, privatūs subjektai galės ginti savo pažeistus interesus prieš valstybę. Taigi valstybės turi sudaryti tokias procedūras, kad asmenys galėtų ginti savo teises ir reikalauti nuostolių atlyginimo dėl patirtos žalos pagal vidaus teisę. Kad panašių privatinių santykių atveju būtų įmanoma imtis veiksmų privatinės teisės reguliuojamų principų ir normų apsaugos priemonių, kaip pažymi John Tillotson – kad nebūtų „Eurotort“⁸⁰(tort - angl. privačių santykių bylos).

⁷⁶ John Tillotson Ba(Wotm). „European Community Law text, cases and materials” second edition. Cavendish publishing limited. 1996 P-490

⁷⁷ Sylvia Hargreaves, Elspeht Dears. „European Union Law“ Textbook. Oxford. Univ. Press. 2004 .P-96

⁷⁸ ETT sprendimas byloje C-283,291- 292/94 Denkavit International BV, VITIC Amsterdam BV and Voormeer BV v Bundesamt für Finanzen:

<<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:61994J0283:EN:HTML>>[žiūrėta 2007 kovo 25]

⁷⁹ Sylvia Hargreaves, Elspeht Dears. „European Union Law“ Textbook. Oxford. Univ. Press. 2004. P-97

⁸⁰ John Tillotson Ba(Wotm). „European Community Law text, cases and materials” second edition. Cavendish publishing limited. 1996 P-490

Dillenkofer byloje ETT esant visiškam direktyvos neperkėlimui į nacionalinę teisę taiko ne tik Francovich sąlygas, bet jau mėgino jas suderinti su *Factortame* kriterijais, kaip anksčiau minėta – pakankamai rimto pažeidimo pagrindimu. Taigi valstybės atsakomybės kilimas priklauso nuo pakankamai rimto pažeidimo sąlygos buvimo. Norint, kad kiltų valstybės atsakomybė reikia pagrįsti aplinkybes, kuriomis valstybės veikimas arba neveikimas sukėlė EB teisės pažeidimą ir nustatyti pažeidimo rimtumo laipsnį.

4.5 „Trečiojo direktyvų veikimo“ problematika

Iškilęs klausimas dėl privačių asmenų interesų pažeidimo ir tuo pagrindu kilusio valstybės atsakomybės atsiradimo, susijęs su direktyvos įgyvendinimo problematika. Tačiau esminė sąlyga yra ta, kad direktyvos neįgyvendinimo arba netinkamo įgyvendinimo atveju – galimas tik jos vertikalus veikimas, t.y. tik prieš valstybę nukreipti veiksmai.

Ar gali direktyvos būti ir horizontaliai, ir vertikaliai tiesiogiai veikiančios – tai vienas iš klausimų, kilusių pripažinus jų tiesioginį veikimą. *Marshall*⁸¹ byloje. ETT nepripažino, kad direktyvos gali būti horizontaliai tiesiogiai veikiančios, nes pagal EB steig. sutarties 249 str. (ex 189) direktyvos privalomumas, kuris ir suteikia pagrindo ja remtis nacionaliniame teisme, taikomas tik „kiekvienai valstybei narei, kuriai ji skirta“. Todėl galima daryti išvadą, kad direktyvos nuostata negalima remtis kito tokio asmens atžvilgiu. *Faccini Dori*⁸² byloje ETT nepakeitė savo nusistatymo nepripažinti horizontalaus tiesioginio direktyvų veikimo. Jei būtų taip padaryta, konstatavo Teismas, tai būtų tas pats, kas suteikti Bendrijos institucijoms teisę nustatyti asmenų pareigas, nors tai galima daryti tik reglamentais.

ETT bylose *El Corte Ingles* (1996m.) ir *Unilever* (2000m.) dar kartą patvirtino, kad direktyvos neveikia tiesiogiai horizontaliai.⁸³

ETT praktika taip pat apribojo valstybių narių galimybę pasirinkti direktyvos nuostatų įgyvendinimo formą ir metodus, jeigu perkeliama į nacionalinę teisę direktyva tiesiogiai nustato fizinių ir juridinių asmenų teises ir pareigas: šiuo atveju direktyvos nuostatų perkėlimas į nacionalinę teisę turi būti atliekamas *privalomomis ir skelbtinomis normomis*. Vadinas, tokiai direktyvai įgyvendinti nepakanka valstybės valdymo institucijų atitinkamos

---

⁸¹ ETT sprendimas byloje C-152/84, M. H. Marshall v Southampton and South-West Hampshire Area Health Authority (Teaching):<<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:61984J0152:EN:HTML>> [žiūrėta 2008 vasario 26d.]

⁸² ETT sprendimas byloje C-91/92, Paola Faccini Dori v Recreb Srl: <<http://europa.eu.int/eur-lex/lex/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:61992J0091:EN:HTML>> [žiūrėta 2008-vasario 26d.]

⁸³ Europos sąjungos teise, Eugrimas, Vilnius 2007m.(Routelage-Cavendish) psl.38

veiklos ir jų priimamų vidinių aktų, kurie gali būti pakeisti pačios juos priėmusios institucijos sprendimu be išankstinio pranešimo apie tai.⁸⁴

Tik teisėtai priimtoms EB teisės nuostatos gali tiesiogiai sukurti teises ir pareigas konkreitiems subjektams. Be to, pilietis, ginčydamas nacionalinės teisės aktą, gali remtis tik teisėtai priimtomis Bendrijų teisės nuostatomis, nes tik tokios nuostatos turi viršenybę nacionalinės teisės normoms ir yra tiesiogiai taikomos. EB ir valstybių narių kompetencijos konfliktas įmanomas tik Bendrijų antrinės teisės srityje, nes prieštaraujančios Bendrijų pirminės teisės nuostatomis nacionalinės teisės normos yra netaikomos visais atvejais.⁸⁵ Asmenims suteikiama teisė esant įtarimams, kad jų teisės pagal EB teisę gali būti pažeidinėjamos kreiptis į atitinkamas institucijas ir vadovautis EB nuostatomis tiek, kiek tai atitinka tiek pirminės, tiek antrinės teisės veikimo ir taikymo kriterijus Bendrijos ir nacionalinės teisės atžvilgiu.

ETT praktika taip pat leidžia daryti išvadą, kad neperkeltos į nacionalinę teisę direktyvos negali tiesiogiai įpareigoti konkretaus asmens; tokios direktyvos gali tik suteikti teises. Kita vertus, *Marleasing*⁸⁶ bylos sprendime ETT pripažino *netiesioginį trečiąjį direktyvų veikimą*.: Visos valstybių narių viešosios valdžios institucijos (pirmiausia vykdomosios valdžios institucijos ir teismai) įpareigotos ir privatinių teisinių ginčų atveju interpretuoti nacionalinę teisę, atsižvelgiant į direktyvų nuostatas. Todėl nors, teismui nagrinėjant privačių asmenų ginčą, nė vienas iš jų negali tiesiogiai remtis direktyvos tiesioginio veikimo nuostata, teismas, siekdamas nustatyti kurios nors ginčo šalies pareigas, turi atsižvelgti į ETT jurisprudenciją ir interpretuoti nacionalinę teisę pagal savo tarnybos pareigas (*ex officio*) laikydamasis direktyvos nuostatų. Teismas neprivalo laikytis direktyvos nuostatų tik tais atvejais, kai nacionalinės teisės normos įtvirtina aiškiai priešingas direktyvos nuostatomis taisykles ir pagal bylos aplinkybes būtinybė apsaugoti vienos šalies teises yra svarbesnė nei direktyvos taikymas.⁸⁷

Nagrinėjant direktyvų įgyvendinimo problematiką, taip pat kyla klausimas, ar Europos Bendrijų valstybių narių piliečiai gali remtis direktyvų nuostatomis, kurios nėra tiesiogiai veikiančios valstybių narių (nacionalinių įstaigų ir teismų) atžvilgiu. Iš esmės tai yra neįmanoma, nes tik tiesiogiai veikiančios direktyvų nuostatos gali suteikti įvairias teises

---

⁸⁴ D. Žalimas, S.Žaltauskaitė-Žalimienė, Z. Petrauskas, J.Saladžius. „Tarptautinės organizacijos“. Vilnius. Justitia. 2001. P-853

⁸⁵ D. Žalimas, S.Žaltauskaitė-Žalimienė, Z. Petrauskas, J.Saladžius. „Tarptautinės organizacijos“. Vilnius. Justitia. 2001 P-886

⁸⁶ ETT sprendimas byloje C -106/89, *Marleasing SA v La Comercial Internacional de Alimentacion SA*: <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:61989J0106:EN:HTML>> [žiūrėta 2007 kovo 30]

⁸⁷ D. Žalimas, S.Žaltauskaitė-Žalimienė, Z. Petrauskas, J.Saladžius. „Tarptautinės organizacijos“. Vilnius. Justitia. 2001. P-854-855

Europos Bendrijų valstybių narių piliečiams. Kita vertus, EB teisinės sistemos prigimtis ir pobūdis lemia valstybių narių pareigą užtikrinti visišką EB pirminės ir antrinės teisės veikimą, taip pat atlyginti privatiems asmenims žalą, patirtą dėl šios pareigos nevykdymo. Todėl esant tam tikroms pagrindžiančioms valstybės atsakomybę sąlygoms, privatus asmuo iš esmės galėtų remtis netiesiogiai veikiančiomis direktyvų nuostatomis, norėdamas išskelti ieškinį dėl žalos atlyginimo valstybei narei.⁸⁸

Nagrinėjant valstybės atsakomybės institutą „trečiojo direktyvų veikimo“ aspektu būtina pabrėžti, kad neįmanomas horizontalus direktyvų veikimas, todėl tampa negalimas dviejų privačių asmenų tarpusavio teisminis procesas dėl žalos atlyginimo esant netinkamam EB teisės įgyvendinimui valstybėje narėje. Tokiu atveju nacionaliniai teismai mano nuomone turėtų įtraukti į bylos nagrinėjimą tinkamą šalį – tai galėtų būti tik valstybė, kadangi įmanomas tik vertikalusis direktyvų tiesioginis veikimas ir nukentėję privatūs asmenys gali reikalauti žalos atlyginimo tik iš viešosios valdžios institucijų.

II. Privačių asmenų procesinės gynybos priemonės prieš valstybės teisės pažeidimus

ETT skatinamas veiksmingumo motyvų, smulkiai suformulavo nuostolių atlyginimo principą. Valstybė privalo kompensuoti padarytos žalos padarinius „pagal nacionalinės teisės normas, reguliuojančias atsakomybės klausimus“, ir kad „kiekvienos valstybės narės vidaus teisinės sistemos uždavinys yra numatyti kompetentingus teismus bei nustatyti detalias procesines taisykles“. Labiausiai stebinant ETT pasiryžimo, skatinamo EB sutarties 10 str. (ex 5) numatytos „veiksmingumo“ sampratos, formuoti tiesioginės žalos atlyginimo už konkrečios teisės pažeidimą principą aspektas yra tas, kad Teismo sprendimas *Francovich* byloje peržengia tiesioginio veikimo apribojimus. Privatūs asmenys įgyja teises, kurios gali būti priverstinai įgyvendinamos nacionaliniu lygiu nepriklausomai nuo jurisdikcijos kriterijaus, ribojančio tiesiogiai galiojančių teisių apimtį.

Kad Bendrijos teisės norma būtų visiškai įgyvendinta, ji turi atitikti du reikalavimus:

- 1) Joje nustatytos teisės privalo būti tokios, kad jomis būtų galima remtis nacionaliniame teisme, turinčiame jas ginti. Šį reikalavimą atitinka tiesioginio veikimo mechanizmas. Tačiau teismas taip pat turėtų suteikti Bendrijos teisės normai pirmenybę tuo atveju, jei būtų jos ir nacionalinės normos kolizija.
- 2) Kiekvieno vidaus teismo pareiga – netaikyti jokios nacionalinės normos, galinčios sutrukdyti šiam teismui įgyvendinti teises, Bendrijos teisės suteiktas asmenims.

---

⁸⁸ D. Žalimas, S. Žaltauskaitė-Žalimienė, Z. Petrauskas, J. Saladžius. „Tarptautinės organizacijos“. Vilnius. Justitia. 2001. P-856

Neleidžiama „teisėtai imtis tokių naujų nacionalinių priemonių, kurios prieštarautų Bendrijos nuostatom“⁸⁹. ETT nutarė, kad tuo atveju, kai esama prieštaravimo tarp Bendrijos teisės ir nacionalinės normos, pastaroji turi būti ne tik netaikoma – teismai privalo net „anuliuoti“ ją⁹⁰. Valstybės narės taip pat privalo užtikrinti, kad joks nacionalinės teisės aktas netrukdytų pasiekti visiško jos veiksmingumo. Pažeidusi šią sąlygą valstybė narė pagal EB sutarties 226 str. (ex 169) gali sulaukti Komisijos reakcijos.⁹¹

ETT išdėstė ir kitas svarbias taisykles, susijusias su valstybės atsakomybe. Išmokamos kompensacijos dydis turi būti nustatytas pagal nacionalines normas, taikomas prievolėms, atsirandančioms dėl žalos padarymo. Dabar Bendrijos teisės apimtis yra tokia, kad valstybėms narėms taip pat paliekama teisė nustatyti, kuriems teismams galima pateikti tokius ieškinius. Be to, nacionalinės valdžios nustatomos materialinės ir procesinės tokios valstybės atsakomybės normos negali būti mažiau palankios nei tos, kurios reglamentuoja panašius vidaus ginčus. Iš pastarojo laikotarpio ETT praktikos itin vertas dėmesio sprendimas *Francovich* byloje. Sujungęs dvi bylas *Brasserie* ir *Factortame* Teismas nusprendė, kad valstybė privalo sumokėti kompensaciją ne tik tada, kai neįgyvendina direktyvos, bet ir tada, kai ją įgyvendina aplaidžiai. Tačiau kad būtų galima reikalauti kompensacijos dėl aplaidaus direktyvos įgyvendinimo, turi būti siekiama nustatyti asmenų teises; pažeidimas turi būti pakankamai rimtas ir turi būti tiesioginis priežastinis ryšys tarp valstybės narės padaryto pažeidimo ir ieškovo patirtų nuostolių.⁹²

Bendrijos teisė siekia įtraukti EB pilietį leisdama jam ginti tam tikras teises savo valstybės teismuose, tegu ir budriai stebint ETT. Viršenybė garantuoja, kad bet kokia tokių teisių ir nacionalinės normos kolizija bus sprendžiama pirmenybę teikiant šioms teisėms. Nors Bendrija nėra pirmoji teisinė sistema, kurios tarptautinės teisės normų asmenims suteiktas teises nacionaliniai teismai privalo ginti, bet tai yra pirmoji tarptautinės teisės sistema, reikalaujanti iš visų „Narių“ ginti ir įgyvendinti tam tikras asmenims EB teise suteiktas teises – skirtingai nei tiesiogiai taikomos sutartys, pagal kurias tokios teisės ginamos tik vienos iš valstybių narių iniciatyva.

---

⁸⁹ ETT sprendimas byloje C-106/77 *Simmenthal v Amministrazione delle Finanze dello Stato*, ECR 630, p.640: <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:61977J0106:EN:HTML>>[žiūrėta 2008 vasario 20d.]

⁹⁰ ETT sprendimas byloje C-231/89 R v *Secretary of State for Transport, ex parte Factortame*, ECR I-243, p.2474

⁹¹ Walter Cairns „Europos Sąjungos teisės įvadas“. Vilnius. Eugrimas. 1999 P-136-138.

⁹² Walter Cairns „Europos Sąjungos teisės įvadas“. Vilnius. Eugrimas. 1999 P-133-134.

1. Asmenų interesų gynyba

Galima pagrįstai teigti, kad tais atvejais, kai teisės asmenims suteikia tiesioginio veikimo Bendrijos teisės nuostatos, tiesioginio veikimo bei Bendrijos teisės viršenybės doktrinų bendras rezultatas yra tas, kad nacionaliniai teismai privalo apginti ir įgyvendinti tas teises prieš bet kokią valstybių narių priemonę ar veiklą, kuria siekiama užkirsti kelią laisvai įgyvendinti šias teises. Nacionaliniai teismai privalo suteikti tiesioginę ir neatidėliotą gynybą. Tačiau tuo atveju, jeigu konkrečiu klausimu ir momentu nėra priimta jokių Bendrijos teisės nuostatų, asmenims suteiktos teisės turi būti įgyvendinamos nacionaliniuose teismuose naudojant nacionalinėje teisėje įtvirtintą procedūrą ir poveikio priemonių mechanizmą.⁹³ Bendrijos teisė nereikalauja nieko daugiau, o tik to, kad būtų užtikrinta tinkama gynyba: ji palieka kiekvienai valstybei narei užduotį nustatyti, *inter alia*, proceso ir įrodinėjimo taisykles. Šis klausimas grindžiamas dviem principais;

- Viena vertus, egzistuoja nediskriminacijos principas, kaip išaiškinta *Rewe prieš Hauptzollamt Kiel*⁹⁴ byloje - „Sutartimi sukurta teisinės gynybos sistema...reiškia, kad turi būti prieinamas bet kokios rūšies ieškinys, numatytas nacionalinėje teisėje, kad užtikrintų tiesioginį veikimą turinčių Bendrijos teisės nuostatų laikymąsi dėl ieškinio priimtumo bei proceso tomis pačiomis sąlygomis kaip ir tuo atveju, kai būtina užtikrinti nacionalinės teisės nuostatų laikymąsi”.
- Kita vertus, *Harz prieš Deutsche Tradax*⁹⁵ byloje ETT siekė įpareigoti valstybes nares, kad jos įtvirtintų realias gynybos priemones pažeidus EB teisę, t.y. veiksmingumo principą - „Nors... direktyvos visišką įgyvendinimą nereikia, kad nustatoma konkreti sankcija už diskriminacijos draudimo pažeidimą, vis dėlto tai reikalauja, kad ši sankcija būtų tokia, jog garantuotų realią ir veiksmingą teisminę gynybą. Dar daugiau, ji taip pat turi turėti realų prevencinį poveikį darbdaviui.”

Minėtinios bylos išryškina esminę problemą, susijusią su „lygios gynybos”, t.y. nediskriminacijos poreikio suderinimu ir subalansavimu su EB teisėje numatytais teisių „realios gynybos”, t.y. veiksmingumo, būtinybe. Paskutiniaisiais metais ETT požiūris pamažu keitėsi antrojo principo naudai ir jis įvairiomis progomis pabrėždavo Bendrijos teisinį pagrindą veiksmingai apginti teisę, susijusią su mokesčių bei rinkliavų, kuriuos pažeidžiant EB teisę išreikalavo nacionalinės valdžios įstaigos, susigražinimu; teisę reikalauti akto,

⁹³ Allan Tatham „Europos sąjungos teisė”. Vilnius. Eugrimas. 1999 P-81.

⁹⁴ ETT sprendimas byloje Case 158/80, Rewe-Handelsgesellschaft Nord mbH et Rewe-Markt Steffen v Hauptzollamt Kiel ecr 1805 at 1838:<<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:61980J0158:EN:HTML>>[žiūrėta 2007 lapkričio 25]

⁹⁵ ETT sprendimas byloje C-79/83, Dorit Harz v Deutsche Tradax GmbH, ecr ECR 1921-1941: <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:61983J0079:EN:HTML>> [žiūrėta 2007 lapkričio 25d.]

pažeidžiančio Bendrijos teisėje numatytą teisę, teismo peržiūrėjimo; taip pat į nuostolių atlyginimą atsirandančią teisę. Remiantis apskritai paimtu EB sutarties 10 str. (ex 5), tiesioginio veikimo doktrina bei ETT sprendimais sukurta teise, minėto pobūdžio teises efektyviai turi užtikrinti valstybių narių nacionaliniai teismai.⁹⁶

Teisė į administracinės priemonės peržiūrėjimą teismine tvarka (kaip Bendrijos teisės bendras principas) aiškiai buvo pripažinta *UNECTEF prieš Heylens*⁹⁷ byloje dėl diplomo pripažinimo. Nacionalinis teismas sustabdė ieškinio nagrinėjimą ir kreipėsi į ETT dėl išvados, klausdamas, ar EB sutarties 39 str. (ex 48) įtvirtintas principas dėl laisvo dirbančiųjų judėjimo reikalauja užtikrinti, kad sprendimas, kurio atsisakoma pripažinti kitoje valstybėje narėje išduoto diplomo lygiavertiškumą, galėtų būti peržiūrėtas teismine tvarka, ir kad tokia sprendime turi būti nurodyti motyvai, kuriais jis grindžiamas. Savo sprendime Teismas nurodė, jog atsižvelgiant į tai, kad įsidarbinimo laisvė yra viena iš pagrindinių teisių, kuri Sutartimi individualiai buvo suteikta kiekvienam dirbančiajam Bendrijoje, teismo pobūdžio gynybos priemonės egzistavimas prieš bet koki nacionalinės valdžios įstaigos sprendimą, kuriuo atimama galimybė pasinaudoti ta teise, yra esminis dalykas tam, kad asmeniui būtų garantuota veiksminga jo teisės apsauga. Teisminės gynybos priemonės bei pareiga nurodyti sprendimo motyvus liečia tik galutinius sprendimus ir neapima išvadų bei kitokių priemonių, priimamų paruošiamojoje ir tyrimo stadijose. Heylens byloje reikšmė yra ta, kad joje ETT patvirtino iš Bendrijos kylančią teisę į administracinės priemonės, kuria pažeidžiamas EB teisės principas ar tam tikra nuostata, teismo peržiūrėjimą.⁹⁸

Taigi nacionaliniai teismai įpareigoti analizuoti EB teisės nuostatas ir atitinkamai elgtis iškilus neaiškumui nagrinėjamosiose bylose.

2. Nacionalinių institucijų veiksmų analizė

Materialinių teisių ir pareigų, jei netaikomos efektyvios teisminės gynimo priemonės, praktinė reikšmė tiems, kurių interesai paliečiami, yra labai maža. Jei šios priemonės netaikomos, suinteresuota šalis beveik visiškai priklauso nuo institucijų ir piliečių, kurie turi atitinkamas pareigas, geros valios. Tačiau ši gera valia nėra užtikrinta visiems laikams, ir būtent dėl to nepriklausomam arbitrai, t.y. teismui, yra pavedama peržiūrėti, kaip asmenys

⁹⁶ Allan Tatham „Europos sąjungos teisė“. Vilnius. Eugrimas. 1999 P-84

⁹⁷ ETT sprendimas byloje C-222/86, Unectef v Georges Heylens and others, ECR 4097:

<<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:61986J0222:EN:HTML>>[žiūrėta 2007 lapkričio 28 d.]

⁹⁸ Allan Tatham „Europos sąjungos teisė“. Vilnius. Eugrimas. 1999 P-84-85.

vykdo jiems nustatytas pareigas. Kad užtikrintų šią priežiūrą, EB sutartis įtvirtino nemažai teisminių gynimo priemonių. Jos yra itin plačios, kadangi:

- gali būti arba tiesioginės (kada pareiškėjas skundą paduoda tiesiogiai ETT/PIT), arba netiesioginės (kai nacionaliniai teismai prašo ETT pagalbos jų nagrinėjamosiose bylose, susijusiose su Bendrijos teise);
- apima tiek Europos Bendrijos Teisingumo teismą, tiek nacionalinius teismus;
- apima platų ieškovų ir atsakovų, kurie gali pradėti teismo procesą, ratą; tai reiškia, kad apima ne tik institucinius, tokius kaip Komisija, pareiškėjus, bet ir piliečius;
- yra ir bendros (pvz., veiksmai pagal EB sutarties 226 str. (ex 169), 230 str. (ex 173) ir 232 str. (ex 175)), ir konkrečios (pvz., veiksmai pagal 88 str. (ex 93 str. 2d.)).

Kadangi Bendrijos teisės taikymas ir įgyvendinimas yra Bendrijos institucijų ir valstybių narių bendradarbiavimo reikalas, pastarųjų valdžios institucijos privalo dalyvauti visame jos įgyvendinimo procese.⁹⁹

Pažymėtina, kad Pirmosios instancijos teismas įkurtas ETT darbui palengvinti. Jo tikslas – pagerinti individualių interesų teisminę gynybą (šis teismas kaip tik ir nagrinėja tokias bylas, perėmęs jas iš ETT).¹⁰⁰

EB sutarties 230 (ex 173) straipsnis įtvirtina normą dėl teisminės Bendrijos aktų peržiūros, nustatančią procedūrą, pagal kurią jie gali būti panaikinti. Svarbu pažymėti, kad tai yra viena iš nedaugelio procedūrų, kuri leidžia asmenims tiesiogiai kreiptis į ETT, nors sąlygos, kuriomis asmenys gali pareikšti ieškinį dėl panaikinimo, yra kur kas griežtesnės negu tais atvejais, kai procesą pradeda instituciniai ieškovai.¹⁰¹ Taigi turi egzistuoti konkretus ir apibrėžtas pagrindas (*locus standi*), kad asmenys ar korporacijos, kurių interesai paliesti, savo iniciatyva galėtų pradėti Teismo procesą. Aktas, pripažintas neteisėtu yra anuluojamas Teismo sprendimu, o jį priėmusi institucija arba institucijos privalo imtis visų reikiamų priemonių Teismo sprendimui įvykdyti. Neteisėto akto panaikinimas neatima teisės asmenims, nukentėjusiems dėl tokio akto priėmimo, pareikšti ieškinį dėl nuostolių atlyginimo.¹⁰²

EB sutarties 234 str. suteikia Teisingumo Teismui jurisdikciją priimti prejudicinius sprendimus Bendrijos teisės aiškinimo ir galiojimo klausimais valstybių narių nacionalinių teismų prašymu. Jei nagrinėdamas bylą nacionalinis teismas susiduria su Sutarties aiškinimo arba su Bendrijos teisės aktų aiškinimo ir galiojimo klausimais, jis perduoda bylą ETT.

⁹⁹ Walter Cairns „Europos Sąjungos teisės įvadas“. Vilnius. Eugrimas. 1999 P-146-147.

¹⁰⁰ D. Žalimas, S. Žaltauskaitė-Žalimienė, Z. Petrauskas, J. Saladžius. „Tarptautinės organizacijos“. Vilnius. Justitia. 2001. P-846

¹⁰¹ Walter Cairns „Europos Sąjungos teisės įvadas“. Vilnius. Eugrimas. 1999 P-151.

¹⁰² Allan Tatham „Europos sąjungos teisė“. Vilnius. Eugrimas. 1999 P-42-43.

Priėmęs sprendimą ETT gražina bylą nacionaliniam teismui, kad jis pritaikytų prejudicinį sprendimą prie faktinių bylos aplinkybių. Taigi byla pradedama ir baigiama nagrinėti nacionaliniame teisme. EB sutart. 234 str. 2 dalyje nurodyta, *kad bet kuris valstybės narės teismas gali prašyti Teisingumo Teismą priimti prejudicinį sprendimą*, tačiau, kaip nurodyta EB sutart. 234 str. 3 dalyje, *teismas, kurio sprendimas pagal nacionalinę teisę negali būti toliau apskundžiamas, privalo kreiptis dėl prejudicinio sprendimo*. Prejudicinių sprendimų tikslas – vienodas aiškinimas visose valstybėse narėse – viršenybės principas užtikrina, kad kilus konfliktui pirmenybė teikiama Bendrijos, o ne nacionalinei teisei. Todėl nacionaliniai teismai negali valstybės interesų atžvilgiu laisvai aiškinti Bendrijos teisę. ETT užtikrina autoritetinę ir vieningą teisės aiškinimo šaltinį visoje Bendrijoje.¹⁰³ Prejudicinių sprendimų pagalba nacionaliniai teismai supažindinami su EB teisinės sistemos veikimu.

ETT naudojami prejudiciniai sprendimai kaip priemonė EB teisei sistemai plėtoti ir sutartims konstitucionalizuoti. Būtent prejudiciniai sprendimai jis galėjo išstobulinti tiesioginio veikimo (*Van Gend en Loos*¹⁰⁴) ir viršenybės (*Costa v ENEL*) principus. ETT taip pat galėjo išplėsti teisinės sistemos ribas ir veiksmingumą derindamas prejudicinius sprendimus su EB sutart. 10 str.. Taip jis sukūrė valstybėms narėms aiškinimo pareigą, kad nacionaliniai teismai aiškintų vidaus teisę atsižvelgdami į direktyvų tikslus (*Von Colson ir Kamman, Marleasing*), asmenys gautų žalos, patirtos valstybei narei pažeidus savo pareigas pagal EB teisę, atlyginimą (*Francovich*) ir būtų suteikiamos veiksmingos procesinės gynybos priemonės, užtikrinančios Bendrijos teisių apsaugą (*Factortame, Emmott, Zuckerfabrik*). Prejudiciniai sprendimai taip pat naudojami nustatant, ar Sutarties nuostatos ir antrinės teisės aktai tenkina tiesioginio veikimo kriterijus ir ar asmenys gali jais remtis nacionaliniuose teismuose.¹⁰⁵

EB sutarties 234 str. leidžia tik „teismui“ pateikti prašymą dėl prejudicinio sprendimo. Teismo samprata yra plati ir apima bet kurią valstybės remiamą įstaigą, vykdančią teismines funkcijas pagal įprastas rungimosi proceso taisykles, turinčią įgaliojimus priimti privalomus sprendimus dėl teisių ir pareigų bei nepriklausomą nuo ginčo šalių. Įstaigos pripažinimas teismu pagal nacionalinę teisę nėra lemiamas kriterijus, ETT priima bet kuriuos kriterijus atitinkančios įstaigos prašymus neatsižvelgdamas, ar ji vadinasi teismu (*Gebhard*¹⁰⁶ byla –

¹⁰³ Europos sąjungos teise, Eugrimas, Vilnius 2007m.(Routelage-Cavendish) psl.107

¹⁰⁴ ETT sprendimas byloje C-26/62 van Gend & Loos v Netherlands Inland Revenue Administration: <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:61962J0026:EN:HTML>> [žiūrėta 2008 kovo-26

¹⁰⁵ 105-išnaša, psl. 114

¹⁰⁶ ETT sprendimas byloje C-55/94, Reinhard Gebhard v Consiglio dell'Ordine degli Avvocati e Procuratori di Milano: <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:61994J0055:EN:HTML>> [žiūrėta 2008-vasario 20d]

Italijos advokatų taryba, *Abrahamsson ir Anderson prieš Fogelqvist*¹⁰⁷ – 2000 – Švedijos universitetų apeliacinės tarybos).

Reikalavimai keliami prejudicinio sprendimo iškėlimui: Nacionalinis teismas prieš pateikdamas prašymą dėl prejudicinio sprendimo turi apibrėžti iškilusių klausimų faktinį ir teisinį kontekstą (1996m. ETT paskelbė Informaciją dėl nacionalinių teismų prašymų priimti prejudicinį sprendimą pateikimo – tai praktiniai patarimai ir neturi privalomosios arba aiškinamosios galios). Prašyme turi būti: išdėstytos faktinės bylos aplinkybės, reikšmingos visiškai pagrindinės bylos teisinės reikšmės supratimui; nurodyta taikytina nacionalinė teisė; išdėstytos priežastys, paskatinusios nacionalinį teismą pateikti paklausimą; prirėikus išdėstyta pagrindinės bylos šalių pateiktų argumentų santrauka.¹⁰⁸

ETT vaidmuo yra pateikti autoritetinę nurodymą dėl Sutarties nuostatos arba Bendrijos teisės akto aiškinimo ar galiojimo, o nacionaliniai teismai taiko šį nurodymą jų nagrinėjamų bylų faktams. Kitaip tariant, ETT vaidmuo yra aiškinti, o nacionalinio teismo – taikyti.

Precedentinė prejudicinių sprendimų reikšmė: Prejudiciniais sprendimais taip pat gali būti remiamasi kaip precedentais bendrosios teisės teismuose (byla *WH Smith, Do-It-All and Payless DIY Ltd prieš Peterborough CC* 1990 m.). Tapačiam klausimui vėl iškilus vėlesnėje byloje, pagal *acte clair* doktriną nėra reikalo dar kartą kreiptis su prašymu. Tačiau jei nacionalinio teismo netenkina ankstesnis sprendimas, jis gali pateikti papildomą prašymą, net jei byla *acte clair* (*Costa v ENEL*). Iš tikrųjų nacionalinis teismas privalo vadovautis priimtu prejudiciniu sprendimu arba pateikti naują prašymą. Toks požiūris įtvirtintas Jungtinės Karalystės 1972m. Įstatymo dėl Europos Bendrijų (*European Communities Act 1972*) 3 str. 1 dalyje.¹⁰⁹

3. Veiksmingos asmens teisinės gynybos procesinės priemonės

Be materialinės teisės į žalos atlyginimą Europos Teisingumo Teismas užtikrina veiksmingą Bendrijos teisės suteikiamų teisių apsaugą sukurdamas veiksmingas procesines gynimo priemones. Byloje *Factortame (Nr.1.)* buvo nuspręsta, kad jeigu, nacionalinio teismo manymu, vienintelė kliūtis taikyti laikinąsias apsaugos priemones yra nacionalinės teisės norma, jis neturi ja vadovautis. Šis sprendimas buvo aiškinamas kaip sukūręs naują Bendrijos teisės suteikiamų teisių procesinę gynimo priemonę. Atsakydamas Lordų Rūmams ETT *Factortame (Nr.2.)* nurodė, kad spręsdamas klausimą dėl laikinųjų apsaugos priemonių

¹⁰⁷ ETT sprendimas byloje C-407/98, *Abrahamsson ir Anderson v Fogelqvist*:<<http://curia.europa.eu/jurisp/cgi-bin/form.pl?lang=en&Submit=Rechercher&alldocs=alldocs&docj=docj&docop=docop&docor=docor&docjo=docjo&numaff=C-407/98&datefs=&datefe=&nomusuel=&domaine=&mots=&resmax=100>> [žiūrėta 2008-03-20]

¹⁰⁸ Europos sąjungos teise, Eugrimas, Vilnius 2007m.(Routelage-Cavendish), psl. 115

¹⁰⁹ Europos sąjungos teise, Eugrimas, Vilnius 2007m.(Routelage-Cavendish), psl. 126

teismas turi, pirma, atsižvelgti į ieškovo arba atsakovo galimybę gauti tinkamą žalos atlyginimą ir, antra, jei tokios galimybės nėra, palyginti šalių interesus atsižvelgdamas į bylos aplinkybes.

Procesinės taisyklės buvo taip pat nagrinėjamos byloje *Peterbroeck, van Campenhout & Cie SCS prieš Belgiją*.¹¹⁰ Bendrovė ieškovė ginčijo iš jos reikalaujamo sumokėti mokesčio dydį. Belgijos mokesčių inspekcija atmetė jos skundą. Bendrovė kreipėsi į apeliacinį teismą pirmą kartą nurodydama, kad mokestis prieštaravo Bendrijos teisei. Pagal Belgijos teisę naują ieškinio pagrindą galima buvo nurodyti per 60 dienų terminą, kuris jau buvo pasibaigęs. Apeliacinis teismas buvo pirmasis teismas byloje, galintis kreiptis dėl prejudicinio sprendimo priėmimo. Kitose proceso stadijose šis klausimas negalėjo būti nagrinėjamas. Teisingumo Teismas nusprendė, kad Bendrijos teisei prieštarauja nacionalinė procesinė taisyklė, draudžianti nacionaliniam teismui nagrinėti vidaus teisės atitikties Bendrijos teisei klausimą, išskyrus atvejus, kai toks draudimas gali būti pateisintas teisinio saugumo arba tinkamo proceso eigos pagrindais. Pareiga netaikyti nacionalinės teisės galioja tik tais atvejais, kai ši teisė neleidžia taikyti Bendrijos teisės arba pernelyg apsunkina jos taikymą. Skirtinga padėtis susiklostė byloje *van Schijndel ir van Veen prieš Stichting Pensioenfonds voor Fysiotherapeuten*¹¹¹, kurioje ieškovai nemokėjo įmokų į privalomą pensijų fondą. Žemesnės instancijos teismuose jie įrodinėjo, kad neprivalėjo mokėti šių įmokų pagal Nyderlandų teisę. Aukščiausiajam teismui pateiktame kasaciniame skunde jie teigė, kad pensijų įmokos prieštaravo Bendrijos konkurencijos teisei ir nors jie nesirėmė šiuo pagrindu apeliaciniame skunde, Teismas turėjo taikyti Bendrijos teisę savo iniciatyva. Aukščiausiasis teismas galėjo nagrinėti tik naujus teisinius pagrindus, bet ne naujus faktus. Apeliacinis teismas turėjo apsiriboti tik šalių nurodytais pagrindais, o kadangi šalys nesirėmė Bendrijos konkurencijos teise, Teismas negalėjo savo iniciatyva taikyti EB sutarties. Buvo nuspręsta, kad Bendrijos teisė neįpareigoja nacionalinių teismų vaidinti aktyvaus vaidmens, nepriskiriamo jiems pagal nacionalines proceso taisykles. Nacionalinė teisė neleido apeliaciniam teismui nagrinėti šalių nenurodytų pagrindų, nesvarbu, ar ieškinys susijęs su nacionaline, ar Bendrijos teise. Todėl jis neturėjo nagrinėti klausimų, neiškeltų siekiant apginti Bendrijos teisės suteiktą subjektinių teisių. Panašiai nacionalinė teisė neleido Aukščiausiajam teismui nagrinėti fakto klausimų tiek vidaus, tiek Bendrijos teisės bylose. Dėl šios priežasties jis neturėjo jų nagrinėti ir šioje byloje, nes ieškovai rėmėsi faktais, jų

¹¹⁰ ETT sprendimas byloje C-312/93, *Peterbroeck, Van Campenhout & Cie SCS v Belgian State*: <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:61993J0312:EN:HTML>> [žiūrėta 2008 vasario 10d.]

¹¹¹ ETT sprendimas bylose C-430/93 and C-431/93, *Jeroen van Schijndel and Johannes Nicolaas Cornelis van Veen v Stichting Pensioenfonds voor Fysiotherapeuten*: <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:61993J0430:EN:HTML>> [žiūrėta 2008-vasario 12d.]

nenurodytais pirmojoje instancijoje. Sprendžiant klausimą, ar taikyti Bendrijos teisę yra „neįmanoma ar pernelyg sunku“, nacionalinės teisės norma turi būti nagrinėjama atsižvelgiant į jos vaidmenį procese. Vertinant nacionalinę proceso teisę reikia atsižvelgti į teisės į gynybą apsaugą, teisinio saugumo principą bei tinkamą proceso eigą. Kitaip nei *Peterbroeck* byloje, nacionalinis pirmosios instancijos teismas galėjo įvertinti nacionalinės teisės atitiktį Bendrijos teisei. Šalys nepasinaudojo šia galimybe, todėl prarado teisę remtis Bendrijos teise vėlesnėse proceso stadijose, kad užkirstų kelią nacionalinių taisyklių taikymui.¹¹²

Kai kuriose šalyse teismai turi pareigą arba teisę nagrinėti šalių nenurodytus teisinius pagrindus. Jei nacionalinėje teisėje laikomasi tokio požiūrio, nacionaliniai teismai privalo atsižvelgti į Bendrijos teisės suteikiamas subjektines teises, net jei šalys jomis nesirėmė. Tai reiškia, kad Bendrijos teisės taikymas gali skirtis įvairiose valstybėse. Byloje *Emmott prieš Minister for Social Welfare*¹¹³ buvo nuspręsta, kad jei direktyva buvo neteisingai perkelta į nacionalinę teisę ieškinio senaties terminai negali būti skaičiuojami tol, kol direktyva nebus tinkamai įgyvendinta. Taip yra ir netiesiogiai veikiančių teisių atveju bei ETT nepripažinus valstybės išpareigojimų neįvykdymo. Kitaip tariant, ieškinio senaties terminai nepradedami skaičiuoti tol, kol asmuo nėra tikras dėl savo teisių. *Emmott* bylos taisyklė nebuvo taikyta byloje *Steenhorst-Neerings*.¹¹⁴ Šioje byloje buvo nagrinėjamas ieškovės teisės reikalauti socialinių išmokų atgaline data ribojimas diskriminaciniais pagrindais. ETT nusprendė, kad ši byla iš esmės skyrėsi nuo *Emmott* bylos. Byloje *Steenhorst-Neerings* iš dalies buvo remiamasi direktyva, o apribojimas buvo įvestas dėl teisinio saugumo, siekiant kad administraciniai skundai nebūtų reiškiami neribotą laiką. Šis samprotavimas nebuvo taikomas *Emmott* byloje, nes direktyva nebuvo teisingai perkelta ir ja apskritai nebuvo galima remtis. Byloje *Steenhorst-Neerings* suformuluotos taisyklės tikslas buvo užtikrinti gerą administravimą ir Nyderlandų socialinės apsaugos sistemos finansinę pusiausvyrą.

Terminų klausimas taip pat kilo byloje *Denkavit International BV prieš Kamer van Koophandel en Fabriken voor Midden-Gelderland*.¹¹⁵ Nyderlandų prekybos ir pramonės rūmai nustatė jų veiklos teritorijoje įsteigtoms įmonėms rinkliavą. Kilo klausimas, ar tai

---

¹¹² Europos sąjungos teise, Eugrimas, Vilnius 2007m. (Routledge-Cavendish) psl. 52-54

¹¹³ ETT sprendimas byloje C-208/90, Theresa Emmott v Minister for Social Welfare and Attorney General: <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:61990J0208:EN:HTML>> [žiūrėta 2008 vasario 15d.]

¹¹⁴ ETT sprendimas byloje C-338/91, H. Steenhorst-Neerings v Bestuur van de Bedrijfsvereniging voor Detailhandel, Ambachten en Huisvrouwen.: <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:61991J0338:EN:HTML>> [žiūrėta 2008 vasario 15d.]

¹¹⁵ ETT sprendimas byloje C-2/94, *Denkavit International BV v Kamer van Koophandel en Fabriken voor Midden-Gelderland*: <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:61994J0002:EN:HTML>> [žiūrėta 2008 vasario 18d.]

atitiko direktyvą dėl kapitalo mokesčių, už kapitalo įmonės įregistravimą ar bet kurią kitą formalumą, privalomą prieš įmonei pradėdant veiklą. Nacionalinėje teisėje buvo nustatytas 30 dienų terminas sprendimams apskūsti siekiant riboti prašymus dėl ankstesniais metais surinktų mokesčių grąžinimo. ETT nusprendė, kad direktyva nedraudžia rinkliavos ir todėl nėra reikalo nagrinėti nustatyto termino. Generalinis advokatas *F.G. Jacobsas* įvertino nustatytą terminą ir padarė išvadą, kad *Emmott* bylos principas taikomas išimtiniais atvejais. Jis nemanė esant reikalinga toliau riboti *Emmott* bylos principo taikymą tik „sunkių ir akivaizdžių Bendrijos teisės pažeidimų“ atvejais, atmetant galimybę daryti analogiją tarp tokių bylų ir valstybės atsakomybės už žalą sąlygų.¹¹⁶ Byloje *Zuckerfabrik Suderdithmarcschen AG prieš Hauptzollamt*¹¹⁷ buvo nuspręsta, kad nacionalinis teismas gali sustabdyti Bendrijos teisės aktu, kurio teisėtumas yra ginčijamas, grindžiamo nacionalinio administracinio akto vykdymą tik tokiomis pačiomis sąlygomis, kurias Teisingumo Teismas taiko procese dėl laikinųjų apsaugos priemonių (pagal EB 242(ex 185) ir 243(ex186) str.). Minėtos abejonės yra šios :

- Nacionaliniam teismui kyla didelių abejonų dėl Bendrijos akto galiojimo;
- Nacionalinis teismas pats turi pateikti klausimą dėl akto galiojimo Teisingumo Teismui (jeigu toks klausimas dar nebuvo pateiktas);
- Atvejis yra skubus ir egzistuoja pavojus, kad ieškovas patirs didelę ir nepataisomą žalą;
- Nacionalinis teismas turi tinkamai atsižvelgti į Bendrijos interesus.

Zuckerfabrik byla buvo susijusi su nacionalinio teismo įgaliojimais sustabdyti tariamai negaliojančiu Bendrijos teisės aktu pagrįsto nacionalinio akto vykdymą. Toliau, ETT išaiškino *Zuckerfabrik* byloje nustatytas sąlygas taip:

- Jei nacionaliniam teismui kyla „didelių abejonų“ dėl akto galiojimo, jis privalo ne tik perduoti šį klausimą Teisingumo Teismui, bet kartu išdėstyti tokių abejonų priežastis
- Nacionalinis teismas turi turėti omenyje Bendrijos institucijoms būtina veiksmų laisvę įgyvendinant konkrečios ekonomikos srities politiką;
- Nacionalinis teismas turi įvertinti, ar nedelsiant įvykūžius aktą kiltų nepataisoma žala (grynai piniginio pobūdžio nuostoliai nelaikomi nepataisomais);
- Reglamento taikymo negalima sustabdyti tinkamai neįvertinus žalos, kurią gali padaryti laikinosios apsaugos priemonės šiuo reglamentu visoje Bendrijoje nustatytai teisei tvarkai;

¹¹⁶ Europos sąjungos teise , Eugrimas , Vilnius 2007m.(Routelage-Cavendish) psl. 54-57

¹¹⁷ ETT sprendimas bylose C-143/88 and C-92/89, *Zuckerfabrik Suderdithmarcschen AG v*

Hauptzollamt:<[http://eur-](http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:61988J0143:EN:HTML)

[lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:61988J0143:EN:HTML](http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:61988J0143:EN:HTML)> [žiūrėta 2008-02-22]

- Jei laikinosios apsaugos priemonės kelia riziką Bendrijai, gali prirėikti pareikalauti ieškovo pateikti tinkamas pinigines garantijas arba kitą užtikrinimą;
- Nacionalinis teismas taip pat turi atsižvelgti į remiantis EB 230 str. priimtus EBTT sprendimus dėl atitinkamo teisės akto.¹¹⁸

ETT remdamasis valstybės atsakomybės principu konstatavo nacionalinių teismų pareigą užtikrinti efektyvią EB sutartimi suteiktų teisių gynybą, interpretuoti nacionalinę teisę vadovaujantis EB teisės nuostatomis, tiesiogiai taikyti direktyvų nuostatas prieš valstybę, pareigą (visoms institucijoms), atsiradus nacionalinės ir EB teisės kolizijai, taikyti EB teisės nuostatas.¹¹⁹

Toks ETT patvirtinimas reiškia, kad nacionalinis teismas gali nagrinėti asmens ieškinį valstybei dėl žalos, padarytos pažeidžiant EB teisę. Šis aspektas svarbus tuo, kad jurisdikcija vertinti savo valstybės elgesį dėl EB sutarties ir iš jos kildinamų teisės aktų vykdymo priklauso nacionaliniam teismui. Teismams paliekama pasirinkimo laisvė, kokia apimtimi jie nagrinės bylas remdamiesi EB teise ir ETT jurisprudencija.

Tačiau, nepaisant ETT pastangų skatinti vis glaudesnę nacionalinių teismų ir ETT bendradarbiavimą, užtikrinant veiksmingą Europos Bendrijos teisės įgyvendinimą, valstybės narės, remdamosi suvereniteto, o nacionaliniai teismai autonomijos principais, linkusios pasilikti daugiau sprendimo laisvės.

4. Valstybės atsakomybė už nacionalinių teismų sprendimus – Köbler

Valstybės atsakomybė už teismo klaidas: ETT, nagrinėdamas valstybės atsakomybės klausimą, rėmėsi tarptautine teise, pagal kurią valstybė, padariusi tarptautinės teisės pažeidimą, yra vientisas organizmas, neatsižvelgiant į tai, pažeidimas priskirtinas įstatymų leidžiamajai, vykdomajai ar teisminei valdžiai. Šis principas turi būti taikomas *a fortiori* ir EB teisinėje sistemoje, nes visos valdžios institucijos, vykdydamos savo funkcijas, privalo vadovautis EB teise. Jau ankstesnėse bylose analizavęs valstybės atsakomybę už įstatymų leidžiamosios ir vykdomosios valdžios padarytus pažeidimus, ETT žengė dar vieną žingsnį į priekį: detalizavo valstybės atsakomybę už teismo, kurios sprendimai negali būti apskūsti, padarytus EB teisės pažeidimus. Valstybės neigė Teismų atsakomybės buvimą, grindžiant *res judicata*, teisinio tikrumo ir teismų nepriklausomumo principais. ETT laikėsi pozicijos, kad valstybės atsakomybės principo taikymas jokiū būdu nereiškia, kad ginčijamas *res judicata* statusą turintis sprendimas. Juk sprendžiant žalos atlyginimo klausimą siekiama kito tikslo.

¹¹⁸ Europos sąjungos teise, Eugrimas, Vilnius 2007m. (Routledge-Cavendish) psl. 57-59

¹¹⁹ Lang, J. T. The duties on co-operation of NATIONAL authorities and courts under Article 10 E.C.:two more reflections// European Law Review. 2001, vol. 26, No. 1, p.84-93

Be to, šiame procese bylos šalys bus nebūtinai tos pačios, kaip priimant sprendimą, o jis yra galutinis ir neskundžiamas. Todėl *res judicata* principas netrukdo pripažinti ir taikyti valstybės atsakomybės principą už sprendimus, priimtus teisme, kurio sprendimai negali būti apskūsti pagal nacionalinę teisę. Kalbėdamas apie teismų nepriklausomumą, ETT pažymėjo, kad atsakomybė yra siejama su valstybe, ir tai niekaip nepaveikia teismo ar jo teisėjų nepriklausomumo. Be to, ETT, atsižvelgdamas į teismo funkcijos specifiškumą bei teisinį tikrumą pabrėžė, kad tokio pobūdžio atsakomybė gali kilti tik išimtiniais atvejais, kai teismas akivaizdžiai pažeidžia EB teisę. ETT savo jurisprudencijoje laikėsi pozicijos, kad kiekvienos valstybės narės teisinėje sistemoje turi būti nustatyta, koks teismas yra kompetentingas nagrinėti tokio pobūdžio žalos atlyginimo klausimus. Atsižvelgiant į tai, kad teisminė valdžia vaidina pagrindinį vaidmenį apsaugant privačių asmenų teises, kylančias iš EB teisės normų, negalima atsisakyti taikyti valstybės atsakomybės principo, teisinantis, kad nėra kompetentingo teismo. Juk privatūs asmenys turi teisę ginti savo teises, kylančias iš EB teisės normų, teisme, kurio sprendimai negali būti apskūsti teismine tvarka. Tačiau šių teisių apsauga susilpnėtų ir šias teises suteikiančių Europos Bendrijos teisės normų veiksmingumas taptų abejotinas, jei privatūs asmenys negalėtų tam tikromis sąlygomis gauti žalos, padarytos nacionalinio teismo, kurio sprendimai negali būti apskūsti teismine tvarka, sprendimu, kurio pažeista EB teisė, atlyginimo. Todėl kiekvienoje valstybėje narėje yra būtinas teisinis mechanizmas, sudarantis sąlygas asmenims kreiptis į kompetentingą teismą dėl tokio pobūdžio žalos atlyginimo.¹²⁰

Pareiga kreiptis – EB 234 str. 3 dalyje nurodyta, kad teismas, kurio sprendimas negali būti toliau skundžiamas, privalo kreiptis į ETT. Yra dvi skirtingos nuomonės dėl frazės „teismas, kurio sprendimas negali būti skundžiamas“ reikšmės:

1. „Abstrakti teorija“: turimas omenyje tik aukščiausiasis šalies teismas. Jungtinėje Karalystėje tai yra tik Lordų Rūmai. Šiai nuomonei pritarė Lordas Denningas byloje *Bulmer prieš Bolinger*¹²¹.
2. „Konkretni teorija“: turimas omenyje teismas, priimantis galutinį sprendimą konkrečioje byloje. Pavyzdžiui, norint apskūsti Apeliacinio teismo sprendimą Lordų Rūmams, būtina gauti leidimą. Jei leidimas nesuteikiamas, Apeliacinis teismas yra paskutinė instancija konkrečioje byloje. Šią teoriją palaikančių argumentų galima rasti byloje *Costa prieš ENEL*. Byloje *Hagen* Apeliacinis teismas nusprendė, kad jis

¹²⁰ A. Samuilytė, Valstybės atsakomybė: išbandymas Europos Bendrijos teise, Justitia. Nr. 4 (62) 2006m. psl.58-60

¹²¹ Lord Denning -:< http://209.85.135.104/search?q=cache:gq8JPsW_ijUJ:www.a-level-law.com/caselibrary/BULMER%2520v%2520BOLLINGER%2520%255B1974%255D%2520%2520All%2520ER%25201226%2520-%2520CA.doc+Bulmer+v+Bollinger&hl=lt&ct=clnk&cd=6&gl=lt&client=firefox-a> [žiūrėta 2008-kovo 15d.]

privalo pateikti prašymą pagal EB 234 str., jeigu negalima gauti leidimo apskūsti jo sprendimą Lordų Rūmams.

Komisija gali iškelti bylą dėl Bendrijos teisės pažeidimo valstybei narei, kurios aukščiausiasis teismas nepateikia prašymo priimti prejudicinį sprendimą.¹²²

ETT pritarė prancūzų teisėje naudojamai *acte clair* (*Acte éclairé* – nacionalinis teismas neprivalo kreiptis į ETT, jei Teismas tokį patį teisės klausimą jau yra išsprendęs identiškoje ar kitokioje byloje) doktrinai su sąlyga, kad atsakymas į klausimą yra akivaizdus ir nekelia abejonių. Jei teisės aktas yra *acte clair*, net EB sutart. 234 str. 3 dalyje nurodytas teismas atleidžiamas nuo pareigos kreiptis dėl prejudicinio sprendimo priėmimo. Byloje *CILFIT*¹²³ ETT pritarė *acte clair* doktrinai nuroydamas, kad kreiptis su prašymu „nebūtina“, jei:

- *Bendrijos teisės klausimas nėra svarbus bylai;*
- *Dėl nagrinėjamos Bendrijos teisės nuostatos ETT jau pateikė išaiškinimą;*
- *tinkamos EB teisės taikymas yra toks akivaizdus, kad dėl to negali kilti jokių pagrįstų abejonių.*

Be nurodytų kriterijų, nacionalinis teismas turi būti įsitikinęs, kad atsakymas į klausimą taip pat bus akivaizdus kitų valstybių narių teismams ir Teisingumo Teismui. Nacionalinis teismas turi palyginti to paties teksto versijas įvairiomis Bendrijos kalbomis. Taip pat reikia turėti omenyje, kad teisinių sąvokų turinys Bendrijoje ir skirtingų valstybių narių teisinėse sistemose nebūtinai yra tas pats. Nacionalinis teismas turi ne tik įsitikinti, kad nuostata nekelia abejonių dėl jo kalbos, bet ir atidžiai išnagrinėti tekstą kitomis oficialiomis EB kalbomis ir, atsižvelgdamas į skirtingose teisės sistemose vartojamų terminų skirtumus, vėl įsitikinti, kad klausimas nekelia abejonių. Pakankamai sudėtinga užduotis turint omenyje, kad nuo 2007 m. sausio bendrijos narių skaičius padidėjo iki 27 narių o kalbų daugiau kaip 20. ETT turi pirmumą prieš nacionalinius teismus aiškinant ir lyginant skirtingus tekstus.¹²⁴

Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas Europos Teisingumo Teismui pateikė klausimą dėl Tarybos direktyvos 92/83/EEB kai kurių nuostatų išaiškinimo. Nagrinėdamas administracinę bylą Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas nustatė, jog lietuviškas 92/83/EEB Direktyvos 27 straipsnio 1 dalies f punkto tekstas nevysiškai sutampa su atitinkamomis minėtosios Direktyvos formuluotėmis anglų, vokiečių ir prancūzų kalbomis. Dėl šio nesutapimo taip pat kyla neaiškumų aiškinant Lietuvos Respublikos akcizų įstatymą. Tai pirmasis teismas Lietuvoje ir vienas pirmųjų teismų naujosiose Europos Sąjungos

¹²² Europos sąjungos teise, Eugrimas, Vilnius 2007m.(Routelage-Cavendish) psl. 116

¹²³ ETT sprendimas byloje C-77/83, *CILFIT and others and Lanificio di Gavardo SpA v Ministero della sanità*:<<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:61983J0077:EN:HTML>>[žiūrėta 2008 kovo 22d.]

¹²⁴ Europos sąjungos teise, Eugrimas, Vilnius 2007m.(Routelage-Cavendish) psl. 118

valstybėse narėse, kreipęsis į Europos Bendrijų Teisingumo Teismą dėl preliminarus nutarimo.¹²⁵

Kadangi Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas yra aukščiausiaji ir galutinė teisminė instancija, sprendžianti ginčus ir formuojanti vieningą teismų praktiką mokesčių, muitų, socialinės apsaugos, konkurencijos ir kitose viešojo administravimo srityse, tai kilus EB teisės aiškinimo klausimui jis vadovavosi EB sutartyje nustatyta pareiga kreiptis dėl EB teisės išaiškinimo. Vyriausiajame administraciniame teisme nagrinėjama administracinė byla buvo sustabdyta, kol bus gautas Europos Teisingumo Teismo preliminarus nutarimas.

2007 m. balandžio 19 d. Europos Teisingumo Teismas priėmė sprendimą šioje pirmojoje byloje - *C-63/06 UAB Profisa*¹²⁶, kurioje Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas pateikė prašymą priimti prejudicinį sprendimą byloje pagal uždarnosios akcinės bendrovės „Profisa“ apeliacinį skundą.

Europos Teisingumo Teismas pažymėjo, kad būtinybė vienodai taikyti, todėl ir vienodai aiškinti Bendrijos teisės nuostatas neleidžia, kad, kilus abejonių, nuostatos tekstas kuria viena iš versijų būtų nagrinėjamas atskirai, ir reikalauja, kad jis būtų aiškinamas bei taikomas atsižvelgiant į kitas versijas oficialiosiomis kalbomis. ETT šioje byloje priėmė sprendimą, kad Tarybos direktyvos 92/83/EEB nuostata turi būti aiškinama kaip įpareigojanti valstybę narę atleisti nuo suderinto akcizo į Europos Sąjungos muitų teritoriją.¹²⁷

*Gerhard Köbler prieš AUSTRIJA*¹²⁸ byloje ETT iškilo klausimas ar valstybė narė yra atsakinga dėl nuostolių asmeniui už bendrijos teisės pažeidimą, priskirtiną aukščiausiam teismui, jei pažeidimas yra akivaizdus ir aiškus. Šie klausimai iškilo veiksmų eigoje, kuriuos pareiškė Köbler dėl atsakomybės už EB teisės nuostatų pažeidimą - *Supreme Administrative Court* - aukščiausio administracinio teismo sprendime, nagrinėjusiame jo, kaip *profesorius pensijos* klausimus. Köbler ėmėsi veiksmų (civilinio ieškinio) dėl nuostolių atlyginimo prieš teisiantis su Austrijos Respublika, nemokėjusios jam. Jis pažymėjo, kad Austrų (aukščiausio administracinio teismo) sprendimas tiesiogiai pažeidė galiojančias EB teisės nuostatas, aiškinant teismo sprendimus, kuriuose laikoma, kad spec. pensijos neprieštarauja - lojalumo „taškams“.

¹²⁵ Administracinė byla Nr. A-663-809-06, buvo A(15)-1292-2005:<<http://www.lvat.lt/default.aspx?item=ipran&id=5878>>[žiūrėta 2008-03-15]

¹²⁶ ETT sprendimas byloje *C-63/06 UAB Profisa*:<[http://curia.europa.eu/jurisp/cgi-bin/form.pl?lang=LT&Submit=Rechercher\\$docrequire=alldocs&numaff=C-63/06&datefs=&datefe=&nomusuel=&domaine=&mots=&resmax=100](http://curia.europa.eu/jurisp/cgi-bin/form.pl?lang=LT&Submit=Rechercher$docrequire=alldocs&numaff=C-63/06&datefs=&datefe=&nomusuel=&domaine=&mots=&resmax=100)>[žiūrėta 2008 vasario 15d.]

¹²⁷ [interaktyvus]:<<http://www.etd.lt/index.php?-717645148>> - [žiūrėta 2008 kovo 15d..]

¹²⁸ ETT sprendimas byloje *C-224/01, Gerhard Köbler v Republik Österreich*:<<http://curia.europa.eu/jurisp/cgi-bin/form.pl?lang=en&Submit=Rechercher&alldocs=alldocs&docj=docj&docop=docop&docor=docor&docjo=docjo&numaff=C-224/01&datefs=&datefe=&nomusuel=&domaine=&mots=&resmax=100>>[žiūrėta 2006-05-02]

Austrija pažymėjo, kad teismo sprendimas nepažeidė tiesioginių EB teisės nuostatų. Be to teismo sprendimas, kaip paskutinės instancijos institucijos, negali būti įpareigojantis suteikti galimybę būti atlyginamas prieš valstybę - galutinis ir neskundžiamas. *Generalinis advokatas* - teigė, kad valstybės narės vienareikšmiškai atsakingos už nuostolius asmenims, net jei juos sukėlė teismo sprendimas. Taip pat išvelgė ir Austrijos aukšč. administracinio teismo akivaizdžią kaltę.

ETT išaiškino:

- 1) Valstybės narės už EB teisės pažeidimus remiantis ankstesnėmis ETT bylomis turi priiimti atsakomybę. Anksčiau buvo minima, kad atsakomybę priiima valstybės institucijos (įstatymų leidžiamoji valdžia, vėliau vykdomoji, kitos institucijos), šiuo sprendimu pabrėžiama, kad ir valstybių narės įpareigojamos atsakyti ir už nuostolius asmenims, kuriuos įtakojo EB teisės pažeidimai priskiriami nacionaliniams teismams net ir paskutinės instancijos. Taigi laikoma, kad EB steig. sut. veiksmingumui užtikrinti reikalaujama iš valstybės narės įstengti atsakyti už nuostolius asmenims pažeidus EB teisę, bet kurios valstybės narės institucijos, dėl kurios žala atsirado.
- Svarbus aspektas, kad teisminėje veikloje asmenims ginti savo teises pagal bendrijos teisę valstybės narės turėtų suteikti galimybę veiksmingai tai atlikti. Ir neteisėtas sprendimas net paskutinės instancijos teismo neturėtų užkirsti kelio šiai teisei įgyvendinti.
- Remiantis ETT praktika teismas išskiria 3 sąlygas (*Francovich* byla), kurios būtinos ir pakankamos kad valstybė narė būtų atsakinga už EB teisės pažeidimus. Šios sąlygos taip pat taikomos ir nacionalinių teismų paskutinės instancijos sprendimams pažeidžiantiems EB teisės normas.

Valstybės atsakomybę gali užtraukti tik išskirtinis atvejis, kur nacionalinis teismas akivaizdžiai pažeidė taikytiną teisę ir teismų praktiką iš esmės.

Buvo minima (iš austrų pusės), kad paskutinės instancijos teismo sprendimas negali sukelti atsakomybės (res judicata, teisėjų nepriklausomumas), taip pat nesuderinama su tokio teismo paskirtimi - peržiūrėti jo sprendimą. Klausimai - kas atsakys, ar teisėjas pats asmeniškai? Ar jis gali būti kad jis bus teisėjas ir šalis tuo pačiu metu.

Tačiau ETT teigia, kad pats valstybės atsakomybės principas reikalauja pačių nuostolių atlyginimo, o ne teismo sprendimo, kuris nulėmė nuostolius, revizijos. Taip lyg nesikišama į teismų nepriklausomumą. Taip pat nekvestionuojama teisėjo personalinė atsakomybė, bet nukreipiama į valstybę. Teisėjas teismo darbuotojas, o teismas, net ir aukščiausio ar paskutinės instancijos - valstybinė institucija. Principas, kad valstybė narė yra įpareigota atlyginti atsiradusius nuostolius asmenims už EB teisės pažeidimus, už kuriuos valstybė narė yra atsakinga. Taip pat taikoma, kai tariamas pažeidimas kyla iš teismo sprendimo paskutinės

instancijos, kuriame EB teisės norma pažeidė asmenų teises. Tam kad nustatyti ar pažeidimas yra pakankamai rimtas, aki pažeidimas kyla iš tokio ginčo sprendimo, kompetentingas nacionalinis teismas, atsižvelgia į specifinę teismo veiklos prigimtį, turi nustatyti ar pažeidimas yra akivaizdus. Tai yra kiekvienos valstybės narės teisinės sistemos vaidmuo., nustatyti teismo kompetenciją apibrėžti ginčus dėl atlyginimo.¹²⁹

Kitaip negu tais atvejais, kai pažeidimas daromas dėl tam tikro politinio sprendimo, kuriuo siekiama bent laikinai ar tariamai apsaugoti nacionalinius interesus, ES teisės neįgyvendinimas, kuriuos pažeidžiami nacionalinių subjektų interesai ir teisės, yra nepateisinamas. Kalbant apie EB teisės taikymą, kyla klausimas ko vertos tokios teisės, jei jų neįmanoma arba jas labai sunku apginti nacionaliniuose teismuose. Asmenys yra suinteresuoti, kad ES suteikiamos teisės būtų visiškai užtikrintos, jie galėtų jomis remtis. Kai teismai netaiko ištisos EB teisės sistemos savo nagrinėjamose bylose, tai susilpnėja teisių apsauga ir šias teises suteikiančių Bendrijos teisės normų veiksmingumas, jei privatūs asmenys negali tam tikromis sąlygomis gauti žalos, padarytos nacionalinio paskutinėje instancijoje sprendžiančio teismo sprendimu., kuriuo pažeista Bendrijos teisė, atlyginimo.

*Traghetti del Mediterraneo SpA prieš Repubblica Italiana*¹³⁰ byloje teismas dar kartą paminėjo, kad valstybė narė yra atsakinga už sukeltus nuostolius asmeniui, dėl EB teisės akivaizdaus pažeidimo, priskirtino aukščiausiajam teismui nacionalinės teisės sistemoje.

Pagrindinėje byloje ieškovas pareiškė ieškinį Italijos teisme (ital. Tribunal di Genova) prieš Italijos Respubliką, siekdamas, kad ji atlygintų nuostolius, kuriuos patyrė įmonė Traghetti del Mediterraneo dėl Italijos Aukščiausiojo Teismo klaidingo teisės aiškinimo ir šio teismo pareigos kreiptis į ETT pagal EB sutart. 234 str. 3 pastraipą neįvykdymo. Šiomis aplinkybėmis nacionalinis teismas nusprendė sustabdyti bylos nagrinėjimą ir kreiptis į ETT prejudicinio sprendimo. Atsižvelgdamas į tai, kad teisės normų išaiškinimas yra esminė teismų veiklos dalis, ETT teigė, jog akivaizdus EB teisės pažeidimas gali būti padaromas būtent atliekant šį išaiškinimą. Pavyzdžiui, nacionalinis teismas suteikia EB teisės normai akivaizdžiai klaidingą reikšmę, ypač atitinkamos ETT praktikos šioje srityje atžvilgiu, arba jei jis išaiškina nacionalinę teisę taip, kad praktiškai toks išaiškinimas lemia taikomos EB teisės pažeidimą. Analogiškai vertintina situacija, kai valstybės narės teismui priskiriamą pažeidimą lėmė faktinių aplinkybių ar įrodymų vertinimas. Teisės normos taikymas konkrečioje byloje dažnai priklauso nuo teismo pateikto bylos aplinkybių įvertinimo ir šiuo

¹²⁹ ETT sprendimas byloje C-224/01, Gerhard Köbler v Republik Österreich

¹³⁰ ETT sprendimas byloje C-173/03, Traghetti del Mediterraneo SpA v Repubblica Italiana:

<http://curia.europa.eu/jurisp/cgi-bin/form.pl?lang=en&Submit=Rechercher&alldocs=alldocs&docj=docj&docop=docop&docor=docor&docjo=docjo&numaff=C-173/03&datefs=&datefe=&nomusuel=&domaine=&mots=&resmax=100> [žiūrėta 2008 vasario 20d.]

tikslu bylos šalių pateiktų įrodymų vertės ir tinkamumo. Toks įvertinimas, kuriam kartais reikia sudėtingo nagrinėjimo, taip pat tam tikrais atvejais gali lemti akivaizdų taikomos teisės pažeidimą, kai šis įvertinimas atliekamas taikant specifines taisykles, susijusias su įrodinėjimo būdų priimtinumu, arba taikant taisykles, kuriose reikalaujama teisinio faktinių aplinkybių įvertinimo. Iš to seka, kad valstybės atsakomybė gali kilti dėl nacionalinio teismo, kurio sprendimai negali būti apskūsti, padaryto EB teisės pažeidimo tiek aiškinant teisės normas, tiek vertinant faktines aplinkybes ir įrodymus.

Atsižvelgiant į teisminės funkcijos specifiką ir teisėtus teisinio tikrumo reikalavimus, valstybės atsakomybė tokiais atvejais nėra neribota. ETT yra nusprendęs, kad ši atsakomybė gali kilti tik išskirtiniais atvejais, kai nacionalinis teismas, kurio sprendimai negali būti apskūsti teismine tvarka, akivaizdžiai pažeidė taikomą teisę (principas nustatytas byloje *Brasserie du Pêcheur ir Factortame*).¹³¹

Sprendime sakoma, kad ši atsakomybė neapsiriboja tik teismo tyčinės kaltės ir rimto nusižengimo atvejais, jei toks apribojimas pašalintų atsakomybę už padarytą akivaizdų Bendrijos teisės pažeidimą. Atsakomybė taip pat gali būti taikoma, kai akivaizdus Bendrijos teisės pažeidimas padaromas dėl teisinių nuostatų aiškinimo arba fakto ar įrodymų vertinimo. Valstybė narė privalo atlyginti asmenims padaryta žalą dėl Bendrijos teisės pažeidimo, nesvarbu, dėl kurios valstybės narės institucijos veikimo ar neveikimo ji padaroma. Vadinas, valstybės atsakomybės apribojimas tik teismo tyčinės kaltės ar rimto nusižengimo atvejais prieštarauja Bendrijų teisei, jeigu juo panaikinama valstybės narės atsakomybė kitais atvejais, kai padaromas akivaizdus taikytino įstatymo pažeidimas

Taigi, kaip ir *Köbler* byloje būtinybė atlyginti asmenų patirtą žalą atitinkant valstybės atsakomybei taikomus kriterijus yra priskirtina ir teisminėms institucijoms, išskirtinai aukščiausios-paskutinės instancijos nacionalinių teismų akivaizdiems pažeidimams, kadangi po jų sprendimų asmuo prarastų bet kokias galimybes apginti savo teises.

III. Valstybės atsakomybės institutas Lietuvos praktikoje

1. Pirmoji byla - *Lietuva prieš Komisija*

Nuo 2004 m. gegužės 1 d. iki 2007 m. lapkričio mėn. Europos Komisija prieš Lietuvos Respubliką pradėjo formalią teisinę procedūrą pagal EB Sutarties 226 straipsnį dėl 110 pažeidimo. Tiek buvo pareikšta oficialiųjų pranešimų, o 16 atvejų iš jų buvo pereita į kitą, pagrįstos nuomonės, etapą, kai Lietuvos pateikti paaiškinimai ir argumentai neįtikino

---

¹³¹ A. Samuilytė, Valstybės atsakomybė: išbandymas Europos Bendrijos teise, *Justitia*. Nr. 4 (62) 2006m. psl.60-61.

Komisijos nutraukti pradėtą pažeidimo procedūrą ar palaukti, kol Lietuva įvykdys įsipareigojimus, kuriuos vėluoja vykdyti. Ir tik du kartus iš šių 110 atvejų Komisija nusprendė kreiptis į Europos Teisingumo Teismą dėl Lietuvos daromų pažeidimų (Priedas Nr. 1)¹³²

Pirmąjį ieškinį Europos Komisija pareiškė Lietuvai dėl pažeidimo Nr. 2006/2117 ir šiuo metu byla pasiekusi rašytinės procedūros dalies pabaigą. Byloje C-274/07¹³³ Komisija prašo pripažinti, kad, nesugebėdama praktiškai užtikrinti, jog pagalbos tarnyboms būtų teikiami duomenys apie visų skambinančiųjų bendruoju Europos pagalbos telefono numeriu (112), kai naudojamosi viešojo telefono ryšio tinklais, buvimo vietą, Lietuvos Respublika neįvykdė savo įsipareigojimų pagal Direktyvos 2002/22/EB dėl universaliųjų paslaugų ir paslaugų gavėjų teisių, susijusių su elektroninių ryšių tinklais ir paslaugomis.. Kadangi šiuo atveju nėra rimto teisinio ginčo, tuo labiau kažin ar čia būtų strategija neteikti savo piliečiams reikiamos paslaugos šią bylą būtų galima priskirti pirmajai kategorijai, kai Lietuva dėl administravimo nesklaidumų nesugebėjo užtikrinti praktinio direktyvos taikymo užtikrinimo. Nors minėtoji direktyva dėl universaliųjų paslaugų turėjo būti įgyvendinta Lietuvoje iki 2004 m. gegužės 1 d., o pati pažeidimo procedūra ir bylos svarstymas teisme tęsiasi nuo 2006 m. birželio, Lietuva kol kas tinkamai reaguoti į pažeidimą nesugebėjo (Komisijos manymu). Šiam atvejui galima palyginti Latvijos ir Maltos patirtį – jos Komisijai pranešus apie sprendimą kreiptis į Teisingumo Teismą, sugebėjo greitai sureaguoti ir bylos teismo taip ir nepasiekė.

Antruoju atveju, kai 2007 m. spalio 17 d. Europos Komisija nusprendė kreiptis į Teisingumo Teismą dėl to, kad, jos nuomone, pažeisdama *acquis* reikalavimus, Lietuva leido teikti į rinką biogenerinį vaistą, situacija yra komplikuočiau (pažeidimas Nr. 2006/4895, labiau žinomas kaip pažeidimas dėl „Grasalva“ vaistų). Pirmiausia, ši byla tiesiogiai susijusi su Lietuvos nacionalinio gamintojo interesų apsauga. Antra, ginčą ypač komplikuoja sudėtinga teisinė aplinka, kuri susijusi tiek su Stojimo sutarties ir jos tam tikrų priedų aiškinimu, tiek su teisės aktų, priimtų nuo Stojimo sutarties pasirašymo ir jos įsigaliojimo, taikymu naujosioms valstybėms narėms. Pagaliau šioje byloje galime pastebėti ir administracinio mechanizmo krizę, kai dėl to paties pažeidimo Sveikatos apsaugos ministerija, Lietuvos Respublikos Vyriausybė ir Valstybinė vaistų kontrolės tarnyba užėmė

---

¹³² 24th ANNUAL REPORT FROM THE COMMISSION ON MONITORING THE APPLICATION OF COMMUNITY LAW 2006: <http://ec.europa.eu/community_law/infringements/pdf/sec_2007_0976_1_en.pdf> ir D. Kriaučiūnas, Europos Sąjungos teisės įgyvendinimas ir taikymas Lietuvoje ISSN 1392-1681, Politologija, 2007/4 (48): <<http://www.leidykla.eu/fileadmin/Politologija/48/133-164.pdf>>

¹³³ ETT sprendimas byloje C-274/07, *Komisija v. Lietuva*, <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2007:183:0024:0024:EN:PDF>> [žiūrėta 2008-kovo 20 d.]

skirtingas pozicijas. Visos šios aplinkybės bylą daro itin sudėtingą ir todėl reikėtų pritarti Vyriausybės požiūriui sulaukti šio ginčo sprendimo pabaigos Teisingumo Teisme.

Apie 40 proc. visų 2004–2007 metais padarytų pažeidimų (2004 metais pažeidimai, padaryti dėl įstojimo į ES dieną nevykdytų įsipareigojimų, sudarė 75 proc. visų tais metais padarytų pažeidimų, 2005 metais – 71 proc., 2006 metais – 34 proc., ir 2007 metų lapkritį – 20 proc.), dėl kurių Komisija inicijavo pažeidimų procedūrą pagal EB Sutarties 226 straipsnį, buvo dėl tų įsipareigojimų, kurie turėjo būti įvykdyti iki narystės ES dienos. Tiesa, kiekvienais metais jų dalis bendrame pažeidimų kiekyje mažėja, tačiau akivaizdu, kad jie taip pat turi padarinių Lietuvos administraciniam gebėjimams prisiimti ir, svarbiausia, tinkamai įgyvendinti naujus įsipareigojimus. Valstybės tarnyba, užuot nukreipusi pastangas į ateitį, turi taisyti nuo ankstesnių laikų likusias spragas. Kita vertus, į šį faktą galima pažvelgti ir kitaip: jei didesnę dalį pažeidimų sudaro ankstesnių įsipareigojimų nevykdymas ir jis tolygiai mažėja, tai ateityje visa ši patirtis galėtų būti pritaikyta mažesniai kiekiui naujųjų pažeidimų išvengti arba juos likviduoti.¹³⁴

2007 m. liepos 13 d. Lietuvos Respublika pateikė ieškinį Europos Bendrijų pirmosios instancijos teisme (byla *Lietuva prieš Komisiją*¹³⁵) Europos Bendrijų Komisijai dėl 2007 m. gegužės 4 d.. Komisijos sprendimo *K(2007)1979* galutinis (dėl žemės ūkio produktų, išskyrus cukrų, perteklinių atsargų nustatymo ir dėl jų pašalinimo), pripažinimo negaliojančiu arba, alternatyviai, negaliojančiu ta apimtimi, kiek jis skirtas Lietuvos Respublikai.

Ginčijamu sprendimu Komisija, įgyvendindama Stojimo akto nuostatas, skirtas užtikrinti, kad prieš stojimą į Europos Sąjungą naujosiose valstybėse narėse nebūtų kaupiamos didesnės nei įprasta žemės ūkio produktų atsargos, apskaičiavo naujosiose valstybėse narėse stojimo metu buvusius nustatytų maisto produktų kiekius ir, nusprendusi, kad tam tikrų produktų naujosiose valstybėse buvo sukauptas perteklius, skyrė baudas aštuonioms naujosioms valstybėms narėms, susijusias su tariamai perteklinių atsargų pašalinimu. Lietuvos Respublika įsitikinusi, kad Ginčijamas sprendimas yra neteisėtas, ir todėl ieškiniu prašo Pirmosios instancijos teismo pripažinti jį negaliojančiu. Ši Komisijos sprendimą Teismui taip pat apskundė Lenkija, Čekija bei Slovakija.¹³⁶

Taigi galima teigti, kad netolimoje ateityje bylų prieš Lietuvą praktika daugės, todėl valstybės institucijoms būtina sekti ir domėtis EB teismų sistemos jurisprudencija, kadangi nėra žinoma, kada gali tecti pareikšti savo poziciją atitinkamu klausimu ypač toms

¹³⁴ D. Kriauciūnas, Europos Sąjungos teisės įgyvendinimas ir taikymas Lietuvoje ISSN 1392-1681, Politologija, 2007/4 (48): <<http://www.leidykla.eu/fileadmin/Politologija/48/133-164.pdf>>

¹³⁵ Byla T-262/07 2007 m. liepos 13 d. pareikštas ieškinytis byloje *Lietuva prieš Komisiją*: <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2007:211:0053:0054:LT:PDF>> [žiūrėta 2008 kovo 20d.]

¹³⁶ Byla T-262/07 *Lietuva prieš Komisiją*, informacinis pranešimas <<http://www.etd.lt/index.php?-1046704186>> – [žiūrėta 2008 kovo 20 d.]

institucijoms, kurios betarpiškai susijusios su Europos Sąjungos teisės taikymu. Kasdieninėje veikloje valstybės institucijos turi stengtis tinkamai įgyvendinti ES teisę, kadangi pažeidimų atvejais grės atsakomybė. Beje pažymima, kad nagrinėjant atskirus pažeidimus daugumą jų būtų galima išvengti, jei valstybės institucijos veiktų atidžiau, ir stengtųsi laiku (tik gavus oficialųjį įspėjimą) jei tai įmanoma ištaisyti esamas spragas.

Beje kalbant apie galimus Lietuvos valstybės EB teisės pažeidimus įdomus sulaukti Lietuvos valstybės veiksmų kuomet teks vykdyti įsipareigojimą prisiimtą stojant į Europos sąjungą – tai Ignalinos AE uždarymas. Kol kas politikai eskaluoja ir populistiskai laikosi pozicijos dėl šios atominės elektrinės darbo pratesimo, tačiau Komisijos ir kitų aukštų ES pareigūnų pozicija gana aiški – Lietuva turi laikytis visų stojant prisiimtų įsipareigojimų. Taigi klausimas lieka atviras ar Lietuva laikysis įsipareigojimų ar sulauksime gana „skambios“ bylos prieš Lietuvą.

2. Teisminių procedūrų problematika

2004 m. gegužės 1d. Lietuvai tapus visateise Europos Sąjungos nare bei pripažinus EB teisės, įskaitant ir ETT jurisprudencijoje suformuluotus principus, viršenybę prieš Lietuvos Respublikos teisės aktus bei tiesioginį EB teisės nuostatų taikymą, jai tapo aktualios ir valstybės atsakomybės principo taikymo teorinės ir praktinės problemos.

Köbler sprendime ETT įpareigojo valstybes nares savo teisinėje sistemoje nustatyti, koks nacionalinis teismas yra kompetentingas nagrinėti žalos atlyginimo už Europos Bendrijos teisės pažeidimus, padarytus nacionalinio teismo, kurio sprendimai negali būti apskūsti, klausimą. Vokietijoje nagrinėjama problema yra iš dalies išspręsta, kadangi šioje valstybėje asmuo turi teisę pateikti skundą Konstituciniam Teismui dėl teismo, kurio sprendimas nėra skundžiamas, padaryto EB teisės pažeidimo. Ši teisė kyla iš Vokietijos Pagrindinio įstatymo 101 str. įtvirtintos „teisės į įstatymų nustatytą teisėją“. Vokietijos Konstitucinis Teismas yra pasisakęs, kad Europos Bendrijų Teisingumo Teismas patenka į „teisėto teisėjo“ sąvoką, todėl Vokietijos Teismas turi nagrinėti skundus dėl nacionalinio teismo neįvykdytos pareigos kreiptis prejudicinio sprendimo. Valstybės narės turi turėti veiksmingą mechanizmą, leidžiantį kompetentingame teisme išspręsti žalos atlyginimo klausimą. Nors Lietuvos teisės sistemoje nėra specialios teisės normos, reguliuojančios valstybės atsakomybę už EB teisės pažeidimus, padarytus nacionalinio teismo, kurio sprendimai negali būti apskūsti, klausimą, reikia paanalizuoti nacionalinės teisės normas, reglamentuojančias valstybės atsakomybę. Kadangi problematiškiausias yra teismo ar teisėju

padarytos žalos atlyginimo klausimas, toliau analizuojamos šiuo atžvilgiu valstybės atsakomybę įtvirtinančios nuostatos.¹³⁷

Pagal Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.272 str. 2 dalį žalą, atsiradusią dėl neteisėtų teisėjo ar teismo veiksmų nagrinėjant civilinę bylą, atlygina valstybė visiškai, jeigu žala atsirado dėl teisėjo ar kito teismo pareigūno kaltės. Galima teigti, kad šiame straipsnyje įtvirtinta privaloma kaltės sąlyga neatitinka ETT jurisprudencijoje nustatyto reikalavimo, jog žalos ar nuostolių atlyginimas negali būti priklausomas nuo valstybės institucijos, kuri pažeidė Europos Bendrijos teisę, kaltės (tyčios, neatsargumo). Siekdamas tinkamai išspręsti valstybės atsakomybės klausimą, nacionalinis teismas gali atsižvelgti į kaltę tik sprenddamas dėl EB teisės pažeidimo rimtumo. Todėl manytina, kad Civilinio kodekso nuostatos, nustatančios, kad asmens patirta žala gali būti atlyginama tik jei yra įrodyta teisėjo ar pareigūno kaltė, pernelyg nepagrįstai riboja privataus asmens teisminę gynybą, palyginti su ETT nustatytais taisyklėmis. Tačiau tai, kad įstatymų leidėjas neįvykdė jam tenkančios pareigos pagal EB teisę reglamentuoti nacionalinėje teisėje nagrinėjamą valstybės atsakomybę už žalą, neturėtų būti kliūtimi nagrinėti privataus asmens pateiktą ieškinį dėl žalos atlyginimo. ETT savo jurisprudencijoje yra pažymėjęs, kad *”su Bendrijos teisės pagrindą sudarančiais esminiais reikalavimais yra nesuderinama bet kokia nacionalinės teisės nuostata ar bet kokia teisės aktu, administracinė ar teisminė praktika, kuri susilpnintų Bendrijos teisės veiksmingumą ir neleistų įgaliotam ją taikyti teismui daryti viską, kas būtina tam, jog nebūtų taikomos nacionalinės teisės aktu nuostatos, galinčios sudaryti kliūtį visapusiškam Bendrijos teisės normų veiksmingumui”*.¹³⁸ Be to, atsižvelgiant į EB sutart. 10 str. (ex 5) įtvirtintą bendradarbiavimo principą, *„valstybių narių teismai turi užtikrinti privačių asmenų teisinę apsaugą, kurią jiems suteikia EB teisės tiesioginis galiojimas“*.¹³⁹

Manytina, kad iškilus klausimui dėl asmeniui padarytos žalos teismo, kurios sprendimai negali būti apskūsti, sprendimu, nukentėjęs asmuo turi teisę kreiptis į Pirmosios instancijos teismą, pateikdamas ieškinį prieš Lietuvos Respubliką. Tada teismas, nagrinėdamas žalos atlyginimo klausimą, turėtų remtis EB teisės viršenybės, veiksmingumo, teisinio tikrumo, proporcingumo, kitais principais ir patikrinti, ar konkrečiu atveju tenkinamos ETT nustatytos valstybės atsakomybės sąlygos. Iškilus tam tikram EB teisės aiškinimo klausimui, nacionalinis teismas galėtų kreiptis į ETT prejudicinio sprendimo.

¹³⁷ A. Samuilytė, Valstybės atsakomybė: išbandymas Europos Bendrijos teise, Justitia. Nr. 4 (62) 2006m. psl.61

¹³⁸ ETT sprendimas byloje C- C-46/93 ir C-48/93, Brasserie du Pêcheur/Factortame

¹³⁹ ETT sprendimas byloje C 158/80, Rewe-Handelsgesellschaft

Manytina, kad šiuo metu, nesant specialaus reguliavimo, taip būtų užtikrintas visapusiškas EB teisės nuostatų galiojimas bei asmens teisių gynimas.¹⁴⁰

Taigi, nacionalinėmis nuostatomis, nors ir preciziškai neišreikštomis atskira tvarka valstybių narių vidaus teisėje, tačiau galima ginti savo teises už EB teisės pažeidimus prieš valstybę. Prieš pradėdant procesą reikia įvertinti visas bylos aplinkybes valstybės atsakomybės pagal EB teisę aspektu. Peržvelgti probleminius klausimus ir jei tenkinami ETT nustatyti valstybės atsakomybės kriterijai, galima bandyti ginti savo teises prieš valstybę. Aišku tai palyginus ganėtinai ilgas procesas, trunkantis apytikriai nuo 2-5 metų, tačiau praktika rodo, kad šiuo institutu yra naudojama.

---

¹⁴⁰ A. Samuilytė, Valstybės atsakomybė: išbandymas Europos Bendrijos teise, Justitia. Nr. 4 (62) 2006m. psl.62

I Š V A D O S

1. Europos Sąjungos sistema šiandieninėje Bendrijoje įtakoja ne tik valstybių narių, kaip tarptautinių subjektų, bendradarbiavimą su EB ir atskirų valstybių narių institucijomis, bet ir paveikia juridinio ir fizinio asmens gyvenimą. Europos Teisingumo Teismas siekdamas EB teisės veiksmingumo efektyviai užtikrinant EB teisės subjektų interesus, asmenų veiksmų laisvę ir garantijas, būtinas siekiant pasinaudoti Bendrijų teikiamomis „gėrybėmis“, savo jurisprudencijoje metams bėgant įtvirtino valstybės atsakomybės institutą, kylantį valstybėms narėms pažeidžiant EB teisę. ETT palaipsniui formavo ir detaliau aiškino teisinio mechanizmo instrumentus, kuriais Komisija, valstybės narė, privatus asmenys galėtų remtis esant ginčui, susijusiam su EB teisės veikimu ar taikymu, kuomet atitinkamu valstybės veikimu ar neveikimu yra pažeidžiama EB teisė. Aiškindamas Sutartį ETT tiesiogiai ir netiesiogiai įvardija tokius pagrindus, kurie suteikia valstybės atsakomybės principui konstitucinio principo statusą:

- EB sutarties „dvasia“ (EB sutarties. 2 str.),
- Valstybių narių įsipareigojimas atlyginti žalą taip pat remiasi **EB sutart. 10 str. (ex 5)**, pagal kurią valstybės narės turi imtis visų tinkamų bendrų ir specialiųjų priemonių savo įsipareigojimams pagal Bendrijos teisę įvykdyti. Šiems įsipareigojimams taip pat priskiriama pareiga pašalinti neteisėtus Bendrijos teisės pažeidimo padarinius,
- Teisės viršenybės principas vienodai *įpareigoja ir valstybę, ir kitus teisės subjektus savo veikloje vadovautis teise, todėl pažeidę šią pareigą visi teisės subjektai privalo pašalinti dėl to kilusius neigiamus padarinius*. Šį principą, ETT išaiškino remdamasis **EB sutarties 288 str. (ex 215)**, numatančiu Bendrijos nesutartinės atsakomybės galimybe. Ši nuostata taip pat išreiškia viešųjų institucijų pareigą atlyginti žalą, atsiradusią vykdant pareigas. ETT konstatavo, kad *valstybės atsakomybės principas turi sutartinį pagrindą*.

Taigi valstybei tapus Europos Sąjungos nare ir pripažinus Europos Bendrijų *aquis communautaire*, ji privalo laikytis EB teisės reikalavimų tinkamai įgyvendinama ir taikydama Sutarties nuostatas tiek prieš Bendriją, tiek prieš asmenis.

2. Vykdamas EB teisės „priežiūrą“ Komisijos ieškiniai teikiami tiesiogiai ETT arba pagal jurisdikciją – Pirmosios instancijos teismui (PIT). EB sutarties 226 str. suteikia Komisijai išimtinę teisę pradėti teisines procedūras prieš valstybę, kuri jos nuomone pažeidė EB teisę. Komisija, būdama Sutarties „sergėtoja“ turi pakankamai svertų imtis atitinkamų veiksmų prieš valstybę pažeidėją. Nors anksčiau ši procedūra kartais labai užtrukdavo, tačiau

konsoliduojant ir vis tobulinant EB teisę yra pasiekiamas efektyvesnis valstybės atsakomybės klausimo iškėlimas į viešumą – aišku, jei valstybė savo iniciatyva, Komisijai vykdant „diplomatines“ procedūras (pranešimas, pagrįstos nuomonės pareiškimas), nesiima priemonių išgyvendinti EB teisės pažeidimus, taip išvengiant galimų atsakomybės taikymo padarinių. Todėl valstybinėms institucijoms yra siūlytina imtis veiksmų ištaisant EB teisės pažeidimus, kol pažeidimo procedūra dar nepasiekia Europos Teisingumo teismo.

3. EB teisės pažeidimus darančioms valstybėms vis sunkiau pavyksta išvengti atsakomybės. Teisminė praktika ir EB teisės vystimasis tik patvirtina, kad pažeidimus darančioms valstybėms yra ir bus dar sunkiau išvengti atgrasančių sankcijų taikymo, kadangi siekiant užtikrinti pakankamai efektyvų ir svarbiausia veiksmingą teisinį procesą už EB teisės pažeidimus, ir norint, kad valstybės narės nė nemėgintų vadovaujantis nacionaliniais ar kokiais kitais interesais pažeidinėti Bendrijos teisę, turi egzistuoti pakankamai griežtos baudos, kurios ne tik atlygintų Bendrijai padarytą žalą, bet ir drausmintų valstybes nuo pakartotinių pažeidimų.

4. EB teisinis reglamentavimas turėtų efektyviai užtikrinti kiekvieno asmens veiksmų laisvę ir garantijas, būtinas siekiant naudotis Bendrijų teikiamomis „gėrybėmis“. Nors EB sutartyje nėra nė vienos aiškios nuostatos, reglamentuojančios privačių asmenų teisę kreiptis į teismą su ieškiniu prieš valstybę, tačiau tai nėra pagrindas valstybėms likti nenubaustoms už EB teisės pažeidimus, todėl būtina atidžiai išanalizuoti ETT jurisprudenciją, kadangi tik kompleksiška valstybės atsakomybės instituto analizė leidžia atskleisti teisių gynimo prieš valstybę problematiką.

5. *Francovich* byloje Teismas atvėrė galimybę privačiam asmeniui reikalauti nuostolių atlyginimo iš valstybės ir pirma kartą suteikė privačiam asmeniui teisę imtis gynybos priemonių prieš valstybę, kurios veiksmai įtakojo EB teisės pažeidimą. Vėlesni sprendimai – *Brasserie*, *Factortame*, *British Telecommunication*, *Dilenkofer*, *Köbler* nagrinėjo papildomas sąlygas, būtinas valstybės atsakomybės kilimui bei bandė aiškinti, kaip privatūs asmenys galėtų ginti pažeistas teises ir reikalauti nuostolių atlyginimo nacionaliniu lygiu. ETT visą laiką stengiasi kuo išsamiau analizuoti ir pateikti tinkamus teismo mechanizmo instrumentus, kuriais asmenys galėtų remtis esant ginčui prieš valstybę, todėl Teismo jurisprudencijos raida „nestovi vietoje“ ir laikui bėgant yra galimi atsakomybės instituto tobulinimai.

6. *Köbler ir Traghetti* bylose buvo iškeltas klausimas dėl nacionalinių teismų atsakomybės už EB teisės pažeidimus, taip išvystant principą, kad valstybės atsakomybė kyla ir valstybės narės atitinkamos valstybinės valdžios - įstatymų leidžiamosios, vykdomosios, teisminės ar privataus sektoriaus institucijoms, kurios vykdo valstybinės valdžios funkcijas.

Netgi paskutinės (aukščiausios) instancijos teismai, kuriems po šių sprendimų netgi „atsirado“ pareiga kreiptis į ETT iškilus klausimui, gali būti „patraukti atsakomybėn“ už pažeistą EB teisę. Manau, kad šiomis bylomis dar kartą buvo patvirtinta, kad valstybių narių nacionaliniai teismai įsiliejo į Europos Bendrijų teismų sistemą. Priimdami sprendimus, kurie įeina į EB kompetenciją, teismai turi vadovautis ir remtis Bendrijos *aquis communautaire*. Nacionalinio teismo pareiga taip pat vadovautis ir EB teise efektyvina Europos Sąjungos piliečių teisių gynybą ir jų interesų apsaugą.

7. Kitaip negu tais atvejais, kai pažeidimas daromas dėl tam tikro politinio sprendimo, kuriuo siekiama bent laikinai ar tariamai apsaugoti nacionalinius interesus, ES teisės neįgyvendinimas, kuriuo pažeidžiami nacionalinių subjektų interesai ir teisės, yra nepateisinamas. Kalbant apie EB teisės taikymą, kyla klausimas, ko vertos tokios teisės, jei jų neįmanoma arba jas labai sunku apginti nacionaliniuose teismuose? Asmenys yra suinteresuoti, kad ES suteikiamos teisės būtų visiškai užtikrintos, jie galėtų jomis remtis. Kai teismai netaiko ištisos EB teisės sistemos savo nagrinėjamose bylose, tai susilpnėja teisių apsauga ir šias teises suteikiančių Bendrijos teisės normų veiksmingumas, jei privatūs asmenys negali tam tikromis sąlygomis gauti žalos, padarytos nacionalinio paskutinėje instancijoje sprendžiančio teismo sprendimu., kuriuo pažeista Bendrijos teisė, atlyginimo. EB tikslas asmens teisių apsaugoje turėtų būti, kaip įmanoma tiksliau detalizuoti asmenų teisių apsaugą, ETT išaiškinti visas galimas naudoti priemones ir sąlygas atsakomybei kilti, o nacionalinėms institucijoms kuo geriau įgyvendinti ir taikyti EB.

8. Valstybės atsakomybės už EB teisės pažeidimus egzistavimas atima iš nacionalinių valdžios organų galimybę riboti asmenų teises ir laisves, kurios įtvirtintos EB teisės. O jeigu visgi valstybė pažeidžia ar nevykdo savo įsipareigojimų pagal EB sutartis, tuomet asmenys turi turėti teisę tokius veiksmus apskusti nacionalinėms teisminėms instancijoms bei reikalauti nuostolių atlyginimo už neteisėtus veiksmus ar neveikimą – privalo egzistuoti nacionalinis EB teisių teisminis gynimo būdas. Siektina, kad nacionalinėje teisėje įtvirtintomis normomis būtų galima efektyviai, o svarbiausia veiksmingai naudotis ginant savo interesus prieš valstybę dėl EB teisės pažeidimų.

9. Taigi galima teigti, kad netolimoje ateityje bylų prieš Lietuvą praktika daugės, todėl asmenims norintiems efektyviai ginti savo teises EB, būtina sekti ir domėtis EB teismų jurisprudencija. Valstybės institucijos, kurios betarpiškai susijusios su Europos Sąjungos teisės taikymu savo kasdieninėje veikloje turi tinkamai įgyvendinti ES teisę, kadangi pažeidimų atvejais grės atsakomybė pačiai valstybei, nes jos institucijos yra sudedamoji viešosios valdžios dalis. Beje pažymėtina, kad nagrinėjant atskirus pažeidimus daugumą jų

būtų galima išvengti, jei valstybės institucijos veiktų atidžiau, ir stengtųsi laiku (tik gavus oficialųjį įspėjimą) jei tai įmanoma ištaisyti esamas spragas.

10. Režiumuojant darbo problematiką galima teigti, kad valstybės atsakomybės pagal EB teisę institutas yra kompleksinis. Institutas apima tokias prigimtines teisės sritis, kaip subjekto teisių ir laisvių apsaugą, EB teismų ir nacionalinių teismų kompetencijos santykį, inkorporuojant nacionalinius teismus į EB teismų sistemą, teismų kompetencijos taikant EB teisę problema, todėl manyčiau, kad tobulinant valstybės atsakomybės institutą, turėtų būti ypatingai atkreiptas dėmesys į pastarąsias problemas per asmenų teisių gynimo prieš valstybę tiesioginį reglamentavimą EB pirminėje teisėje.

SUMMARY

Problematic aspects of State Liability under European Community Law

The shortcomings of the principles of direct and indirect effects, particularly in the context of enforcement of Directives, as outlined above, led the Court to develop a third and separate principle in Francovich, the principle of State liability. The Court held that where, as here, a State had failed to implement an EC Directive it would be obliged to compensate individuals for damage suffered as a result of its failure to implement the Directive if certain conditions were satisfied. That is, where:

- The directive involved rights conferred on individuals,
- The content of those rights could be identified on the basis of the provisions of the Directive, and
- There was a causal link between the State's failure and the damage suffered by the persons affected.

The Court's reasoning was based on member States obligations to implement Directives under Article 249 (ex 189) and their general obligation under Article 10 (ex 5) of the EC Treaty to „take all appropriate measures... to ensure fulfilment of“ their obligations under Community law.

Questions were referred to Court of Justice for interpretation in *Braserie/Factortame*:

a) the principle of State liability should not be confined to failure to implement EC Directives: it should attach to other failures to comply with Community law, including legislative failures.

b) A remedy under Francovich should be available whether or not there were other means by which Community rights might be enforced, that is, on the principles of direct or indirect effects.

c) As regards the conditions for liability, apart from the three conditions laid down in Francovich, the principles of State liability should be brought into line with the principles governing the Community's non-contractual liability under Article 288 (ex 215). A State should only be liable for „manifest and serious breaches“ the content of the obligation breached must be clear and precise in every respect, or the NATIONAL authority's interpretation „manifestly wrong“. If the provision allegedly breached is not in itself clear and precise, the Court's case law must have provided sufficient clarification as regards its meaning and scope in identical or similar situations. If these conditions are fulfilled there is

no need to add a further criterion of fault in the subjective sense, requiring actual knowledge or a deliberate breach of EC law

. The obligation to make reparation constitutes a fundamental principle of Community law, which is as fundamental as that of the primacy of Community law or direct effect. Like those two principles, the obligation on the State to make good the loss or damage caused to individuals by breach of Community law helps to ensure the full effectiveness of Community law through effective judicial protection of the rights which individuals derive from the Community legal order. Indeed, the principle of State liability constitutes the necessary extension of the general principle of effective judicial protection or of the right to challenge a measure before the courts-, whose importance has been regularly underlined by the Court and whose scope has been constantly extended through its case-law. The acknowledgement of State liability seems to be the corollary of the mission – of the utmost importance – conferred on the supreme courts in the direct, immediate and effective protection of the rights which individuals derive from Community law.

Usually the European Commission, the Court of Justice distinguish three types of infringement cases: non communications, non conformity and incorrect application. The predominant political context of the implementation has changed to exclusively legal context after the accession of Lithuania to the European Union. Since that time the European Commission has started supervision of the proper implementation and application of EU law in Lithuania with full effect of its powers provided in Articles 226 and 228 of the EC Treaty. Starting from 1 May 2004 and until December 2007 Lithuania experienced all stages of procedures under the Article 226 of the EC Treaty, totally counting 110 infringements when Lithuania was allegedly or correctly accused for not fulfilment of its commitments. The first decision to refer. Case to the Court was adopted on the 21 of March, 2007.

SANTRAUKA

Valstybės atsakomybės pagal EB teisę problematika

EB teisės aktų tiesioginio ir netiesioginio veikimo principo taikymo trūkumai, ypač Direktyvų įgyvendinimo kontekste, peržvelgiant praktiką, leido ETT išvystyti trečiąjį ir atskirą principą *Francovich* byloje - valstybės atsakomybės principą. Teismas laikė, kad jei valstybė nepajėgė įgyvendinti Europos Bendrijos Direktyvos, tai ji privalo asmeniui atlyginti žalą, jei jie nukentėjo dėl valstybės nesugebėjimo įgyvendinti Direktyvos ir jei yra tenkinamos atitinkamos sąlygos. Tai yra, kur:

- Direktyva apibrėžia teises, suteiktas asmenims,
- tų teisių turinys Direktyvoje turi būti aiškiai apibrėžtas, ir
- turi būti priežastinis ryšys tarp valstybės padaryto pažeidimo ir asmenų patirtos žalos.

Teismo aiškinimas buvo pagrįstas valstybių narių įsipareigojimu įgyvendinti Direktyvas pagal EB Sutarties 249 str. (ex 189) ir bendrą įsipareigojimą pagal EB Sutarties 10 str. (ex 5) „įmatis visų reikiamų priemonių..., kad garantuotų vykdymą“ įsipareigojimų pagal Bendrijos teisę.

Klausimai kurie buvo nagrinėjami Teismo nagrinėjant *Braserie/Factortame* bylas:

a) valstybės atsakomybės principas neturi būti apribotas nepasisekimu įgyvendinti Europos Bendrijos Direktyvas: turi būti įtraukti ir kiti Bendrijos teisės pažeidimai, apimant nesėkmes ir įgyvendinant normas

b) Žalos atlyginimas, pagal *Francovich* sampratą, turi būti įmanomas-efektyvus, nepriklausomai nuo priemonių, pagal kurias Bendrijos teisės galėtų būti užtikrintos, tai yra viena iš tiesioginio ar netiesioginio veikimo principo sąlygų.

c) Apžvelgiant atsakomybės sąlygas, išskyrus tris sąlygas, minimas *Francovich* byloje, valstybinės atsakomybės principai turi būti sugretinti su principais, apibrėžiančiais Bendrijos nesutartinę atsakomybę pagal EB sutarties 288 str. (ex 215). Valstybė turi būti atsakinga tik už „aiškų ir rimtą pažeidimą“ ir pažeidžiamas įsipareigojimas turi būti aiškus ir tikslus visais atvejais, ir net Nacionalinei valdžiai įgyvendinant normas „aiškiai neteisingai“. Jei tariamai sulaužyta sąlyga nėra savarankiškai aiški ir tiksli, Teismo jurisprudencija pažymi pakankamai paaiškinimų dėl pažeidimo reikšmės ir apimties identiškose ar panašiose situacijose. Jei minimos sąlygos yra pakankamos, tai nebūtina pridėti papildomų klaidos kriterijų, tereikia aktualios informacijos arba EB teisės pažeidimo.

Įsipareigojimas atlyginti žalą yra fundamentalus Bendrijos teisės principas, kuris yra taip svarbus, kaip Bendrijos teisės viršenybės ar tiesioginio veikimo principai. Kaip ir šie du

principai, taip ir valstybei tenkantis įsipareigojimas atlyginti asmenims EB teisės pažeidimu padarytą žalą, padeda garantuoti pakankamai efektyvų Bendrijos teisių efektyvią teisminę apsaugą pagal EB teisę. Pažymėtina, kad valstybės atsakomybės principas papildo bendrą principų sistemą - efektyvios teisminės apsaugos ar teisės apskūsti net nacionalinius teismus – šių principų svarbumas būdavo reguliariai pabraukiamas Teismo ir jų apimtis būdavo pastoviai plečiama ETT precedentinės teisės pagalba. Valstybinės atsakomybės pripažinimas yra labai svarbus tuo, kad tiesiogiai pripažįstamas net nacionalinių Aukščiausių Teismų, tiesioginiai ir efektyviai apsaugant asmenų teises, kurias jie įgyja pagal EB teisę..

Dažniausiai Europos Komisija, Teisingumo Teismas išskiria tris pažeidimų bylų tipus: nepranešimo, neatitikimo ir neteisingo taikymo. Dominuojantis įgyvendinimo politinio konteksto sritis pasikeitė į išimtinai teisės sritį po Lietuvos stojimo į Europos Sąjungą. Nuo šio momento Europos Komisija pradėjo visapusišką priežiūrą dėl tinkamo EB teisės įgyvendinimo ir taikymo Lietuvoje pagal Europos Bendrijos Sutarties 226 ir 228 str.. Pradedant 2004 m. gegužės 1 d. ir iki 2007 m. gruodžio, Lietuvoje buvo taikomos visos procedūrinės stadijos pagal EB Sutarties 226 str., skaičiuojami - 110 pažeidimų, kai Lietuva buvo tariamai ar teisingai apkaltinta dėl jos įsipareigojimų neįvykdymo. Pirmas minimas sprendimas - Byla buvo priimta Teismo - 2007 m. kovo 21-ąją.

LITERATŪROS SĄRAŠAS:

1. Teisės aktai

1. Tarptautinės sutartys

- 1) Europos Bendrijų steigimo sutartis (suvestinė redakcija) 2006 m. gruodžio 29 d. *Oficialusis leidinys C 321E/1*
- 2) Europos Sąjungos sutartis (suvestinė redakcija) 2006 m. gruodžio 29 d. *Oficialusis leidinys C 321E/1*
- 3) Stojimo į Europos Sąjungą sutartis, Valstybės žinios, 2004-01-02, Nr.1

2. Europos Sąjungos teisės aktai (naudota prieiga per internetą www.eurlex.eu)

- 1) 1975 m. gruodžio 8 d. Tarybos Direktyva dėl maudyklų kokybės (76/160/EEB): *Oficialusis leidinys, L 031, 05/02/1976*
- 2) 1980 m. spalio 20 d. Tarybos Direktyva dėl valstybių narių įstatymų, susijusių su darbuotojų apsauga jų darbdaviui tapus nemokiam, suderinimo (80/987/EEB) - *Oficialusis leidinys, L 283/23, 28/10/1980*

3. Lietuvos Respublikos teisės aktai

- 1) Civilinis kodeksas, Valstybės žinios 2000, Nr. [74-2262](#)

II. Specialioji literatūra

1. Pranas Kūris ir Mykolas Požarskas, Tarptautinės teisės apybraižos, Vilnius, Mintis, 1985m
2. R. Drakšas, R. Valutytė, Valstybės atsakomybės pagal privataus asmens ieškinį principo samprata ir įgyvendinimo sąlygos, *Justitia*, 2007 m. Nr. 2 (64)
3. Allan Tatham „Europos sąjungos teisė“. Vilnius. Eugrimas. 1999
4. John Tillotson Ba(Wotm). „European Community Law text, cases and materials“ second edition. Cavendish publishing limited. 1996.
5. S. Prechal. „Directives in EC Law, 2nd ed. Oxford University Press, 2006
6. Walter Cairns. „Europos Sąjungos teisės įvadas“. Vilnius. Eugrimas,1999.
7. Europos sąjungos teise , Eugrimas , (Routelage-Cavendish) Vilnius,2007
8. Europos sąjungos teisės seminarų medžiaga,Lietuvos administracinių teismų mokymo programos sukūrimas ir įgyvendinimas/ 2004 m. Phare dvynių projekto nr. LT2002/IB/JH/05 - Teisinės Informacijos centras, Vilnius 2004
9. Tridimas T., The General Principles of EC Law, Oxford: Oxford University Press, 1999.
10. Rochere J.D., Member State Liability for Infringement of European Community Law. Tulane European & Civil Law Forum, 1996, vol. 11, No. 1.
11. Deards E., Hargreaves S., European Union Law. New York: Oxford University Press, 2004.
12. J.Steiner, From Direct Effects to Francovich: Shifting Means of Enforcement of Community Law// *European Law Review*. 1993, vol. 18, No 1, p. 3-22
13. Mancini G.F., Keeling D.T. Democracy and the European Court of Justice// *The Modern Law Review*. 1994, vol 57
14. Caranta R., Governmental Liability after Francovich// *Cambridge Law Journal*. 1993, vol. 52
15. Isabelle Pingel et Dominique Rosenberg, Les sanctions contre les Etats en Droit communautaire, Editions A. PEDONE, Paris, 2006.

16. A. Samuilytė, Valstybės atsakomybė: išbandymas Europos Bendrijos teise, Justitia. Nr. 4 (62) 2006 m
17. D. Žalimas, S. Žaltauskaitė-Žalimienė, Z. Petrauskas, J. Saladžius. „Tarptautinės organizacijos“. Vilnius. Justitia. 2001.
18. Lang. J. T. The duties on co-operation of NATIONAL authorities and courts under Article 10 E.C.:two more reflections// European Law Review. 2001, vol. 26, No. 1

III. Praktinė medžiaga

1. ETT sprendimas byloje C-6/90 and C9/90 Andrea Francovich and others, Danila Bonifaci and others vs Italian Republic:<<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:61990J0006:EN:HTML>> [žiūrėta 2007-rugsėjo 20 d.]
2. ETT sprendimas byloje C-294/83, Parti ecologiste “Les Verts” v. European Parliament, ECR 1339:<<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:61983J0294:EN:HTML>> [žiūrėta 2008-kovo-20 d.]
3. ETT sprendimas byloje C-41/74, Yvonne van Duyn v Home Office, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:61974J0041:EN:HTML> [žiūrėta 2008-kovo-2 d.]
4. ETT sprendimas byloje C-26/62 van Gend & Loos v Netherlands Inland Revenue Administration:<<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:61962J0026:EN:HTML>> [žiūrėta 2008-kovo-26 d.]
5. ETT sprendimas byloje C-219/06, Komisija v Liuksemburgą:<<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2006:165:0019:0020:EN:PDF>> [žiūrėta 2008-kovo 12 d.]
6. ETT sprendimas byloje C-387/97, Commission of the European Communities against the Hellenic Republic:<<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:61997J0387:EN:HTML>> [žiūrėta 2008 kovo 6d.]
7. ETT sprendimas byloje C-141/78, French Republic v United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland: <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:61978J0141:EN:HTML>> [žiūrėta 2008 kovo 6d.]
8. ETT sprendimas byloje C 6/60, Jean-E. Humblet v Belgian State, P 569:<<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:61960J0006:EN:HTML>> [žiūrėta 2007 rugsėjo 25 d.]
9. ETT sprendimas byloje C 158/80, Rewe-Handelsgesellschaft Nord mbH et Rewe-Markt Steffen v Hauptzollamt Kiel:<<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:61980J0158:EN:HTML>> [žiūrėta 2007 rugsėjo 25 d.]
10. ETT sprendimas byloje C-221/89 The Queen v Secretary of State for Transport, ex parte Factortame Ltd and others:<<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:61989J0221:EN:HTML>> [žiūrėta 2007 kovo 15d.]
11. ETT sprendimas byloje Case 22/87, Commission of the European Communities v Italian Republic:<<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:61987J0022:EN:HTML>> [žiūrėta 2007 kovo 21 d.]

12. ETT sprendimas byloje C-152/84, M. H. Marshall v Southampton and South-West Hampshire Area Health Authority (Teaching), P.723:<<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:61984J0152:EN:HTML>> [žiūrėta 2007-kovo 27 d.]
13. ETT sprendimas byloje C-70/83 Gerda Kloppenburg v Finanzamt Leer:<<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:61983J0070:EN:HTML>> [žiūrėta 2006 kovo 13 d.]
14. ETT sprendimas byloje C-8/81 Ursula Becker v Finanzamt Münster-Innenstadt:<<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:61981J0008:EN:HTML>> [žiūrėta 2006 kovo 13 d.]
15. ETT sprendimas byloje Case C-188/89, A. Foster and others v British Gas plc:<<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:61989J0188:EN:HTML>> [žiūrėta 2007 balandžio 2d.]
16. ETT sprendimas byloje C-152/84, M. H. Marshall v Southampton and South-West Hampshire Area Health Authority (Teaching);<<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:61984J0152:EN:HTML>> [žiūrėta 2008 vasario 26d.]
17. ETT sprendimas byloje C-222/84, Marguerite Johnston v Chief Constable of the Royal Ulster Constabulary: <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:61984J0222:EN:HTML>> [žiūrėta 2008 vasario 27d.]
18. ETT sprendimas byloje C-438/99, Maria Luisa Jiménez Melgar v Ayuntamiento de Los Barnios:<<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:61999J0438:EN:HTML>> [žiūrėta 2008 vasario 27d.]
19. ETT sprendimas byloje C-140/97, Walter Rechberger and Others v Republik Österreich.:<<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:61997J0140:EN:HTML>> [žiūrėta 2008 kovo 1d.]
20. ETT sprendimas byloje C-150/99, Stockholm Lindöpark AB v Svenska staten (Swedish State):<<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:61999J0150:EN:HTML>> [žiūrėta 2008 kovo 1d.]
21. ETT sprendimas bylose C- C-46/93 ir C-48/93, Brasserie du Pêcheur SA v Bundesrepublik Deutschland and The Queen v Secretary of State for Transport, ex parte: Factortame Ltd and others:<<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:61993J0046:EN:HTML>> [žiūrėta 2006 birželio 20d.]
22. ETT sprendimas byloje C-178/84, Commission of the European Communities v Federal Republic of Germany: <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:61984J0178:EN:HTML>> [žiūrėta 2006 birželio 20d.]
23. ETT sprendimas byloje C-46/93 ir C-48/93- Brasserie du Pêcheur SA v Bundesrepublik Deutschland and The Queen v Secretary of State for Transport, ex parte: Factortame Ltd and others:<<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:61993J0046:EN:HTML>> [žiūrėta 2008 vasario 25 d.]

24. ETT sprendimas byloje C-214/98 Commission v Greece:<<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:61997J0243:EN:HTML>>[žiūrėta 2007 sausio 23]
25. ETT sprendimas byloje C-188-190/94, Dillenkofer and others v Germany:<<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:61994J0178:EN:HTML#SM>>[žiūrėta 2006-vasario25]
26. ETT sprendimas byloje C-392/93, The Queen v H. M. Treasury, ex parte British Telecommunications plc:<<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:61993J0392:EN:HTML>>[žiūrėta 2008-sausio 15d.]
27. ETT sprendimas byloje C-283,291- 292/94 Denkavit International BV, VITIC Amsterdam BV and Voormeer BV v Bundesamt für Finanzen:<<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:61994J0283:EN:HTML>>[žiūrėta 2007 kovo 25]
28. ETT sprendimas byloje C-152/84, M. H. Marshall v Southampton and South-West Hampshire Area Health Authority (Teaching):<<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:61984J0152:EN:HTML>>[žiūrėta 2008 vasario 26d.]
29. ETT sprendimas byloje C-91/92, Paola Faccini Dori v Recreb Srl:<<http://europa.eu.int/eur-lex/lex/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:61992J0091:EN:HTML>>[žiūrėta 2008-vasario 26d.]
30. ETT sprendimas byloje C -106/89, Marleasing SA v La Comercial Internacional de Alimentacion SA:<<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:61989J0106:EN:HTML>>[žiūrėta 2007 kovo 30]
31. ETT sprendimas byloje C-106/77 Simmenthal v Amministrazione delle Finanze dello Stato, ECR 630, p.640:<<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:61977J0106:EN:HTML>>[žiūrėta 2008 vasario 20d.]
32. ETT sprendimas byloje Case 158/80, Rewe-Handelsgesellschaft Nord mbH et Rewe-Markt Steffen v Hauptzollamt Kiel ecr 1805 at 1838:<<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:61980J0158:EN:HTML>>[žiūrėta 2007 lapkričio 25]
33. ETT sprendimas byloje C-79/83, Dorit Harz v Deutsche Tradax GmbH, ecr ECR 1921-1941: <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:61983J0079:EN:HTML>>[žiūrėta 2007 lapkričio 25d.]
34. ETT sprendimas byloje C-222/86, Unectef v Georges Heylens and others, ECR 4097:<<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:61986J0222:EN:HTML>>[žiūrėta 2007lapkričio 28 d.]
35. ETT sprendimas byloje C-55/94, Reinhard Gebhard v Consiglio dell'Ordine degli Avvocati e Procuratori di Milano:<<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:61994J0055:EN:HTML>>[žiūrėta 2008-vasario 20d]
36. ETT sprendimas byloje C-407/98, *Abrahamsson ir Anderson v Fogelqvist*:<<http://curia.europa.eu/jurisp/cgi-bin/form.pl?lang=en&Submit=Rechercher&alldocs=alldocs&docj=docj&docop=docop&docor=docor&docjo=docjo&numaff=C->

- [407/98&datefs=&datefe=&nomusuel=&domaine=&mots=&resmax=100](#)>
[žiūrėta 2008 vasario 20d.]
37. ETT sprendimas byloje C-312/93, Peterbroeck, Van Campenhout & Cie SCS v Belgian State:<<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:61993J0312:EN:HTML>>[žiūrėta 2008 vasario 10d.]
  38. ETT sprendimas byloje C-208/90, Theresa Emmott v Minister for Social Welfare and Attorney General: <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:61990J0208:EN:HTML>>[žiūrėta 2008 vasario 15d.]
  39. ETT sprendimas byloje C-338/91, H. Steenhorst-Neerings v Bestuur van de Bedrijfsvereniging voor Detailhandel, Ambachten en Huisvrouwen.:<<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:61991J0338:EN:HTML>>[žiūrėta 2008vasario 15d.]
  40. ETT sprendimas byloje C-2/94, Denavit International BV v Kamer van Koophandel en Fabriken voor Midden-Gelderland:< <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:61994J0002:EN:HTML>>[žiūrėta 2008 vasario 18d.]
  41. ETT sprendimas byloje C-77/83, CILFIT and others and Lanificio di Gavardo SpA v Ministero della sanità:<<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:61983J0077:EN:HTML>>[žiūrėta 2008 kovo 22d.]
  42. ETT sprendimas byloje C-63/06 UAB Profisa:<[http://curia.europa.eu/jurisp/cgi-bin/form.pl?lang=LT&Submit=Rechercher\\$docrequire=alldocs&numaff=C-63/06&datefs=&datefe=&nomusuel=&domaine=&mots=&resmax=100](http://curia.europa.eu/jurisp/cgi-bin/form.pl?lang=LT&Submit=Rechercher$docrequire=alldocs&numaff=C-63/06&datefs=&datefe=&nomusuel=&domaine=&mots=&resmax=100)>[žiūrėta 2008 vasario 15d.]
  43. ETT sprendimas byloje C-224/01, Gerhard Köbler v Republik Österreich:<<http://curia.europa.eu/jurisp/cgi-bin/form.pl?lang=en&Submit=Rechercher&alldocs=alldocs&docj=docj&docop=docop&docor=docor&docjo=docjo&numaff=C-224/01&datefs=&datefe=&nomusuel=&domaine=&mots=&resmax=100>>[žiūrėta 2006 birželio 2d.]
  44. ETT sprendimas byloje C-173/03, Traghetti del Mediterraneo SpA v Repubblica Italiana:<<http://curia.europa.eu/jurisp/cgi-bin/form.pl?lang=en&Submit=Rechercher&alldocs=alldocs&docj=docj&docop=docop&docor=docor&docjo=docjo&numaff=C-173/03&datefs=&datefe=&nomusuel=&domaine=&mots=&resmax=100>>[žiūrėta 2008 vasario 20d.]
  45. ETT sprendimas byloje C-274/07, Komisija v Lietuva,<<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2007:183:0024:0024:EN:PDF>> [žiūrėta 2008-kovo 20 d.]
  46. Byla T-262/07 2007 m. liepos 13 d. pareikštas ieškinys byloje Lietuva prieš Komisiją:<<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2007:211:0053:0054:LT:PDF>> [žiūrėta 2008 kovo 20d.]

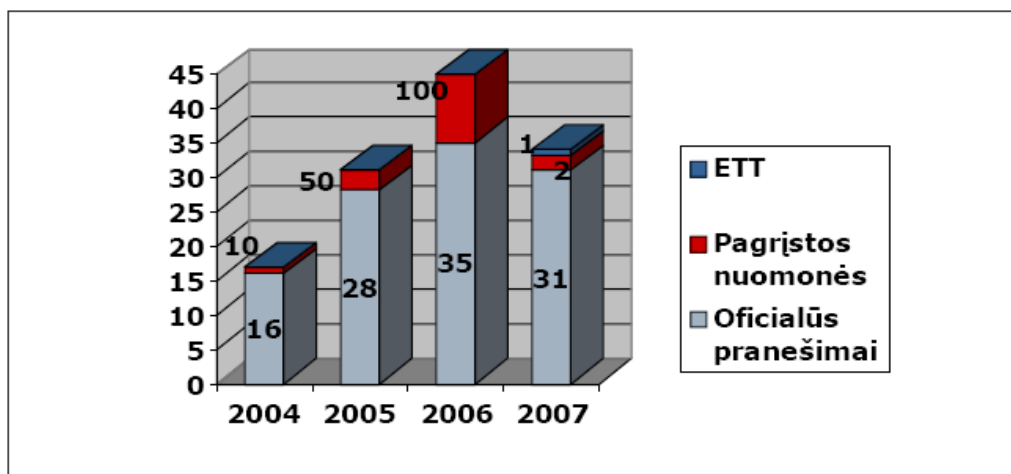
IV. Internetiniai šaltiniai

1. Komisijos komunikatas [interaktyvus] *EB sutarties 228 straipsnio įgyvendinimas*, SEK(2006) 1658:

- <http://ec.europa.eu/community_law/docs/docs_infringements/sec_2005_1658_lt.pdf> [žiūrėta 2008 sausio 15d.]
2. Reports on European Union European Parliament [interaktyvus], Court of Justice, Economic and Social Committee:<http://aei.pitt.edu/5590/01/002291_1.pdf> [žiūrėta 2008 sausio 16]
  3. Completing the Internal Market: White Paper from the Commission to the European Council, COM/85/0310:<http://europa.eu/documents/comm/white_papers/index_en.htm> [žiūrėta 2008 vasario2]
  4. Francovich Follow-Up. State Liability for Breach of EC Law:<www.eel.nl/documents/Francovich%20Follow-Up_Sept04.pdf> [žiūrėta 2007 kovo 20 d.]
  5. Lord Denning - COURT OF APPEAL BULMER v BOLLINGER [1974] 2 All ER 1226:
<http://209.85.135.104/search?q=cache:gq8JPsW_ijUJ:www.a-level-law.com/caselibrary/BULMER%2520v%2520BOLLINGER%2520%2520B1974%2520D%2520%2520All%2520ER%25201226%2520-%2520CA.doc+Bulmer+v+Bollinger&hl=lt&ct=clnk&cd=6&gl=lt&client=firefox-a> [žiūrėta 2008-kovo 15d.]
  6. 2007-04-19 - pranešimas „Šiandien priimtas pirmas Europos Teisingumo Teismo sprendimas "lietuviškoje" byloje (C-63/06 UAB Profisa)“:<<http://www.etd.lt/index.php?-717645148>> [žiūrėta 2008 kovo 15]
  7. 24th ANNUAL REPORT FROM THE COMMISSION ON MONITORING THE APPLICATION OF COMMUNITY LAW 2006:<http://ec.europa.eu/community_law/infringements/pdf/sec_2007_0976_1_en.pdf> [žiūrėta vasario23]
  8. D. Kriaučiūnas, Europos Sąjungos teisės įgyvendinimas ir taikymas Lietuvoje ISSN 1392-1681, Politologija, 2007/4 (48), <http://www.leidykla.eu/fileadmin/Politologija/48/133-164.pdf> [žiūrėta kovo 2]

Priedas Nr. 1

Pažeidimų procedūros (metais ir etapais) prieš Lietuvos Respubliką